

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Географічний факультет

Випуск 1 (4)/2021

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ
Географічного факультету
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Збірник наукових праць

Тернопіль – 2021

*Друкується згідно з рішенням
Науково-методичної комісії географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 3 від 29 листопада 2021 р.)*

Редакційна колегія збірника:

Голова редакційної колегії – Кузисин А. В., декан географічного факультету, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму.

Члени редколегії – Сивий М. Я., доктор географічних наук, професор кафедри географії та методики її навчання; **Заставецька Л. Б.**, завідувач кафедри географії та методики її навчання, доктор географічних наук, професор; **Царик Л. П.**, завідувач кафедри геоecології та методики навчання екологічних дисциплін, доктор географічних наук, професор; **Мариняк Я. О.**, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму.

Відповідальний редактор – Задворний С. І., кандидат географічних наук, викладач кафедри географії України і туризму.

Магістерські студії географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка: збірник наукових праць. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. Вип. 1 (4). 87 с.

До збірника увійшли наукові праці здобувачів освітнього ступеня «магістр» освітніх програм спеціальностей 014 Середня освіта (Географія), 106 Географія, 242 Туризм. У публікаціях висвітлюються актуальні питання теоретичних та прикладних аспектів природничо-географічних, суспільно-географічних та туризмологічних досліджень на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Для викладачів, науковців, аспірантів, магістрантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться географією та туризмом.

Тексти представлено із максимальним збереженням авторської редакції. Автори несуть відповідальність за унікальність та достовірність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв, підприємств, установ, організацій та іншої інформації.

ЗМІСТ

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Климковецький М. Антропогенний вплив на клімат міста Хмельницького	4
Логінов В. Структура ландшафтно-геоекологічних систем Рівненського Полісся	10
Савульчак В. Природні передумови формування антропогенних ландшафтів Гусятинської селищної ОТГ	16
Хома О. Сучасні напрямки досліджень антропогенних ландшафтів Західного Поділля.....	18
Шмигельська Х. Геопросторові особливості породного складу та вікової структури деревостанів Буського лісгоспу.....	21

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Баблюк Д. Характеристика окремих компонентів освіти Хмельницького району Хмельницької області	25
Бунько У. Сучасна готельна індустрія світу	28
Кварцяний С. Сучасний стан розвитку та особливості геопросторової організації професійної освіти Тернопільської області.....	33
Когут В. Методика формування географічних понять	37
Маліновська М. Геопросторова характеристика компонентів соціальної сфери областей Карпатського регіону	40
Федірко Ю. Електоральна прихильність виборців Тернопільської області за результатами місцевих виборів.....	46
Шегера В. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної індустрії Фінляндії.....	50

ТУРИЗМОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Горошко А. Особливості формування конкурентостійкості підприємств сільського зеленого туризму на засадах маркетингу.....	54
Гром'як К. Рекреаційно-туристична інфраструктура як чинник формування попиту та пропозиції в сфері рекреаційно-туристичного природокористування	59
Іванова Н. Удосконалення системи стратегічного управління на туристичному підприємстві ПП «Катаріна Тур».....	64
Махітко Є. Міжнародні спортивні заходи як туристичний продукт країн Європи	68
Продан О. Особливості класифікації лікувально-оздоровчих закладів у туристичній індустрії	73
Пясецька Х. Методика дослідження привабливості туристичних ресурсів для розвитку іноземного туризму.....	76
Танчинець Х. Закарпатська область як приваблива туристична дестинація	79

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Климковецький М.
магістрант II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – доц. Таранова Н. Б.

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА КЛІМАТ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Актуальність дослідження зумовлена постійним зростанням впливу людини на навколишнє середовище. Концентрація населення та промислового потенціалу на даній території сприяє зміні та корінному перетворенню її природних компонентів, що часто призводить до порушення внутрішніх зв'язків в екосистемах, виникнення процесів та явищ, небезпечних для життя окремих людей та функціонуванню населеного пункту.

Мета статті – дослідження антропогенного навантаження на клімат Хмельницького, а також оцінка здатності міста адаптуватися до кліматичних змін.

Місто Хмельницький – центр Хмельницької області та Хмельницького району [1]. Клімат міста Хмельницького помірно континентальний: по-перше з характерним теплим літом, по-друге, з м'якою зимою та по-третє з нормальною кількістю опадів. Основним фактором формування клімату є широта, з якою пов'язана висота Сонця над горизонтом та кількість сонячного тепла [1, 4].

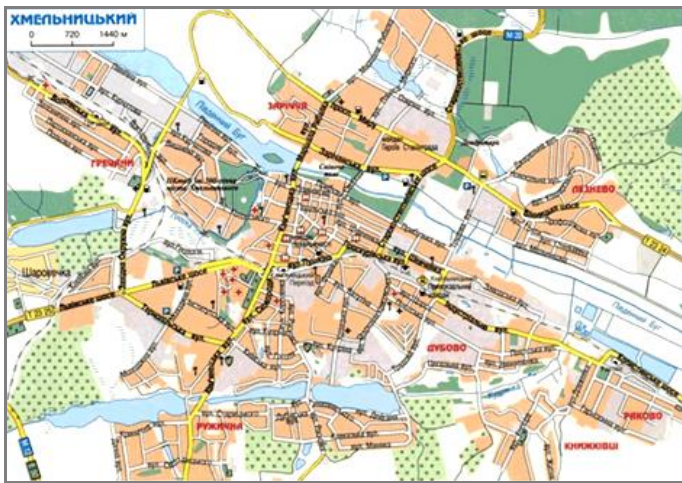

Рис. 1. План м. Хмельницький [1]

Південна висота у Хмельницькому у червні досягає 64° , у грудні – 17° , а у рівноденні – 40° . Змінюється тривалість дня з 8 години (22 грудня) до 16 години (22 червня) [3]. Розподіл сонячної радіації від 130 у грудні до 530

кал/см² у червні [4].

На основі опрацьованих даних за 1980-2018 роки на рис. 2, бачимо зміни максимальної температури, максимальна була 43°C (11 травня 2006 року) [5,6].

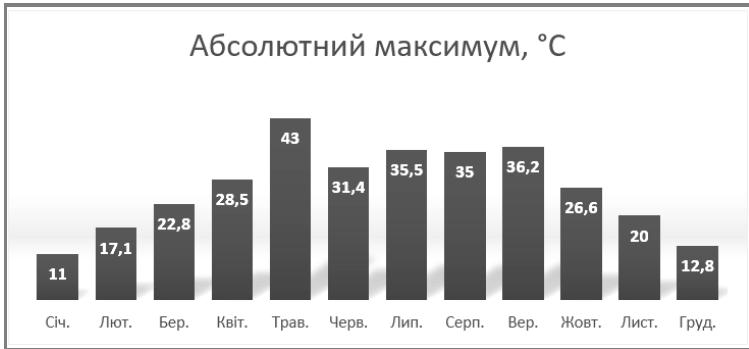

Рис. 2. Розподіл максимальних температур у Хмельницькому за 1980-2018 роки

На основі опрацьованих даних за 1980-2018 роки (Рис. 3), ми бачимо розподіл середніх максимальних температур та зміни за місяцями, де максимальна температура фіксувалася 23,7°C у липні [5,6].

Рис. 3. Розподіл середніх максимальних температур у Хмельницькому за 1980-2018 роки

На основі опрацьованих даних за 1980-2018 роки (Рис. 4) ми бачимо зміни середньої температури, яка нерівномірно розподіляється і впродовж трьох місяців (грудень, січень, лютий) дорівнює 0°C. Слід зазначити, що найвища середня температура протягом багаторічного періоду спостереження становить 18,5°C у липні [5,6].

Рис. 4. Розподіл середніх температур у Хмельницькому за 1980-2018 роки

На основі опрацьованих даних за 1980-2018 роки на рис. 5 ми бачимо розподіл атмосферних опадів у Хмельницькому за місяцями. Можна стверджувати, що максимально дощовими місяцями є червень (103 мм) та липень (104 мм), які влітку часто супроводжуються грозою та градом. Бувають роки, де місячна норма опадів може випасти за кілька годин, що негативно впливає на сільське господарство [5,6].

Рис. 5. Розподіл опадів у Хмельницькому за 1980-2018 роки

Отже, Хмельницькі кліматичні дослідження показують, що протягом останніх десятиліть температура та деякі інші метеорологічні параметри дуже сильно змінилися (середнє значення за період з 1980-2018 років). Середня температура набула тенденції до збільшення. Порівняно з 2015 роком значення середньої температури у 2019 році збільшилося з 8,7°C до 10,05°C [5, 6].

Людина порушує екологічну рівновагу в природному середовищі і саме тим

завдає великої шкоди генофонду всього живого. Тому проблеми гармонізації відносин між суспільством та природою, охорона навколишнього середовища, екологічна безпека мають глобальне значення, необхідно поєднати зусилля суспільства для підтримки екологічної рівноваги.

Стан та склад повітря у Хмельницькому залежать від двох основних факторів: виділення в атмосферу забруднюючих шкідливих речовин через різні джерела та шкідливий фізичний вплив на нього. До останнього належать випромінювання, звукові коливання, шум тощо. Ці та інші фактори порушують стан повітря, що негативно впливає на клімат міста Хмельницького, а також на здоров'я людей, на стан та розвиток тварин та рослин [2].

Аналізуючи якість атмосферного повітря у місті Хмельницькому за період з 2015-2019 року, ми можемо сказати, що викиди в атмосферу залишаються стабільними та суттєво не погіршилися порівняно з попередніми роками. Проте дослідження якості повітря проводиться тільки у Хмельницькому на двох стаціонарних постах лабораторією Хмельницького обласного центру з гідрометеорології, чого, на нашу думку, недостатньо для такого великого міста. Також не спостерігається перевищення викидів стаціонарними джерелами підприємств, що суттєво вплинуло б на стан атмосферного повітря [2].

У 2019 році до атмосфери міста Хмельницького надійшло 20,3 тис. тонн забруднюючих речовин із стаціонарних джерел забруднення, що становить на 1,8 тис. т менше, ніж у 2018 році (Рис. 6), але якщо порівнювати 2019 рік із 2015, то розуміємо, що кількість забруднюючих речовин становить на 2 тис. т менше, ніж у 2015 році [2].

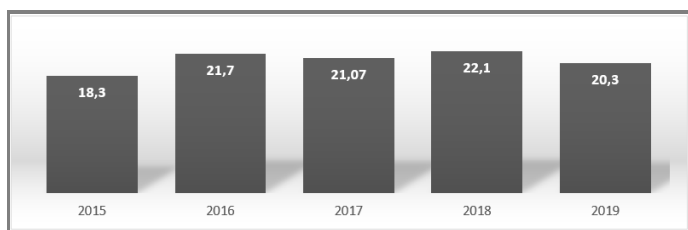

Рис. 6. Динаміка викидів в атмосферне повітря стаціонарними джерелами в тис. т.

З діаграми на рис. 7. бачимо, що за період спостереження щільність викидів в атмосферу зменшилася на 2660 кг на км² [2].

На 1 км² території припадає майже 1,0 тонни викинутих в атмосферу забруднюючих речовин та 16,2 кілограма на людину (рис. 8). Аналізуючи показники забруднення повітря, до яких відносяться викиди шкідливих речовин стаціонарних джерел забруднення, слід зазначити зменшення загального обсягу викидів в атмосферу у 2019 році порівняно з минулим роком, що становить 92% [2].

Рис. 7. Щільність викидів в атмосферне повітря для 1 км², кг

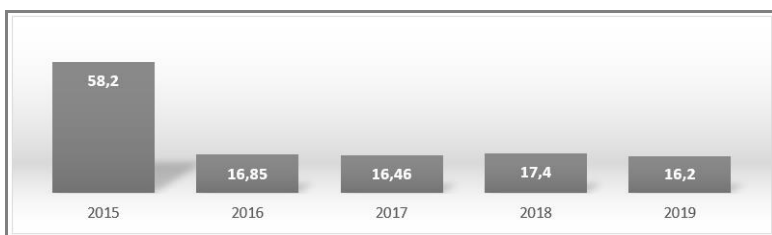

Рис. 8. Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг

До основних антропогенних джерел забруднення повітря відносяться: теплове та енергетичне обладнання; промислові підприємства, сільське господарство, всі види транспорту. Однією з основних причин забруднення повітря є низький рівень обладнання джерел викидів пилоочисним обладнанням. Відсутність установок для захоплення газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, чадного газу, летких органічних сполук та інших, істотно впливає на забруднення повітря [2].

З рис. 9 ми бачимо, що кількість забруднюючих речовин у Хмельницькому майже не змінюється і варіює від 1,037 (2016, 2018), 1,056 (2017 р) та знову невеликим з приростом у 2019 році (1,038 тис. т).

Рис. 9. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис т

В цілому по області згідно стовпчикової діаграми маємо зростання забруднюючих речовин з 2015 року від 18,251 тис. тонн до 22, 078 тис. тонн у 2017 році [2].

З рис. 10 ми бачимо, що по кількості викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря першість займає оксид вуглецю. Постійно кількість його збільшується через те, що в місті зросла кількість автомобілів [2]. А на сьогодні автомобільний транспорт є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря. Одним із факторів зростання кількості автомобілів є те, що у сусідніх європейських країнах, а особливо в Польщі на даний момент можна купити вживані автомобілі за низькою ціною.

Протягом 2019 року в м. Хмельницькому: по діоксиду азоту перевищення фіксувались щомісячно, середньомісячне значення становило 1,4 ГДК; по формальдегіду перевищення спостерігалось чотири місяці протягом вересня-грудня, середньомісячне значення склало 2,2 ГДК, по фенолу перевищення було зафіксоване тільки в грудні, становило 1,1 ГДК [2].

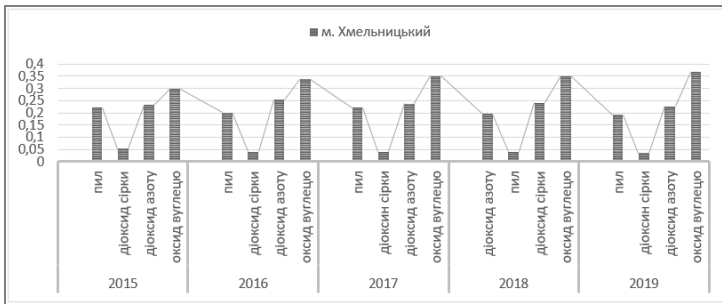

Рис. 10. Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) у місті Хмельницькому, тис. т

За результатами досліджень спостерігається сезонність в концентраціях забруднюючих речовин в атмосферному повітрі Хмельницького. Зараз економічна діяльність людини все частіше стає основним джерелом забруднення повітря. Різні хімічні речовини в відходах, потрапляючи в ґрунт, повітря або воду, проходять через екологічні ланки від одного ланцюга до іншого, потрапляючи в організм людини.

Забруднення повітря за хімічною небезпекою людини займає перше місце. Це пов'язано в першу чергу з тим, що забруднювачі з атмосферного повітря стали дуже поширеними і потрапляють в різні середовища. Речовини, що забруднюють природне середовище, дуже різноманітні. Залежно від їх характеру, концентрації, часу на організм людини, вони можуть викликати різні несприятливі наслідки.

Короточасний ефект невеликих концентрацій таких речовин може викликати запаморочення, нудоту, печіння в горлі, кашель. Потрапляння в організм людини великих концентрацій токсичних речовин може призвести до втрати свідомості, гострого отруєння і навіть смерті. Прикладом такої дії

можуть бути великі міста в безвітряну погоду або аварійні викиди промисловими підприємствами токсичних речовин в атмосферу.

Реакція організму на забруднення залежить від індивідуальних особливостей віку, статі, здоров'я. Як правило, більш вразливі діти, хворі та люди похилого віку.

Отже, основним джерелом забруднення атмосфери міста Хмельницького є: автотранспорт, кількість якого щороку збільшується; котельні окремих підприємств; підприємства, які у виробництві використовують полімери, а також спалювання сміття та опалого листя.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Хмельницькій області URL:<http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm>.
2. Регіональна доповідь «Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області» – Департамент природних ресурсів та екології Хмельницької обласної державної адміністрації. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=1625.
3. Схід і захід сонця, тривалість світлового дня в Хмельницький, Україна сьогодні та за поточний місяць. URL: <https://dateandtime.info/uk/citysunrisesunset.php?id=706369>.
4. Хмельницький URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Хмельницький клімат: середня температура, погода по місяцях, Хмельницька погода середня. URL: <https://en.climate-data.org/europe/ukraine/khmelnyskiy-oblast/khmelnyskiy-3017/>.
6. Хмельницький: клімат. URL: <https://meteolabs.com.ua>.

Логінов В.

*магістрант II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – доц. Дем'янчук П.М.*

СТРУКТУРА ЛАНДШАФТНО-ГЕОЕКОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ РІВНЕНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Методологія і методи геоекологічних класифікацій ландшафтів базуються на соціально-економічних та соціально-екологічних принципах природокористування. При виділенні таксонів використовують наступні геоекологічні критерії: 1) ступінь перетворення, з врахуванням збереження або порушення природних комплексів; 2) наявність або відсутність регулювання; 3) соціально-економічні функції ландшафтів. Загальна класифікація за В. А. Ніколаєвим [5] включає: А. *Природні ландшафти*: А.І. – природні, що не експлуатуються; А.ІІ. – з незначним використанням; А.ІІІ. – природоохоронні (заповідники, національні парки та інші особливо збережені території). Б. *Антропогенні ландшафти*: Б.І. – створені цілеспрямовано, регулюються, в тому числі: Б.І.1. – природно-господарські (сільськогосподарські, лісогосподарські, водногосподарські, міські та інші селітебні, рекреаційні, промислові, транспортні); Б.І.2. – природоохоронні. Б.ІІ. – порушені геосистеми, які не використовуються, в тому числі: Б.ІІ.1. – ненавмисно трансформовані, які сформувалися під впливом зон промислово-енергетичного забруднення, підтоплення, заболочування, засолення тощо);

Б.П.2. – постгосподарські.

На сучасному етапі виникла концепція ландшафтно-геоекологічних систем (ЛГЕС). Кожна група ЛГЕС має певну систему антропогенних впливів, реакцій на впливи, природно-антропогенних процесів. За Е. П. Романовою і С. П. Горшковим [5,6] під ЛГЕС розуміється деяке ландшафтне угруповання (певного масштабу) з близькими природними умовами, однотипними системами впливів і подібними результатами екологічних наслідків. Ландшафтно-екологічні дослідження на території Рівненського Полісся, вивчення природних комплексів та їх картографування, оцінка для сільськогосподарського використання, оцінка за ступенем радіоактивного забруднення, аналіз ландшафтів заповідника, впливу осушувальних меліорацій [2,3,4] – все це дало можливість виділити ЛГЕС за природно-ресурсним потенціалом, господарським освоєнням, забрудненням (екологічною якістю).

На ландшафтній карті Білорусі [2] біля кордонів з Україною рівнинні помірно-континентальні лісові ландшафти віднесені до типу суббореальних поліських широколистяно-лісових. На території Рівненського Полісся виділяються підкласи середньовисотних, низовинних та нерозчленованих комплексів з переважанням боліт [2,3,4]. Серед переважаючих низинних класів виділяються два роди і 9 видів. *I. Алювіальні терасові слабо дреновані* з сосновими лісами на дерново-підзолистих ґрунтах, широколистяно-сосновими, дубовими, вторинними дрібнолистяними лісами на дерново-підзолистих заболочених ґрунтах, корінними дрібнолистяними лісами на низинних болотах з видами: 1) плоскі з широколистяно-сосновими орляково-зеленомошно-кисличними лісами на дерново-підзолисто-глеюватих та глейових ґрунтах; 2) плоскохвилясті з сосновими чагарниково-зеленомошними і лишайниково-чагарничковими лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах, дубравами грабово-кисличними на дерново-підзолисто-глеюватих ґрунтах; 3) плоско-бугристі з еоловими грядами, широколистяно-сосновими і березовими орляково-зеленомошно-кисличними лісами на дерново-підзолисто-глеюватих ґрунтах, сосновими чагарниково-зеленомошними лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах; 4) обмежено розорані плоскохвилясті з широколистяно-сосновими орляково-зеленомошно-кисличними лісами на дерново-підзолисто-глеюватих ґрунтах, широколистяно-чорновільховими з кропивою лісами на дерново-перегнійно-глейових ґрунтах; 5) хвилясті з широколистяно-сосновими орляково-зеленомошно-кисличними, дубовими грабово-снитево-кисличними на дерново-підзолисто-глеюватих ґрунтах, сосновими чагарниково-зеленомошними лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах; 6) хвилясто-улоговинні з широколистяно-сосновими орляково-зеленомошно-кисличними лісами на дерново-слабопідзолистих, місцями глеюватих ґрунтах, дрібно-осоковими луками на дерново-глейових і дерново-карбонатно-глеюватих ґрунтах. *II. Заплавні, дреновані за різним ступенем*, з луками, дубравами на дернових заболочених ґрунтах, болотами. Підрід з поверхневим заляганням

алювіальних пісків включає три види ландшафтів: 7) плоскі з низинними гіпново-осоковими болотами, чорновільховими трав'яно-осоковими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах; 8) плоскогривисті зі злаковими гідромезофітними і крупнозлаковими мезогідрофітними луками, дібровами на дерново-глейових та глейових ґрунтах, низинними різно-травно-злаковими та осоковими болотами і чорновільховими трав'яно-осоковими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах; 9) гривисті зі злаковими гідромезофітними, місцями остепованими луками, дібровами на дерново-глейоватих та глейових ґрунтах.

III. Вторинні водно-льодовикові помірно дреновані, з сосновими, широколистяно-сосновими, дубовими лісами на дерново-підзолистих, рідко заболочених, ґрунтах. Підрід «з поверхневим заляганням водно-льодовикових пісків включає два види ландшафтів: 10) плоскі з широколистяно-сосновими орляково-зеленомошно-кисличними лісами на дерново-підзолисто-глейоватих ґрунтах, сосновими чагарниково-зеленомошними лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах; 11) хвилясті з сосновими лишайниково-чагарниковими лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах, широколистяно-сосновими і дубовими грабово-орляково-чорничними лісами на дерново-підзолисто-глейоватих ґрунтах.

IV. Нерозчленовані комплекси з переважанням боліт, недреновані, з корінними дрібнолистяними лісами на торф'яно-болотних ґрунтах і сосновими лісами на дерново-підзолистих ґрунтах. Тут переважають два види ландшафтів: 12) плоскі з верховими чагарничково-пухівково-сфагновими і перехідними чагарничково-осоково-сфагновими болотами, сосновими чагарничково-пухівково-сфагновими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах; 13) плоско-хвилясті з останцями терас, низинними різнотравно-злаково- та гіпново-осоковими болотами, чорновільховими трав'яно-осоковими і таволговими, пухнасто-березовими осоковими лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах. Обмежене поширення мають види: 14) плоскі з останцями озерно-льодовикової низини, верховими чагарничково-пухівково-сфагновими і перехідними чагарничково-трав'яно-осоково-сфагновими болотами, пухнасто-березовими осоковими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах; 15) плоско-хвилясті з останцями водно-льодовикової рівнини, низинними різнотравно-злаково- та гіпново-осоковими болотами, пухнасто-березовими осоковими, сосновими чагарничково-пухівково-сфагновими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах, рідко сосновими лісами на дерново-слабопідзолистих ґрунтах; 16) плоско-ввігнуті з низинними різнотравно-злаково- та гіпново-осоковими болотами, пухнасто-березовими осоковими, чорно-вільховими трав'яно-осоковими лісами на торф'яно-болотних ґрунтах. Найбільшу площу на дослідженій території займають алювіальні терасовані низини (57%) і заплави (22%). Значне поширення мають нерозчленовані комплекси з переважанням боліт (10-15%) і вторинні водно-льодовикові плоскі і хвилясті середньо-висотні ландшафти (5-10%). Серед видів ландшафтів найбільш поширені плоскохвилясті низинні (до 56%), плоскі (10-20%), хвилясті (до 20-22%), плоскогривисті (15-12%). Незначне поширення мають горбисто-грядові, горбисто-хвилясті, плоско-

бугристі, гривисті, хвилясто-улоговинні, плоско-ввігнуті, улоговини стоку, старичні пониження, котловини, дюни, придолинні зандри, останці терас тощо.

Структура ландшафтних геосистем в районі смт Зарічне [2,3,4] включає 5 типів місцевостей: 1) терасові помірно-дреновані рівнини з дерново-підзолистими глейовими піщаними, глинисто-піщаними і супіщаними ґрунтами з неглибоким заляганням мергелів і крейди під лісовою і лучною рослинністю та орними землями; 2) низько-терасові погано дреновані рівнини з комплексом дернових, лучних, дерново-підзолистих оглеєних і болотних (більш 20%) ґрунтів, переважно під лучною та болотною рослинністю, частково під лісом та городами; 3) борові місцевості двох підтипів: 3а) кучугурних піщаних терас з дерново-підзолистими піщаними і глинисто-піщаними ґрунтами, частково розорані і 3б) дюнні піски, на 60-70% зайняті сосновими лісами; 4) заплавні періодично перезволожені рівнини з дерновими, лучними та лучно-болотними ґрунтами під лучною та чагарниковою рослинністю, частково заболочені; 5) заплавні і терасові торфовища і болота. Види та роди ландшафтів Полісся за домінуючими можливостями господарського освоєння утворюють наступні угруповання ЛГЕС: з обмеженим агроприродним потенціалом; з високим пасовищним потенціалом; з лісогосподарським; з рекреаційним; з водогосподарським та з мінерально-сировинним потенціалами.

В цілому по району (144343 га), ліси займають 61343 га (42%); орні землі – 10083 га (8%), в тому числі 495 га осушені; сіножаті – 12782 га (9%); пасовища – 9670 га (7%); водосховища – 1895 га (1%); населені пункти і дороги – 12000 га (9%); сади – 7066 га (5%). На площі 32960 га (23%) проводяться меліоративні заходи. Більша частина цих земель використовується під сіножаті і пасовища. Загальна площа орних земель (з городами) біля 15%. Врожайність сільськогосподарських культур в середньому по району невисока: льон – 2,9 ц/га; просо – 15,2 ц/га; озима пшениця – 15,8 ц/га; озиме жито – 9,8 ц/га; ячмінь – 6,9 ц/га; картопля – 75 ц/га; кормові коренеплоди – 154 ц/га. Врожайність сіна на сіножатях 20-25 ц/га. Одночасово з осушуванням продовжується тенденція заболочування, особливо на заплавах і низьких терасах (в окремі роки біля 200 га). На кучугурних місцевостях з орними землями і піщаними кар'єрами спостерігається ерозія, на площі біля 11 га проводиться рекультивация. Для оцінки ЛГЕС для сільськогосподарського використання за основу взято бонітети ґрунтів за врожайністю зернових і технічних культур в зернових еквівалентах, за врожайністю озимого жита та за врожайністю картоплі за даними атласу ґрунтів України. Оцінка та класифікація ЛГЕС виявила наступні за сприятливістю ґрунтового угруповання: I – сприятливі під озиме жито з бонітетом 51-65 (дерново-середньопідзолисті глейові глинисті, дернові глейові супіщані і дернові глейові піщано-легкосуглинкові) та сприятливі під картоплю з бонітетом 51-75 (крім перерахованих, дернові середньопідзолисті піщані, глеюваті і глеюваті глинисто-піщані, дерново-слабопідзолисті піщані та глеювато-глинисто-піщані, підзолисто-дернові глейові глинисто-піщані); II – помірно-сприятливі (бонітет

36-50) під озиме жито (дерново-середньо-підзолисті піщані; дерново-слабопідзолисті піщані, глеюваті піщані, глеюваті та глейові глинисто-піщані; дерново-середньо-підзолисті глейові глинисті, підзолисто-дернові глейові і дернові сильно глейові супіщані) та під картоплю (дернові слабо-підзолисті глеюваті та глейові піщані і глинисто-піщані, дернові середньо-підзолисті глейові глинисті, дерново-підзолисті сильно-глейові, підзолисто-дернові глейові, лучні глейові та дернові сильно-глейові супіщані); III – мало сприятливі або обмежено придатні (бонітет 15-35): а – під озиме жито (дерново-середньо-підзолисті глеюваті, дерново-підзолисті і слабо-підзолисті сильно-глейові; дернові глейові і сильно глейові глинисто-піщані, супіщані і карбонатні в поєднанні з болотними); б – під картоплю (дернові глейові і сильно-глейові глинисто-піщані, супіщані і карбонатні в поєднанні з болотними; лучні глейові суглинкові з низинними торфовищами); в – під зернові і технічні культури в цілому (всі ґрунтові відміни, крім несприятливих); IV – несприятливі ЛГЕС (лучно-болотні, торфово-болотні, торфовища низинні, перехідні і поховані, мулувато-болотні, піски рівнинні та хвилясті і горбисті з кар'єрами та сосновими лісами). До несприятливих можна віднести також поєднання дернових та лучних глейових і сильно-глейових ґрунтів з болотними (20-50%), вони несприятливі для зернових і технічних культур. Слід відмітити, що найбільш сприятливі ґрунти для вирощування картоплі (бонітет 66-75) використовують під посіви зернових культур (бонітет 37-65). Класифікація показала, що ЛГЕС району несприятливі або малосприятливі для вирощування зернових культур. Тільки сім ґрунтових відмін сприятливі для вирощування озимого жита. Більшість незаболочених ґрунтів помірно-сприятливі і сприятливі для вирощування картоплі. Серед малосприятливих і помірно-сприятливих ґрунтів більшість зайняті лісом і луками. З врахуванням лісистої місцевості донних пісків (60%) і кучугур (18%) несприятливі для сільського господарства (1,7-5 балів). Терасові дренажі місцевості заліснені на 13% і мають обмежену придатність для сільського господарства (8 балів). Найвищу оцінку (16 балів) мають слабо-заліснені погано-дреновані низькі тераси, але вони періодично підтоплюються, мають значну площу заболочених ділянок (20%), що знижує їх придатність до 5 балів (100:20=5). З врахуванням заболоченості, землі району в цілому майже не придатні для землеробства. Осушені болота використовують в основному під пасовища, частково під картоплю і багаторічні трави. Майже 43% території району – це землі лісового господарства з можливістю рекреаційного використання, причому третину з них складають заболочені вільхові ліси.

Геоекологічний стан ЛГЕС Рівненського Полісся пов'язаний із забрудненням території радіоактивними елементами після аварії на Чорнобильській АЕС та в долинах рік Стир і Горинь від Рівненської і Хмельницької АЕС. В місцевостях помірно-дренованих терасових рівнин зосереджено понад 50% цезію-137 і біля 40% стронцію-90. За закономірностями радіоактивного забруднення та міграції нуклідів виділяються три типи ЛГЕС: I – природно-незахищені місцевості помірно-дренованих терасових рівнин з фільтрацією нуклідів; II – місцевості заплав, боліт і погано дренажованої низької тераси з акумуляцією нуклідів; III –

місцевості піщаних кучугур і дюнних пісків з врівноваженою міграцією та акумуляцією і переважанням транспорту нуклідів. Найбільш небезпечні в екологічному відношенні ЛГЕС I-го типу, тому що вони найбільш інтенсивно використовуються під орні землі. Найбільш забруднені місцевості з акумуляцією радіонуклідів у ЛГЕС II-го типу, вони є основною кормовою базою для тваринництва і рибальства.

Таким чином, ландшафтні дослідження геосистем на території Рівненського Полісся дозволили виділити 4 роди і 16 видів ландшафтів та 5 типів ландшафтних місцевостей в районі смт Зарічне. За господарським освоєнням визначені ЛГЕС: 1) землеробські; 2) лісогосподарські; 3) лісопасовищно-землеробські; 4) землеробсько-лісові; 5) пасовищні; 6) лісопасовищні.

Ґрунти району несприятливі та малосприятливі для вирощування зернових і технічних культур і помірно сприятливі під картоплю, проте більшість з них зайняті лісами (43%), луками. З врахуванням заболоченості землі району майже не придатні для землеробства. За екологічним станом внаслідок радіоактивного забруднення виділено три типи ЛГЕС, з яких тільки один тип (борові піщані) можна вважати відносно небезпечними.

Список використаних джерел

1. Балабанов Г.В. та ін. Дослідження проблем Чорнобильської катастрофи в Інституті Географії НАН України. Український географічний журнал. 1993. №2. с.21-29.
2. Ландшафты Белоруссии. Под редакц. Г. И. Марцинкевич, А. К. Клицуновой. Мн.: Университетское, 1989. с. 179-190.
3. Логінова Г. М. Деякі геофізичні показники ландшафтів Рівненщини для екологічної експертизи. Екологічна географія. Матеріали II міжнар. конф.. Тернопіль: ТНПУ, 2004. с.45-47.
4. Логінова Г. М., Чернюк Г. В. Заповідні ландшафти Рівненського Полісся. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Географія. №1. Тернопіль: ТНПУ, 2004. с.168-172.
5. Николаев В. А. Учение об антропогенных ландшафтах - научно-методическое ядро геоэкологии. Вестник Моск. ун-та. Серия 5. География. М., 2005. №1. с.35-44.
6. FAOSTAT, 2003. URL: <https://www.fao.org/land-water/en/>.

Савульчак В.
магістрантка II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – викл. Гулик С.В.

ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ГУСЯТИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ОТГ

Гусятинська селищна громада – об'єднана територіальна громада Тернопільської області з адміністративним центром у селищі міського типу Гусятин. Громаду створено 15 липня 2015 року. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України № 482-р від 22 квітня 2020 року «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Тернопільської області», до території Гусятинської ОТГ увійшло 5 сільських рад Гусятинського району (Личковецька, у складі якої є с. Трибухівці, Самолусківська, Городницька, Постолівська та Сидорівська, у складі якої є с. Шидлівці) та 4 сільські ради Чортківського району Тернопільської області (Коцюбинчицька, у складі якої є с. Зелена, Кривеньківська, у складі якої є с. Васильків, Босирівська та Сокириницька).

Відповідно до постанови Верховної Ради України від 17 липня 2020 року (набрала чинності 19 липня 2020 року) «Про утворення та ліквідацію районів», було ліквідовано Гусятинський район як адміністративно-територіальну одиницю. Відповідно до даної постанови територія Гусятинської територіальної громади віднесена до новоутвореного Чортківського району Тернопільської області [1].

Таблиця 1

Адміністративний склад Гусятинської селищної ОТГ [3]

№ п/п	Населені пункти	Площа території населеного пункту, км ²	Відстань до адміністративного центру, км доріг	Кількість населення
1	смт Гусятин	8,23	-	6824
2	Суходіл, Боднарівка	1,14	6,8	642
3	Вільхівчик	1,18	5	566
4	Личківці, Трибухівці	3,85	10	1737
5	Постолівка	2,81	18	1206
6	Городниця	3,94	14	1400
7	Самолусківці	1,52	14,3	823
8	Сидорів, Шидлівці	2,68	12	1095
9	Коцюбинчики, Зелена	2,09	32,2	551
10	Сокиринці	1,27	37,5	184
11	Кривеньке, Васильків	2,35	25,0	599
12	Босири	0,88	35,7	118

Територія Гусятинської ОТГ розташована на Подільському плато, основу якого становить Волино–Подільська височина, що має хвилясту поверхню.

Абсолютна висота над рівнем моря – 300–400 метрів.

У північно–східному напрямку через район проходить Товтровий кряж, або, як його називають, гори Медобори – унікальний заповідник.

Географічне положення є досить вигідним. Його розміщення в західній частині правобережного степу в зоні з родючими ґрунтами і достатнім зволоження сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва і різноманітних галузей промислового виробництва.

В геологічній будові території Гусятинської ОТГ беруть участь осадові породи верхнього протерозою, палеозою та кайнозою, які залягають на докембрійському кристалічному фундаменті. Порооди цього фундаменту розміщені на глибині 1500 метрів і ніде на поверхню району не виходять

Основними елементами рельєфу є Тернопільське плато і Товтровий кряж (Медобори). Тернопільське плато – це найбільш рівнинна частина району і області, відносні висоти якої не перевищують 50–60 метрів.

Взаємодія кліматотворчих факторів (сонячної радіації, циркуляції атмосфери та рельєфу місцевості) зумовлює формування на території Гусятинської ОТГ помірно-континентального клімату з нежарким літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів [6].

Найбільшою рікою Гусятинської ОТГ є Збруч із притоками Гнила і Тайна. Вона протікає з півночі на південь по межі з Хмельницькою областю від села Мала Лука до Гусятин, Сидорова. Приблизно до Гусятин долина Збруча коритоподібна шириною – 1-1,2 км, а нижче – каньйоноподібна і звужується. Ширина русла в середньому – 25 м, глибина – до 2,5 м.

Аналізуючи ґрунтовий покрив ОТГ можемо сказати, що він сформувався під впливом ґрунтоутворюючих порід, рельєфу, клімату, рослинного покриву та господарської діяльності людини.

Ґрунтовірними породами є леси і лесоподібні суглинки, вапняки, глини, алювіальні відклади. На них в умовах рівнинного рельєфу, помірно-континентального клімату та лісостепової рослинності утворились лісостепові опідзолені (ясно-сірі, сірі, темно-сірі ґрунти та чорноземи опідзолені).

Займаючи проміжне положення між Західною і Східною Європою, флора району дослідження об'єднує в собі відповідно західноєвропейські та східноєвропейські елементи. Тут особливо численно представлені степові, неморальні, європейські та бореальні види. Територія ОТГ лежить у зоні широколистяних лісів і вкрита різноманітною рослинністю. Тут росте понад 1100 видів вищих спорових і насінних рослин. Багатство видового складу рослинного світу району зумовлено положенням Тернопільської області між Карпатами і Поліссям. Найчисельнішими тут є лісові і степові види [5].

Проаналізувавши природні умови, історико-географічні особливості зміни природи під впливом людини, можна стверджувати, що протягом двох останніх століть агроландшафти стали домінуючими в межах Гусятинської ОТГ. Окрім сільськогосподарських, наявні також лісові антропогенні, водні антропогенні, селитебні, промислові, дорожні, рекреаційні, белігеративні [2].

Список використаних джерел

1. Атлас адміністративно-територіального устрою Тернопільської області. URL: <https://atu.decentralization.gov.ua/?fbclid=IwAR17EYDdn9NkUHooNtTetQ1XQ1h6q4yma7AOR8N01DF1-9g7NmjXijwzLs#atlas>.
2. Денисюк Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина I. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і Ко», 2012. 336 с.
3. Гусятинська громада. Тернопільська область, Чортківський район. URL: <https://hsr.gov.ua/pasport-17-26-00-19-03-2020/>.
4. Навчально-краєзнавчий атлас Тернопільської області // за ред. Кравчука Я. С. Л.: ВФ Афіша, 2000, 24 с.
5. Природа Тернопільської області / за ред. К. І. Геренчука. Львів: Вища шк., 1980. 152 с.
6. Природні умови та ресурси Тернопільщини / наук.ред.: М. Я. Сивий, Л. П. Парик. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 512 с.

Хома О.

*магістрантка II курсу
спеціальності 106 Географія.
Науковий керівник – викл. Гулик С. В.*

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Серед нових напрямів розвитку ландшафтознавства на теренах Західного Поділля та й в Україні загалом, започаткованих у другій половині ХХ ст. – меліоративне ландшафтознавство, геофізика ландшафтів, геохімія ландшафтів, ландшафтна екологія та інших, на початку ХХІ ст. найбільш активно розвивається антропогенне ландшафтознавство. Антропогенне ландшафтознавство в Україні завершило перший етап свого розвитку, результатом якого є не лише відомі теоретичні напрацювання [1, 2, 3, 4, 6] і детальне пізнання окремих класів антропогенних ландшафтів [3, 7, 8], але й формування нових перспективних напрямів їх досліджень. Це значно вищий рівень, другий етап пізнання антропогенних ландшафтів України, основний розвиток якого припадає на першу половину ХХІ ст. Серед нових і перспективних напрямів досліджень антропогенних ландшафтів в Україні виокремлюються такі:

– дослідження парадинамічних і парагенетичних взаємозв'язків між ландшафтними комплексами як натуральних, так і уже виділених й частково пізнаних класів антропогенних ландшафтів, зокрема – селитебних і промислових, селитебних і дорожніх, сільськогосподарських й лісових антропогенних, сільськогосподарських й дорожніх, тафальних і селитебних та інших. Динаміка ландшафтів – один з найменш опрацьованих розділів ландшафтознавства. Ще менше публікацій з динаміки антропогенних ландшафтів;

– пізнання процесів взаємодії ландшафтно-інженерних та ландшафтно-техногенних систем з довкіллям, особливо у просторово-часовому аспекті. Часто упродовж життя лише одного покоління людей ландшафтно-інженерні

системи зароджувались, активно функціонували й занепадали. Вивчення «досвіду» їх впливу на довкілля допоможе уникнути низки екологічних проблем у майбутньому;

– дослідження вертикальної та висотної диференціації антропогенних ландшафтів і зумовлених ними динамічних процесів. Особливо це стосується селитебних і промислових ландшафтів, де продовжує активно формуватися двоярусна (підземна і наземна) структура унікальних ландшафтних комплексів, котрі, як не дивно, мають цікаве майбутнє. Висотна диференціація гірських ландшафтів дослідження значно краще ніж рівнинних;

– дослідження розвитку та функціонування мікросередкових процесів у структурі антропогенних ландшафтів. Сучасне ландшафтно- і екологічно дестабілізоване середовище характеризується аномально швидкими змінами структурної організації геокомпонентів і ландшафтних комплексів та взаємозв'язків між ними. В таких умовах активно розвиваються мікросередкові процеси – прояв нових ландшафтних, екологічних, енергетичних, речовинних та інших зв'язків, що формуються в навколишньому середовищі. Їх вивчення є перспективним. З одного боку – мікросередкові процеси розкривають причини й механізм плинних тенденцій трансформації на локальному рівні та можливу перспективу їх регіоналізації, а з іншого – враховуючи їх індикаторне значення, відкривається шлях до управління станом природного середовища і можливість попередження виникнення небажаних або агресивних процесів та явищ на ранніх стадіях їх розвитку [8];

– пізнання специфіки похідних процесів в антропогенних ландшафтах. Насамперед це стосується промислових (особливо гірничо-промислових) та селитебних ландшафтів. За минулі 50–60 років активний розвиток похідних процесів спостерігається в усіх класах антропогенних ландшафтів й в усіх регіонах України. Від інших, вони відрізняються тим, що у більшості випадків похідні процеси є передбачуваними. Райони їх майбутнього розвитку відомі, а значить прояв небажаних похідних процесів можна прогнозувати, що робить їх дослідження перспективними;

– дослідження симетрії й асиметрії ландшафтів та пов'язаних з цими явищами їх розвитку. У перспективі саме через дослідження симетрії й асиметрії ландшафтних комплексів можна буде вирішити низку проблем пов'язаних з раціональним природокористуванням у межах височин, передгірських й гірських територій. Явищу симетрії й асиметрії в природі більше уваги приділяють математики, фізики, біологи. Географи й ландшафтознавці лише починають вивчати окремі особливості ландшафтних комплексів, що зумовлені їх симетрією й асиметрією [7];

– виокремлення і дослідження унікальних та оригінальних антропогенних об'єктів й територій. Тривалий період формування антропогенних ландшафтів, їх різноманіття й своєрідність призвели до виокремлення в структурі антропогенних ландшафтів не лише оригінальних, але й унікальних територій та об'єктів, частина з яких уже зараз є складовими національної спадщини;

– дослідження можливостей і доказ необхідності використання ландшафтного дизайну у процесі розробки проектів розбудови, перебудови і подальшого раціонального використання сучасних, переважно антропогенних, ландшафтів України. Кожний проект реконструкції антропогенного ландшафту має завершуватися їх дизайнерським оформленням, яке необхідно максимально наблизити до кращих зразків регіонального ландшафту де буде реалізовано проект.

Виокремлені перспективні напрями дослідження антропогенних ландшафтів дадуть можливість реально планувати й обґрунтовувати перспективи розвитку ландшафтів майбутнього будь-якого регіону, зокрема й України. При цьому необхідно пам'ятати, що повна заміна натуральної природи антропогенною, натуральних ландшафтів антропогенними не лише не забезпечить збалансованого розвитку регіону чи країни, але й значно прискорить їх руйнацію. Нормального розвитку можна досягти лише внаслідок збалансованого поєднання в наявній або новій структурі ландшафтів регіону, а потім і в ландшафтній сфері Землі, досконалих у соціально-екологічному аспекті культурних і натуральних ландшафтів, які найбільш надійно гарантують стабільність довкілля за рахунок гомеостазу біосфери.

Список використаних джерел

1. Воловик В.М. Етнокультурні ландшафти містечок Поділля. Вінниця: ВНТУ, 2011. 270 с.
2. Гудзевич А.В. Просторово-часова організація сучасних ландшафтів: теорія і практика. Вінниця: Віндрук, 2012. 434 с.
3. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця: Арбат, 1998. 292 с.
4. Денисик Г.І. Лісополе України. Вінниця: Тезис, 2001. 284 с.
5. Денисик Г.І. «Золота середина» у природничо-географічних дослідженнях. Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: географія. 2011. Вип. 23. С. 3–10.
6. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты. М.: Мысль, 1973. 222 с.
7. Серія: «Антропогенні ландшафти Поділля» [За ред. Г.І. Денисика]. Вінниця: Едельвейс і К, 2005–2018.
8. Серія: «Антропогенні ландшафти Правобережної України» [За ред. Г.І. Денисика]. Вінниця: «Едельвейс і К», 2012–2020.

ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРОДНОГО СКЛАДУ ТА ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЕВОСТАНІВ БУСЬКОГО ЛІСГОСПУ

Згідно діючого Лісового кодексу України [2], ліс – тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Цей же документ стверджує, що ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезонашуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.

Метою нашого дослідження є вивчити породний склад і вікову структуру деревостанів Буського лісгоспу в розрізі лісництва і побудувати відповідні картосхеми.

Територія досліджуваного лісгоспу відноситься до рівнинних лісів. За характером рельєфу – це понижена рівнина, злегка хвиляста, яка переривається піщаними терасами витягнутими з північного заходу на південний схід.

Клімат району розташування лісгоспу помірно-континентальний, характеризується невеликими коливаннями температури, відсутністю сильних морозів, значною кількістю опадів, високою вологістю повітря і відносно невеликою кількістю ясних безхмарних днів.

Із кліматичних факторів, що негативно впливають на ріст і розвиток лісових насаджень, можна відзначити: ранні осінні і пізні весняні заморозки; зливовий характер опадів; сильні вітри, які зумовлюють інтенсивні вітровали, головним чином соснових розріджених насаджень; надмірне зволоження земель у понижених місцях, що приводить до вимокання і загибелі лісових культур. В цілому, клімат сприятливий для вирощування сосни звичайної, дуба звичайного, граба звичайного, вільхи чорної, берези повислої.

Найбільш поширеними типами ґрунтів на території лісгоспу є дерново-підзолисті ґрунти піщаного, частіше супіщаного і рідше суглинистого механічного складу. В понижених місцях сформувались болотні ґрунти. По відношенню до ступеня зволоження ґрунтів, слід відмітити те, що на значній частині території ґрунти сформувались в умовах перезволоження. Ліси на досліджуваній території розміщені нерівномірно. Їхній розподіл залежить від фізико-географічних умов, насамперед рельєфу, клімату, а також господарського використання території [3].

Зона діяльності Буського лісового господарства знаходиться на межі Золочівського, Червоноградського і Львівського районів. Повністю або частково охоплює шість об'єднаних територіальних громад (ОТГ): Буську, Краснянську, Добротвірську, Новояричівську, Кам'янка-Бузьку, Глинянську. У межах Буської і Краснянської ОТГ на площі 3714 га розміщені лісові масиви лісогосподарського підприємства «Галсільліс». Буський лігосп здійснює нагляд і контроль за веденням лісогосподарської діяльності цим підприємством. Лісове господарство в економіці досліджуваної території займає одне з провідних місць, забезпечуючи сировиною деревопереробні підприємства.

В межах досліджуваного регіону розміщені наступні лісництва: Таданівське, Грабівське, Верблянське, Полоничне, Куткірське, Ожидівське, Соколянське, Незнанівське, Боложинівське. Найбільші площі мають Таданівське – 3917 га та Варблянське – 3603 га лісництва, а найменшим є Полоничне лісництво, площею 1456 га. Як бачимо з рис. 1., лісовкриті землі розподілені нерівномірно. Найвища залісненість спостерігається на північному заході досліджуваного регіону. Фактично тут маємо один великий масив лісу, розділений між п'ятьма лісництвами. Територія на південний захід від лінії Буськ – Білий Камінь характеризується великими безлісими просторами. Це зона діяльності Кіткурського лісництва, яке складається з цілої низки невеликих відокремлених лісових масивів.

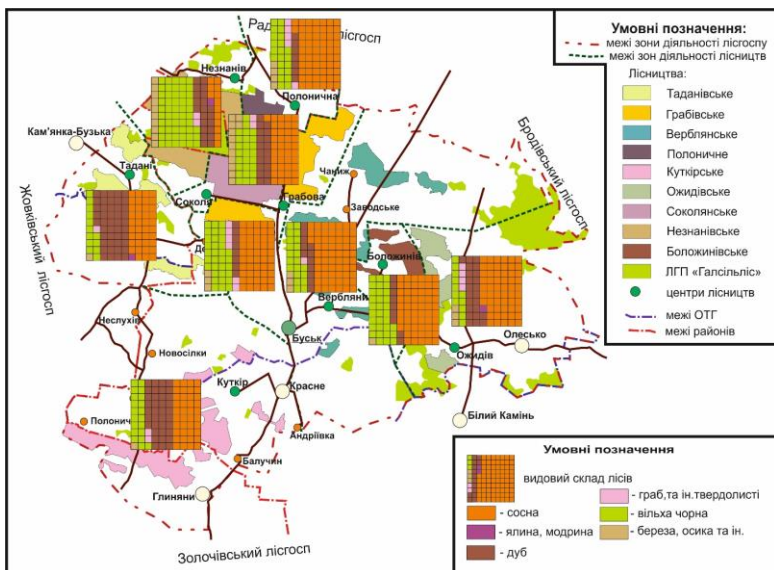

Рис. 1. Породний склад деревостанів Буського лісгоспу
 (побудовано автором за даними [3, 4])

Провідна роль у видовому складі деревостанів регіону належить насадженням сосни, на яку припадає 46,2% лісовкритих площ. Дещо більша її частка спостерігається у лісах Верблянського (62,9%) і Полоничного (61,9%)

лісництв. Ця порода на території лісгоспу здатна до самовідновлення, однак вирощується переважно у лісокультурах. Із хвойних незначне поширення (0,1% площі) має також ялина європейська та модрина. Ці породи вирощуються на незначних площах в Ожидівському і Таданівському лісництвах.

Аналіз таксаційних матеріалів [3] свідчить про поступове зниження частки хвойних порід в лісах району і збільшення листяних. Основна причина цього – природне поновлення малоцінних м'яколистяних порід (осика, береза) на місці хвойних вирубок та розширення площ вільхи чорної на перезволожених місцезростаннях.

Твердолистяні породи займають 24,5% лісовкритих площ лісгоспу (рис. 1). Вони представлені, здебільшого, лісокультурами і зосереджені у Куткірському і Таданівському лісництвах, де займають відповідно 39 і 47% площ. Провідна роль у цій групі належить дубу. Грабняки всередньому по лісгоспу вкривають 0,6% площ. Поширені вони переважно в Грабівському і Незнанівському лісництвах, де займають відповідно 1,7 та 2% лісовкритих площ. Більшість з них середньовікові та пристигаючі.

На м'яколистяні породи припадає 29,1% лісових земель території дослідження. У видовому складі цих деревостанів домінує вільха чорна. Значно менше поширені: береза повисла, осика та верба. Специфікою їх є відносно швидке дозрівання. Чорновільхові деревостани приурочні до погано дренованих перезволожених територій і дають досить якісну ділову деревину. Більшість їх мають вегетативне походження. Найбільша концентрація вільшаників спостерігається у Незнанівському лісництві, де ними зайнято 53% площі. У Грабівському і Боложинівському лісництвах на деревостани вільхи чорної припадає понад 30% лісовкритих площ. Найменші площі вона займає в Ожидівському і Таданівському лісництвах. Пов'язано це з доброю дренованістю місцевих сірих лісових ґрунтів.

У віковій структурі лісів переважають середньовікові (44,7%) та пристигаючі насадження – 24,5%, молодняки займають 19,4% і лише 11,4% площі, вкритої лісом, припадає на стиглі і перестійні насадження. Така вікова структура свідчить про інтенсивне лісокористування на території лісгоспу протягом останніх десятиріч та про активну роботу лісників над формуванням видового складу лісів.

Як видно із картосхеми (рис.2) стиглі та перестійні деревостани переважають у північно-західній частині досліджуваного регіону, на території Полоничного і Незнанівського лісництв їх частка є найбільшою (25 і 21,8%).

На заході досліджуваної території (Таданівське і Куткірське лісництва) та в Боложинівському лісництві суттєво переважають середньовікові деревостани та молодняки. Пристигаючі деревостани розподілені більш-менш рівномірно. Дещо підвищена їх частка спостерігається у Полоничному і Верблянському лісництвах.

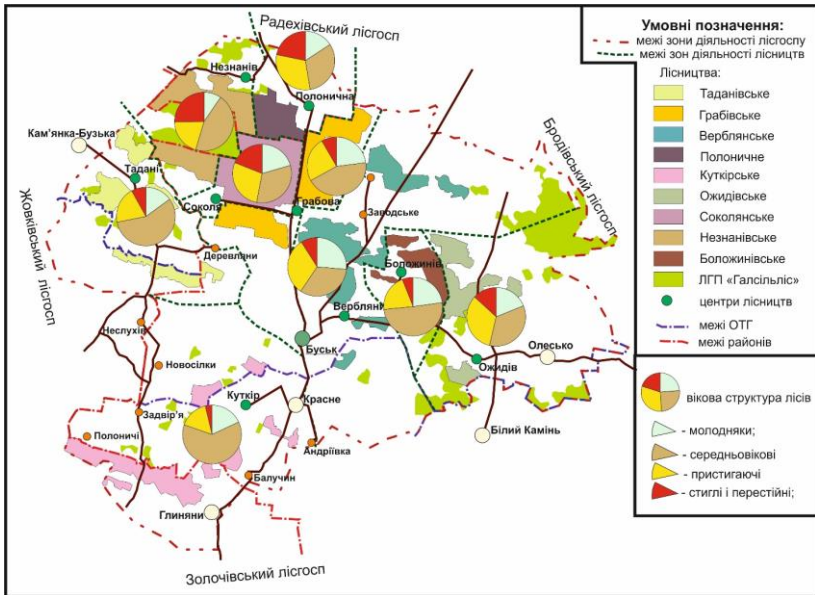

Рис. 2. Вікова структура деревостанів Буського лісгоспу
 (побудовано автором за даними [3, 4])

Характерними особливостями лісівництва в регіоні є: нерівномірна лісистість досліджуваної території; значна фрагментованість лісового фонду у південній частині території лісгоспу; розташування великих лісових масивів у північно-західній частині лісгоспу; домінування у деревостанах таких порід як сосна, дуб, вільха; незначне зростання лісистості окремих територій за рахунок створення лісокультур сосни на неугіддях та активної експансії чорновільхових лісів на перезволожених пасовищах.

Список використаних джерел

1. Гавришок Б. Б., Жайворонко Н. С. Особливості лісгосподарського землекористування на території Опілля в межах Тернопільської області. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матер. II-ї міжнар. наук.-практ. конф., 15 жовт. 2020 р. Тернопіль: Вектор, 2020. С. 178–184.
2. Лісовий кодекс України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
3. Проект організації і розвитку лісового господарства державного підприємства «Буське лісове господарство» Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України. Львів, 2018. 265 с.
4. Фондові матеріали та матеріали первинної статистичної звітності ДП «Буське лісове господарство» за 2018 – 2020 роки.

Баблюк Д.
магістрант II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – доц. Варакута О.М.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КОМПОНЕНТІВ ОСВІТИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються в Україні, перспективи розвитку держави вимагають глибокого реформування та оновлення системи освіти.

У географічній літературі проблема дослідження системи освіти знайшла своє відображення у працях М.І. Білецького, Л.І. Котик, І. Ванди [2], Н.І. Флінти [5] та ін. вчених.

Структура освіти в Україні відповідно до Закону України «Про освіту» включає: дошкільну освіту, повну загальну середню освіту, позашкільну освіту, спеціалізовану освіту, професійну (професійно-технічну) освіту, фахову передвищу освіту, вищу освіту, освіту дорослих, у тому числі післядипломну освіту. Здобуття загальної середньої освіти забезпечують: початкова школа (тривалість 4 роки); гімназія (тривалість 5 років); лицей або заклад професійної освіти (тривалість 3 роки) [1].

Якісна реалізація основних завдань державної політики в системі та структурі освіти Хмельницького району Хмельницької області забезпечується відповідно до чинного законодавства.

У районі, який сформований у 2020 році (27 територіальних громад), функціонує досить потужна система закладів освіти [7].

Завдяки зусиллями районної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування, на виконання завдань державної політики у сфері освіти, триває розширення мережі закладів дошкільної освіти. Відбувається процес відновлення їх діяльності, особливо у сільській місцевості.

У всіх територіальних громадах району функціонують дошкільні заклади, але в розрізі населених пунктів є понад 20 сільських поселень, де такі установи не функціонують. У 12-ти селах показники залучення дітей у дошкільні заклади є мінімальними (3-12 дошкільнят). Причини такого стану речей є об'єктивні та суб'єктивні: окремі села тяжіють до більш значних, насамперед, міських населених пунктів і тому батьки довозять дітей у міські дошкільні заклади; в інших селах є мінімальна кількість дітей відповідного віку.

У міських населених пунктах є випадки переповнення дошкільних закладів понад проектну норму.

Упродовж останніх років мережа закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО)

району формується в непростих умовах через суттєве зменшення учнівського контингенту. Її реформування вимагає системного і зваженого підходу.

Для задоволення освітніх потреб населення у районі станом на 2020-2021 н.р. функціонує 191 заклад загальної середньої освіти, у яких навчається 66887 учнів (згідно з даними інформаційної системи управління освітою).

Із загальної кількості навчальних закладів: 95 I-III ступенів (в т.ч. 62 навчально-виховних комплекси (далі НВК) та 1 економічний ліцей), 68 – I-II ступенів (в т.ч. 2 НВК) та 32 – I ступеня.

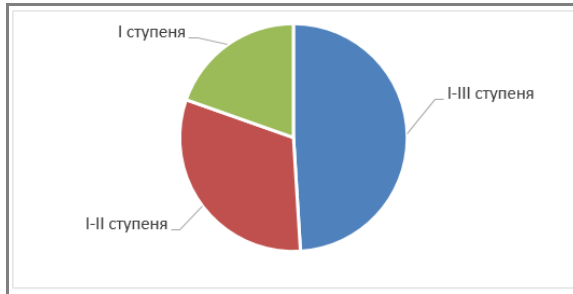

Рис. 1. Структура загальноосвітніх закладів Хмельницького району, 2020 р.

За останні роки практично в усіх школах району відбувається скорочення числа тих, що навчаються. Винятками є загальноосвітні заклади в межах Хмельницької міської території громади (в 12 навчальних закладах цієї громади спостерігається приріст або стабілізація показника учнів). В інших громадах потужності шкіл розраховані на суттєвий показник кількості тих, хто можуть навчатися, але є випадки, коли школи заповнені на 10-25% від проектної потужності, зокрема: в Антонінській, Війтовецькій, Вовковинецькій, Гвардійській, Лісовогринівецькій громадах. Ці навчальні заклади потребують значних витрат на утримання персоналу шкіл і на підтримку самих приміщень, що є суттєвим навантаженням на бюджет новоутворених громад.

На окрему увагу заслуговує освітня діяльність, пов'язана з інклюзивною освітою. Зокрема в районі функціонують інклюзивно-ресурсні центри при Вінковоцькій сільській територіальній громаді, Гвардійській, Лeticівській, Теофіпольській селищній територіальній громаді, Волочиській, Городоцькій, Деражнянській, Красилівській, Старокостянтинівській, Хмельницькій міській громадах. Інклюзивні класи представлені в 20 територіальних громадах, де створені відповідні умови для навчання дітей.

Здійснюються заходи щодо покращення якості надання освітніх послуг. Оптимізація освітньої мережі має забезпечити підвищення якості освіти, економічну ефективність функціонування навчальних закладів, рівний доступ до якісної освіти, урізноманітнення освітніх послуг, що надають заклади освіти.

Створенню умов для забезпечення якісних освітніх послуг у загальноосвітніх школах сільської місцевості в процесі оптимізації мережі ЗЗСО у сільській та

міській місцевості потребує забезпечення організованого підвезення дітей та педагогічних працівників до місць навчання, роботи та у зворотному напрямку.

За межею пішохідної доступності проживають та потребують перевезення 11890 учителів та учнів. Всього за кошти бюджету підвозиться понад 11836 учнів та педагогів, що становить 97% від необхідного показника. Підвіз школярів, учителів до місця навчання та додому на підставі укладених відділом освіти угод здійснюється рейсовим транспортом та 45 шкільними автобусами. Цьому сприяє виконання Програми «Шкільний автобус».

Реалізація програми «Шкільний автобус» дала змогу вирішити проблему довозу учнів, вчителів до сорока восьми шкіл міста та району.

Одним із найважливіших напрямків реформування освіти у районі є перехід до профільного навчання, створення можливості кожному учневі стати самим собою. Саме профілізація старшої школи дає шанс створити умови для диференційованого навчання старшокласників, забезпечити їм осмислений вибір професії.

Реалізація профільності старшої школи забезпечується на рівні загальноосвітніх закладів I-III ступенів та економічного ліцею. Профільна і допрофільна підготовка учнів здійснюється через факультативи, предметні гуртки, курси за вибором.

У залежності від бажання учнів, кадрового та навчально-методичного забезпечення 1119 учнів чотирьох загальноосвітніх шкіл поглиблено вивчають окремі предмети. Найбільшого поширення набули класи з поглибленим вивченням іноземних мов, історії, біології та хімії, української мови та літератури.

Невід'ємним аспектом успішного впровадження профільного та допрофільного навчання є психолого-педагогічний супровід, який забезпечують практичні психологи навчальних закладів та освітніх округів. Педагоги, практичні психологи вивчають запити школярів, їх батьків, проводять психолого-педагогічну діагностику.

Роботою з виявлення і підтримки талановитої молоді займаються позашкільні навчальні заклади – Станція юних техніків (далі СЮТ) (2331 вихованець), Центр дитячої та юнацької творчості (далі ДЮСШ) (2100 вихованців), Мала академія наук (160 вихованців), ДЮСШ (375 вихованців), де вже склалася належна система роботи з такою категорією дітей, про що свідчать вагомі результати.

Таким чином, можна стверджувати що в межах територіальних громад Хмельницького району є умови для здобуття повної загальної освіти, функціонують різноступеневі навчальні заклади, що відзначаються достатнім розосередженням та відповідним рівнем доступності. Виходячи із зменшення кількості дітей в окремих населених пунктах в районі може відбутися реформування дошкільних закладів освіти та закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України Про освіту. URL: [http://osvita.ua/legislation/law/2231\](http://osvita.ua/legislation/law/2231).
2. Соціальна географія: навч. посібник / М. Білецький, І. Ванда, Л. Котик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с.

3. Статистичний збірник «Регіони України», 2019. Частина 1. За ред. І.С. Вернера. Київ, 2020. 276 с.
4. Царик Л. П., Поплавська І. В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2021. № 1 (50). С. 47-57.
5. Флінта Н. Географічні дослідження освітнього комплексу регіону. Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. К.: Прінт-Сервіс, 2016. Т. III. С. 142-144.
6. Kuzyshyn A., Poplavska I. Analysis of Territorial Differences of the Social Sphere elements in the Areas of the CarpathianPodillia Region. Journal of Geology, Geography and Geocology. Dnipro, 2018. №27(2). P. 285-293.
7. Сайт інформаційної системи управління освітою. URL: <https://km.isuo.org>.

Бунько У.
магістрантка II курсу
спеціальності 106 Географія
Науковий керівний – доц. Флінта Н.І.

СУЧАСНА ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ СВІТУ

Постановка та актуальність проблеми. В сучасному світі готельне господарство є структурою в економічній системі країни, регіонів, туристичних центрів і, в провідних державах світу, становить велику частину бюджету країни, Тому його розвиток та ріст є як ніколи актуальним на тлі розвитку інших сфер, адже він забезпечує зростання внутрішньо-валового продукту (ВВП) та зосереджений на отриманні прибутку. Виходячи з цієї постанови, ми можемо стверджувати, що поставлена нами мета гарантує розширене пояснення та подальші дії у розвитку готельного господарства світу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період розвитку готельної індустрії починається після Другої світової війни. Його особливості пов'язані з масовим характером туризму, який стає об'єктом інтересу значної частини населення насамперед у високорозвинених країнах. Розвиток туризму та висока ділова активність населення зумовлює формування упродовж 50-70-х років ХХ ст. потужної мережі закладів розміщення, харчування та розваг [7].

Згідно даних Всесвітньої туристичної організації (ВТО), у 1980 р. у світі нараховувалось 8 млн готельних номерів, у 2003 р. їхня кількість збільшилась до 15,4 млн Лідерами щодо частки номерного фонду є Європа (38,5% від загальної кількості) та США (33,5%). В останнє десятиріччя ХХ ст. найбільше збільшення кількості номерів спостерігається у Південній Азії, з 111,1 тис. до 171,5 тис., друге місце займає Східна Азія і Тихоокеанський регіон, де нараховувалось 3,5 млн номерів і збільшення становило 45,3%.

На сучасному етапі світове готельне господарство сформовано орієнтовно 350 тисячами комфортабельних готельних підприємств. Номерний фонд становлять понад 14 млн номерів (~ 20 млн місць).

З кожним роком кількість номерів збільшується на 3-4%. Провідне місце в готельному господарстві займає Європа, готельний фонд якої становить 45% від світового.

Темпи зростання готельної індустрії розрізняють за регіонами:

- Європа - 2-2,5% на рік (45% світового готельного фонду);
- США – 3-4% на рік (30% світового готельного фонду);
- Азія – 15-20% на рік (14% світового готельного фонду);
- Африка – 10-12% на рік (3% світового готельного фонду);
- Австралія й Океанія – 3-4% на рік (3% світового готельного фонду).

Лідерами щодо кількості готельних номерів є:

- США - 3,5 млн номерів;
- Японія – 1,65 млн номерів;
- Італія – 1 млн номерів;
- Франція, Іспанія, Англія, Китай – по 0,5 млн номерів;
- Австрія, Мексика, Канада, Греція – по 0,3 млн номерів;
- Таїланд, Росія, Туреччина, Індонезія – 0,15-0,23 млн номерів;
- Швейцарія, Бразилія, Аргентина – менше 0,15 млн номерів.

Лідери щодо темпів зростання готельних підприємств – Китай, Малайзія, Іспанія, Німеччина, Аргентина та Сінгапур [1].

На фоні швидкого загального збільшення кількості готельних підприємств, сучасна світова сфера гостинності перетворилась в індустрію з багатомільярдними доходами у всіх сегментах ринку.

У сучасній структурі готельних підприємств поряд з типовими повносервісними готелями активно розвиваються спеціалізовані заклади розміщення зорієнтовані на обслуговування певного сегменту туристичного ринку. Спеціалізовані підприємства згідно профілю виробничої діяльності орієнтуються на обслуговування певної категорії гостей, формують вузький перелік послуг, наприклад, зорієнтований на клієнтів, які приймають участь у конференціях, конгресах, проводять активний відпочинок та ін. Головне завдання спеціалізованих підприємств полягає у створенні максимального задоволення і комфорту під час відпочинку [6].

Важливим напрямком оптимізації технологічного процесу у готельному бізнесі є диверсифікація виробництва, що пов'язується з розширенням виробничих можливостей готельного підприємства за рахунок раціонального використання ресурсів. Сьогодні готельні підприємства диверсифікують як окремі послуги – пропонують клієнтові згідно попиту та ціни найбільш прийнятний її варіант, водночас інформують клієнтів про нові форми діяльності у цьому виді сервісу. При спорудженні фешенебельних готелів та готелів середнього класу, сьогодні обов'язковими є розважальні, спортивні, оздоровчі послуги, послуги гастрономічних закладів, плавального басейну, фітнес-клубу, сауни, солярію, нічних клубів, косметичних салонів та інших закладів з надання додаткових послуг.

Сьогодні у готельній сфері широко використовують інформаційні електронні системи управління і резервування місць. Спеціальні системи розроблені для готельного сервісу забезпечують виконання систем управління і контролю номерним фондом, використання технічних засобів, ведення рахунків, безпеки тощо. Використання технічних засобів в

автоматизації та інформаційному забезпеченні готельної сфери зумовило використання кваліфікованої праці, серед персоналу збільшилась кількість операторів з інформаційного управління, програмістів, порт'єс-операторів.

Великі готельні корпорації з розгалуженою мережею готельних підприємств використовують єдину систему бронювання місць інтегрованих у глобальну систему Інтернет. Серед найбільш відомих систем виділяється «Amadeus», «Worldspan», «Galileo», «Sabre», «Fedelio Hotel Bank». «Amadeus» найбільш популярна система бронювання, що пропонує скореговану, чітку інформацію про розміщення у близько 35 тис. готелів та інших засобах розміщення у всьому світі. Ця система надає інформацію про розташування готелю, його номерний фонд, послуги, тарифи, окрему інформацію щодо поселення у якому розташоване готельне підприємство [2].

Для сучасної готельної індустрії характерні різноманітні та складні типи управління представлені одноосібним управлінням, менеджментом, франшизою, орендою, консорціумами, а також різноманітним їх поєднанням. Значна кількість компаній, що володіє готелями, організовує управління професіоналами-менеджерами на підставі договору про управління.

Типова сьогодні форма управління, коли окремі компанії управляють не тільки власними готелями, але й готельним бізнесом, що належить іншим власникам. Частина власності готельного господарства представлена в акціонерній формі – власники володіють контрольним пакетом акцій або представляють лише незначну його частку, можуть продавати права франшизи, а також володіти часткою власності, що входить в консорціум. Інші учасники ринку займаються лише менеджментом або франчайзингом.

Однією із основних тенденцій у готельній індустрії останніх десятиліть, насамперед великих готельних корпорацій у США і Канаді, є участь у їхній діяльності великих інвестиційних фондів нерухомості. У поєднанні з іншими формами фінансування інвестиційні фонди докорінно змінили структуру організації готельного бізнесу, відокремивши право власності та управління готелями. Внаслідок впровадження цього виду фінансування виник новий тип власників готелів, які лише володіють нерухомістю, що приносить доходи, і адміністраторів, які забезпечують ефективне управління в умовах жорсткої конкуренції. Відповідно до форми управління сформувались два типи спеціалізації у готельній сфері: перший – зорієнтований на максимальне задоволення споживачів у довготривалій перспективі, другий – зорієнтований на фінансові інтереси інвесторів, що найчастіше має короткотерміновий характер [3].

Новації у законодавстві щодо пільгового оподаткування зумовили широке інвестування готельної сфери та зміни у стратегії розвитку підприємництва. Наприклад, відома готельна корпорація «Starwood» складається з «Starwood Hotels & Resorts», американського інвестиційного фонду «REIT» і «Starwood Hotels & Resorts Worldwide» – управляючої компанії, яку фонд найняв для управління мережею готельних підприємств. Активно охоплюють ринок готельних послуг ріелтерські компанії у Європі. Основними інвесторами

виступають пенсійні фонди та банки, що вкладають гроші у готельну сферу за контрактами близькими з US REIT.

Сьогодні готельні ланцюги охоплюють 30% готельного ринку світу, понад 200 корпорацій, з яких 25 – найбільші і контролюють 25% світового профільного ринку. Найчастіше масштаб готельної групи визначається кількістю готельних номерів. Згідно з цим критерієм на світовому ринку сьогодні домінують американські компанії. Вісім із десяти найбільших компаній розташовані в США, тут також знаходиться більше половини з п'ятдесяти найбільших готельних ланцюгів. Крім США, найбільшими готельними ланцюгами володіє Великобританія, тут зосереджено сім великих компаній, Іспанія і Японія – по чотири компанії та ще п'ять держав. Згідно участі торгових марок, сім з десяти належать компаніям США, а також Великобританії та Франції, зокрема відома корпорація «Accor».

На початок цього століття найбільшими конкурентами американських компаній у Європі були «Bass», «Accor» і «Sol Melia». Упродовж 1998-2000 рр. провідні європейські компанії значно зміцнили свої позиції на регіональному ринку та за його межами, загальна кількість номерів збільшилась на 13,7%. Аналіз статистичних даних розвитку світової готельної індустрії свідчить, лідером останніх років є американська компанія «Candant», що займає перше місце за кількістю готельних підприємств – 6455 і номерів – 541315, та кількості франшиз – 6455 [8].

Водночас, проводити чіткий порівняльний аналіз на основі фактичних даних згідно єдиних критеріїв досить важко. Наприклад, за критерієм присутності на світовому ринку найвищий рейтинг має англійська компанія «Bass Hotels & Resorts», а «Marriot» займає перше місце за кількістю готелів якими управляє. Французька корпорація «Accor» відома широким спектром охоплення ринку у різних категоріях готелів – від однозіркових «Etar» до п'ятизіркових «Sofitel». Сучасні тенденції в умовах жорсткої конкуренції найчастіше пов'язуються із закріпленням корпорації лише у вузькому сегменті ринку та зміцнення у цій позиції своєї торгової марки за рахунок поглинання окремих підприємств та інших готельних мереж. Розширення спеціалізації зі створенням нової торгової мережі у готельній сфері сьогодні виняткове явище. Проте, необхідно зазначити, окремі ринкові тенденції та бурхливий розвиток нових технологій зумовлює створення не лише нових підприємств, а також нових типів готелів [5].

Інші лідери готельних послуг, що разом формують п'ятдесят глобальних корпорацій, зосереджують лише 26% всіх готельних номерів. Поряд з глобалізацією у готельній сфері розвиваються національні компанії, часто представлені національними готельними мережами («Dorint», «Maritim» – у Німеччині, «Jolly» в Італії, «Fujita Kanko» в Японії, «Southern Sun Hotels» в Південній Африці, «Scandic Hotels» у Швеції та ін.). Таким чином, поряд із тенденціями до консолідації, готельна сфера сьогодні головним чином представлена незалежними підприємствами або невеликими компаніями [4].

Однією із важливих тенденцій сьогодні є посилення позицій готельних

корпорацій у суміжних галузях – туристичній, транспортній, сфері нерухомості та ін. Для готельних корпорацій глобального рівня аналітики готельного бізнесу визначили такий рівень структурно-геопросторової організації – присутність у 120-и країнах, наявність 250 тис. номерів та 1000 готелів. Згідно провідних позицій у світі, Північну Америку презентує корпорація «Cendant», у Південній Америці лідирує «Six Continents», в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – перше місце займає «Six Continents», друге – «Ассог».

Висновки. Застосувавши такі методи, як порівняльний, метод синтезу та аналізу, ми дійшли висновків, що готельне господарство світу розвивається з неоднаковою швидкістю, хоча потенціал деяких країн світу є доволі високий, але є певні чинники, які впливають на повільніший ріст, здебільшого це економіка, екологія та географічне розташування. Завдяки статистичного методу ми наводимо приклади нерівномірного роз приділення готельних господарств. У результаті нашої роботи ми отримуємо чітку ієрархію та лідерів світу з розвитку, та можемо встановити характерні риси формування готельного господарства тієї чи іншої країни світу.

Список використаних джерел

1. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебное пособие для вузов. М., 2004. 464 с.
2. Квартальной В А. Иностранний туризм. М.: Финансы и статистика, 2007. 232 с.
3. Квартальной В А. Туризм: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Финансы и статистика, 2007. 336 с.
4. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. К.: Знання, 2008. 661 с.
6. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. К., 2004. 394 с.
7. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник / За ред. проф. І.М. Школи. Чернівці, 2003. 182 с.
8. Смалъ І.В. Основи географії рекреації і туризму. Ніжин, 2004. 173 с.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сучасні процеси реформування національної освіти торкнулися без винятку усіх її сфер. В останній час, особливо кардинальні зміни відбуваються у сфері професійної (професійно-технічної освіти). Ця галузь вимагає ґрунтовних підходів щодо її реорганізації та оптимізації відповідно до реалій сьогодення. Це викликано цілою низкою факторів. Серед ключових варто відзначити трансформацію економіки України та її переорієнтацію на новітні вектори виробництва й сфери послуг. Наслідком таких складних та динамічних процесів є суттєве оновлення запитів на ринку праці. З одного боку, відпала необхідність у цілій низці робітничих професій, а з іншого – надзвичайно зросла затребуваність у нових.

Такі тенденції стали особливо актуалізованими у регіональному вимірі. Це викликано тим, що сьогоднішня концепція розвитку будь-якої сфери освіти має базуватися на регіональному принципі. Професійна освіта Тернопільської області має власні специфічні особливості розвитку, які варто розглянути також і з суспільно-географічних позицій. Це покликано необхідністю напрацювання комплексних дієвих механізмів її подальшого успішного розвитку.

Професійна (професійно-технічна) освіта є складником української системи освіти, де людина може оволодіти знаннями, уміннями і навичками за певною професією. Здобути робітничу кваліфікацію можна в ліцензованих закладах професійної освіти. Серед типів таких закладів найбільш поширеними є професійні училища, ліцеї, центри, навчально-курсіві комбінати тощо. Важливою перевагою професійної освіти є її гнучкість та швидка реакція на запити ринку праці: нині пройти навчання в закладах можуть не лише вчорашні випускники шкіл, а й дорослі, які хочуть підвищити кваліфікацію або змінити професію. Навчання може відбуватися як за повним, так і за скороченим циклом. Тож здобуття професії може тривати від кількох місяців до 3-4 років (для тих, хто одночасно з професією здобуває повну загальну середню освіту). Після цього є реальна можливість працевлаштуватися [7].

У законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» зазначається, що професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Система професійної (професійно-технічної) освіти складається з закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та

підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників [4].

Сучасна система професійної освіти Тернопільської області пройшла декілька історичних етапів свого формування, функціонування і розвитку. Під час першого етапу (1940-1959 рр.) відбулося формування системи трудових резервів кваліфікованих робітничих кадрів. Другий етап (1959-1991 рр.) позначений повноцінним становленням системи профтехосвіти та унормуванням типізації закладів [5]. Під час третього етапу (1991-1996 рр.) відбуваються пошуки оптимальних моделей функціонування системи професійної освіти. Із 1996 року розпочинається четвертий етап. Від цього часу і до сьогодні здійснюються заходи з реформування цієї галузі, що надзвичайно стало актуальним у 2020 році, коли почалась робота над новим законопроектом про професійну освіту. Загалом, динаміка кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти у зазначений період говорить про відносно позитивні тенденції реалізації зазначених реформ (Рис. 1).

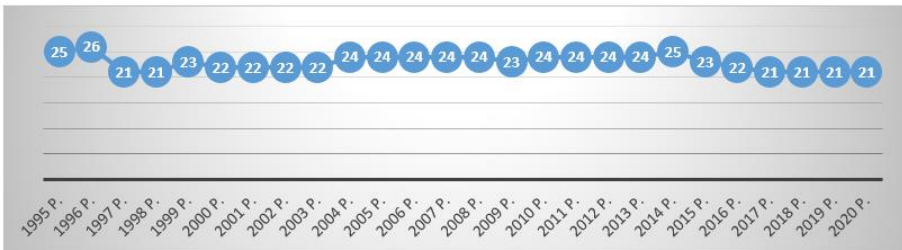

Рис. 1. Динаміка кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти в Тернопільській області впродовж 1995-2020 рр. [2]

Крім історичних особливостей формування регіональної системи професійної освіти на її сучасний стан та розвиток впливає ціла низка факторів. Серед найважливіших доцільно відзначити демографічні, соціально-економічні, юридичні та інші.

У 2020-2021 навчальному році мережа професійної (професійно-технічної) освіти Тернопільської області була представлена 21 закладом [8]. Серед них: 7 вищих професійно-технічних училищ, 7 професійних ліцеїв, 2 професійно-технічних училища, 2 відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти, 1 професійний коледж, 1 філія професійно-технічного навчального закладу та 1 центр професійно-технічної освіти. Структура закладів професійної освіти Тернопільської області за типами наведена на рис. 2.

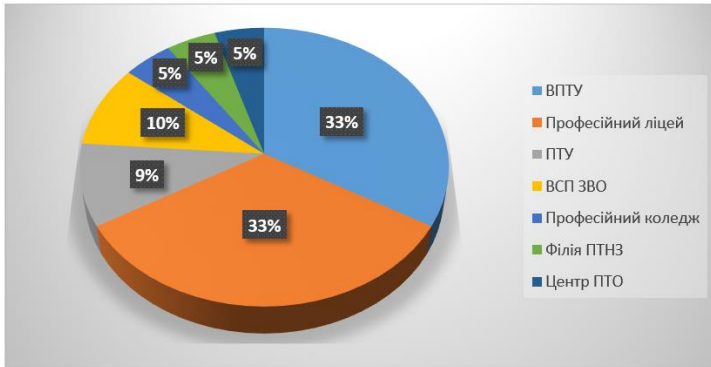

Рис. 2. Структура закладів професійної освіти Тернопільської області за типами, у % [8]

Крім того, згідно даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти у Тернопільській області чинну ліцензію на надання послуг у сфері професійної (професійно-технічної) мають 27 закладів [3].

На кінець 2020 р. кількість учнів та слухачів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти регіону складає 7,4 тис. осіб. У цьому ж році до даних закладів було прийнято 3,7 тис. осіб, а випущено 3,2 тис. Найбільше учнів традиційно налічується у Технічному коледжі ТНТУ ім. І.Пулюя, Кременецькому професійному ліцеї та Тернопільському вищому професійному училищі сфери послуг та туризму.

Освітній процес в закладах професійної освіти області забезпечують 1062 педагогічні працівники. З них старші майстри та майстри виробничого навчання складають 41%, викладачі загальноосвітніх дисциплін – 27%, викладачі дисциплін професійно-теоретичної підготовки – 13%, інші педагогічні працівники – 14%, директори та заступники директорів – 5%.

Найбільш затребуваними професіями на ринку праці області є такі: водій автотранспортних засобів, продавець, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, кухар, в'язальник схемних джгутів, офіціант, муляр, слюсар-ремонтник. Також активно відбувається впровадження елементів дуальної форми навчання у закладах професійної освіти Тернополя, Збаража та Підволочиська. Найкращі показники виконання регіонального замовлення демонструє Підволочиський професійний ліцей, а працевлаштування випускників – Тернопільське вище професійне училище сфери послуг та туризму та Підволочиський професійний ліцей.

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти області функціонують навчально-практичні центри, створені з метою реагування на сучасні запити ринку праці. Всього діє 8 центрів, 3 з яких розташовані у Тернополі та по 1 центру у Кременці, Бучачі, Борщеві, Шумській та Заводському. Галузева спрямованість центрів представлена будівництвом, транспортом, легкою промисловістю, машинобудуванням,

електроенергетикою та електромеханікою, сільським господарством.

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти розміщені нерівномірно на території Тернопільської області. Найбільша їх кількість сконцентрована у місті Тернопіль, який володіє найбільшим освітніми потенціалом та широкими перспективами працевлаштування випускників. Тут діє 6 закладів, що становить 29% від усіх закладів професійно-технічної освіти регіону. Загалом у Тернопільському районі функціонує 11 ПТНЗ, що становить понад половину усієї мережі регіональної системи професійної освіти. Крім обласного центру заклади функціонують у містах Збараж, Зборів, Скалат, Підгайці та смт Підволочиськ.

У Кременецькому районі діють професійно-технічні навчальні заклади у Кременці, Почасві, Шумську, Вишнівці. У Ланівцях наявна філія Державного навчального закладу «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою». Також ще 5 закладів розташовуються у Чортківському районі, а саме: у Борщеві, Заліщиках, Бучачі, Хоросткові і смт Заводське.

Показник щільності закладів професійної освіти в розрахунку на 1000 км² у Кременецькому районі складає 1,9, у Тернопільському – 1,8 та Чортківському – 1,0. Важливо відзначити, що лише у 16 територіальних громадах із 55 функціонують заклади професійної освіти. Немає жодного осередку професійної освіти у сільській місцевості.

Сьогодні для забезпечення якісного професійного навчання учнів і слухачів, підготовки відповідно до вимог ринку праці висококваліфікованих, конкурентоспроможних робітничих кадрів існує потреба у залученні до цього процесу місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та їх об'єднань, незалежно від форм власності та підпорядкування на відповідній території [6]. Крім того, необхідно розробити, в рамках сьогоденної реформи професійної освіти, алгоритм вдосконалення мережі її закладів. Це сприятиме забезпеченню оптимальних показників територіальної доступності надання освітніх послуг здобувачам професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Вірченко П. А. Просторова організація системи освіти регіону (на прикладі Харківської області): автореферат дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2010. 20 с.
2. Головне управління статистики у Тернопільській області.
URL:<http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/O/O3.htm>.
3. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти. Тернопільська область.
URL:<https://registry.edbo.gov.ua/profesiyno-tekhnichna-osvita/61/>
4. Закон «Про професійну (професійно-технічну) освіту».
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України. К.: Педагогічна думка, 2008. 200 с.
6. Обласна програма розвитку та підвищення професійної освіти на 2018-2022 роки.
URL:<http://te-rada.org/?id=300>.
7. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/profesiyno-tekhnichna-osvita>

Когут В.
*магістрант I курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівний – доц. Варакута О.М.*

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ

На сьогодні методика навчання географії зазнала стрімкого розвитку, до якого долучилася значна кількість вчених та педагогів-методистів, зокрема: О. Варакута, Л. Вишнікіна, Т. Герасімова, О. Діброва, С. Кобернік, Н. Муніч, Т. Назаренко, О. Супричов, О. Топузов та ін.

Значущість курсу географії в тому, що в процесі його вивчення учням надається можливість ознайомитися із реаліями життя суспільства у навколишньому середовищі в усіх його проявах і взаємозв'язках.

Саме цей курс розкриває фізичні, соціальні та економічні підходи щодо характеристики тих чи інших природних і суспільних явищ. При чому досить важливою його складовою є засвоєння учнями знань у формі фактів, уявлень, понять, закономірностей, теорій та формування предметних умінь і навичок, що сприяють формуванню компетентностей в учнів.

Т. Герасімова у своїх працях акцентує увагу на тому, що фундаментом усього географічного змісту є система географічних понять, яка ніколи не повинна втрачати свого значення, оскільки без них не буде розуміння сутності багатьох важливих речей, що розкриваються в процесі вивчення географії.

«*Поняття* – це абстрактна форма мислення, зміст якої в цілому визначається загальними суттєвими ознаками предметів і явищ, на основі яких воно формується, та відношеннями між ними» [2]. Поняття, як логічна категорія, характеризується двома взаємопов'язаними і взаємопротилежними категоріями: змістом і обсягом. Зміст – це сукупність істотних ознак, взаємозв'язки між якими утворюють структуру поняття, а обсяг – це кількість предметів і явищ які охоплюються даним змістом. Система географічних понять утворює фундамент географічної освіти в школі.

Географічні поняття за змістом поділяються на фізико-географічні, економіко-географічні; за обсягом – на одиничні та загальні.

Поняття позначається терміном у вигляді слова чи словосполучення. Цей термін входить у поняття, але воно не зводиться до терміна. Сам результат засвоєння понять відображається у таких формах, як: знання понять та правильне оперування ними.

Супричов О. у статті «Особливості формування країнознавчих понять в шкільних підручниках географії» [4], зазначає, що організація процесу формування понять передбачає такі аспекти: визначення роду понять,

окреслення послідовності під час процесу формування понять певного характеру, виокремлення взаємодії і взаємовідношення між поняттями, характеру дисциплінарної системи понять, формування логічного ланцюга в процесі формування поняття тощо.

Назаренко Т. Г. зауважує, що після формування географічного поняття відбувається:

1. Введення поняття.
2. Розвиток поняття за рахунок нових ознак.
3. Корекція і систематизація поняття.
4. Практично-прикладне застосування [3, с. 82].

На особливу увагу заслуговує методика формування понять, розроблена О. Варакутою. Автор виділяє такі етапи процесу формування поняття: «мотиваційна і змістова підготовка до формування поняття; організація чуттєвого сприйняття предметів і явищ навколишньої дійсності, на основі яких формується поняття; організація розумової діяльності, спрямована на визначення істотних ознак поняття; узагальнення, словесне визначення суті поняття і позначення його відповідним терміном; введення сформованого поняття в систему географічних знань» [2].

З одного боку, такий підхід забезпечує процес якісного формування поняття, з другого – підвищує бажання учнів до його засвоєння.

Покажемо процес формування загальногеографічного поняття «землетрус» на етапі уроку «Формування і засвоєння нових знань, умінь і навичок» під час вивчення теми «Внутрішні сили Землі. Землетруси» (Географія. Загальна географія. 6 клас), використовуючи методику О. Варакути.

1 етап. Мотиваційна і змістова підготовка до формування поняття.

(Аналіз відеофрагменту, в якому показано, як відбувається землетрус і які його наслідки).

- Подивіться уважно даний відеофрагмент і зверніть увагу на явище, що відбувається в ньому?

- Чи можемо ми у своєму житті опинитися у такій ситуації?

- Пригадайте, що таке літосферні плити?

- Які ви знаєте рухи літосферних плит?

- Внаслідок чого відбуваються горизонтальні рухи літосферних плит?

- Внаслідок чого відбуваються вертикальні рухи літосферних плит?

- Що є доказом того, що поштовх від руху літосферних плит, показаний у відеофрагменті, дуже сильний? (Руйнуються будинки, ламаються дерева...).

2 етап. Організація чуттєвого сприйняття предметів і явищ навколишньої дійсності, на основі яких формується поняття.

- Проведемо такий експеримент. Уявіть, що парта – це літосферна плита. Зверху на неї накладаємо багато різних підручних речей (пенали, олівці, ручки, зошити, книжки, тощо). Перший раз з малою, а другий раз з великою силою вчитель або один із учнів б'є кулаком знизу парти.

- Що відбулося з предметами, коли я зробив перший удар знизу парти? (*Одні*

предмети розсунулися, а інші лише поколивалися).

- Що відбулося з предметами, коли я зробив другий, значно сильніший удар знизу парти? (Предмети розлетяться в різні сторони).

- Що зумовило те, що вони розлетілися? (Сильний удар, поштовх).

3 етап. Організація розумової діяльності, спрямована на визначення істотних ознак поняття.

- Який висновок щодо внутрішніх сил Землі ми можемо зробити з проведеного експерименту, вважаючи, що кришка парти – це літосферна плита? (Під нею відбуваються поштовхи різної сили).

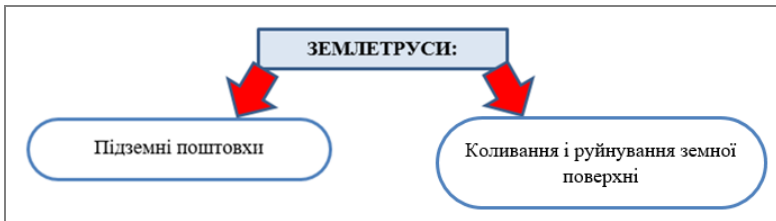
- Чи можна їх назвати «підземними поштовхами»? (Так).

- Запишіть цю ознаку до схеми. (Термін «землетрус» у схемі записано).

- Що відбувається з земною поверхнею, коли ці поштовхи не дуже сильні? (Колівання земної поверхні).

- А коли сильні? (Руйнування).

- Запишіть цю ознаку теж до схеми.

4 етап. Узагальнення, словесне визначення суті поняття і позначення його відповідним терміном.

- А тепер користуючись цією схемою, скажіть, що таке землетрус (вчитель допомагає, показує ознаки, записані до схеми указкою і називає сполучні слова).

- Землетруси – це підземні поштовхи, що спричиняють коливання чи руйнування земної кори.

- Хто сам скаже, що таке землетрус, користуючись схемою?

- Тепер скажіть, що таке землетрус, не користуючись схемою? (Схема закрита чи витерта, якщо була написана крейдою на дошці. Лише при цій умові можна зрозуміти чи учні засвоїли зміст поняття).

5 етап. Введення сформованого поняття в систему географічних знань.

На цьому етапі виконуються різні завдання, в змісті яких вживається термін «землетрус».

Отже, аналізуючи сучасні тенденції методики формування географічних понять важливо зауважити, що проблема залишається актуальною. Безпосереднє спостереження під час педагогічної практики за процесом формування географічних понять вчителями дає змогу стверджувати, що учні досить часто механічно запам'ятовують визначення поняття, не розуміючи його суті. Процес формування поняття складний і потребує особливої підготовки вчителя та глибокої мотивації учнів.

Список використаних джерел

1. Варакута О. Формування в учнів географічних понять. Географія та основи економіки в школі. 2002. №6. С.28-31.
2. Варакута О. Методическая компетентность учителя при формировании географических понятий. Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. Volume 4, No. 06/2016. P.167-170.
3. Назаренко Т. Г. Формування соціально-економічних понять у старшокласників на уроках географії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання географії». К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. 28 с.
4. Супричов О. В. Особливості формування країнознавчих понять в шкільних підручниках географії. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Київ-Педагогічна думка, 2011. Випуск 11. С. 214-220.
5. Супричов О. В. До питання формування географічних понять у школярів у курс «Країнознавство». Географія та основи економіки в школі. 2011. №7-8. С. 36-39.

Маліновська М.

*магістрантка II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – доц. Кузишин А.В.*

ГЕОПРОСТОРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Вступ. Із зростанням значущості функціонування соціальної сфери, постає необхідність детального аналізу рівня сформованості її складових та досягнення комплексності в наданні відповідних послуг. Актуальним питанням видається необхідність визначення сучасного стану сформованості та затребуваності окремих елементів соціальної сфери, а також рівень їх надання в конкретному обласному регіоні, що дозволяє визначити його рейтингову позицію (місце) в регіоні.

Проблемами вивчення соціальної сфери на сучасному етапі займаються як вітчизняні, так і закордонні науковці, що в котре підтверджує, що саме цей сектор господарства зазвичай визначає рівень добробуту населення та комфортність умов проживання. Серед актуальних досліджень з цієї проблематики варто згадати Л. Немець, К. Мезенцева, Г. Підгрушного [9, 7], Я. Олійника та А. Степененка [5], В. Куценко та Я. Остафійчука [4]. Актуальними є регіональні дослідження функціонування соціальної сфери на прикладі великих регіонів України – Київського Придніпров'я – І. Гукалова, С. Покляцький [1, 2], Карпатсько-Подільського – І. Поплавська, А. Кузишин [3, 6, 13, 14], Подільського – Л. Царик, І. Поплавська [12].

Виклад основного матеріалу. Соціальна сфера має певні територіальні відмінності у рівні розвитку та структурі. Прийнято вважати, що значно вищий рівень її розвитку і ширша галузева структура у містах порівняно з сільською місцевістю, в економічно більш розвинених промислових регіонах порівняно з менш розвинутими аграрними.

Територіальними межами нашого дослідження є області Карпатського

регіону – Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька.

Освітня сфера виступає важливим елементом формування соціального середовища, формування освіченого соціуму та є умовою збереження інтелектуального суспільства. Важливими показниками, що характеризують цей напрямок соціальної сфери є якісні характеристики освітнього простору досліджуваної території, наприклад охопленість дітей дошкільними закладами, кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах у розрахунку на 10 тис. осіб, кількість учнів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис осіб, кількість студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації у розрахунку на 10 тис осіб. Такі показники дозволяють оцінити стан освітнього середовища в певній території. Впродовж 1995-2019 рр. в областях Карпатського регіону зростає показник охопленості дітей дошкільними закладами (від 31 дошкільняти / 100 дітей відповідного віку в 1995. р до 72 дошкільняти / 100 дітей відповідного віку в 2019 р.), що навіть перевищувало пересічноукраїнський показник починаючи від 2010 р. [10, с. 115] Більш високий показник забезпеченості властивий для областей Подільського регіону. Від 1995/1996 навч. року до 2013/2014 навч. року кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів у розрахунку на 10 тис осіб скорочувалась (від 1464 до 1029 учнів на 10 тис. населення) і лише в 2018/2019 навч. році намітилась тенденція збільшення числа учнів в розрахунку на число мешканців (1057 учнів на 10 тис. населення). Слід відзначити, що цей показник має більш позитивні показники, ніж в середньому в Україні. За період 2000-2019 рр. спостерігається скорочення кількості учнів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. осіб від 104 до 81 учня (але варто відзначити, що ці показники є більш позитивними, ніж в Україні загалом). Найвищий показник властивий для Львівської області (у 2019 р. – 97 учнів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. осіб). Щодо показника кількості студентів ВНЗ в Карпатському регіоні в розрахунку на 10 тис. осіб від 2000/2001 навч. року до 2005/2006 навч. року спостерігався ріст числа студентів, але в подальші навчальні роки їх число зменшувалось швидше, ніж в Україні загалом [10, с. 97].

Таким чином відзначаємо, що освітня сфера найбільш сформованою в Львівській області, також високим є показники Чернівецької області, а в інших областях регіону відчуваються проблеми за окремими складовими оцінки забезпеченості розвитку освітнього середовища, або загалом невисока ефективність їх функціонування. У порівнянні з показниками пересічноукраїнськими та показниками, що властиві для всіх областей західноукраїнського регіону, на даній території завжди були вищими показники охопленості дітей дошкільними закладами, вищою була кількість учнів та слухачів в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах. Тільки скорочення числа студентів в закладах вищої освіти в регіоні є вищим, ніж в Україні загалом (це можна обґрунтувати відтоком студентів до європейських, в першу чергу, – польських навчальних закладів).

Культура охоплює установи і заклади, що виробляють товари культурного призначення, пропонують духовні цінності для населення та ін. (бібліотеки, театри, клуби, музеї, кіностудії, телебачення, радіо, газетно-журнальні видавництва), їх розміщення також пов'язане з особливостями розселення людей: вища концентрація об'єктів культури у значних за кількістю населення поселеннях. В областях Карпатського регіону є понад 3,7 тис. бібліотек, 4,4 тис. клубних установ і будинків культури [10, с. 240, 244]. Вони розміщуються згідно з адміністративним поділом (у населених пунктах – центрах адміністративно-територіальних одиниць, у міських мікрорайонах) і за виробничим принципом – на базі підприємств, навчальних закладах тощо. Для проведеного нами аналізу було обрано два напрямки – це наявність даних установ, які оцінювалися через показник забезпеченості населення певними закладами та відвідуваність населенням закладів культури й мистецтва.

Показник забезпеченості закладами культури, зокрема бібліотечними фондами та клубними установами в Карпатському регіоні є вищим, ніж в середньому в Україні і в Західноукраїнському регіоні загалом. Хоча з 2000 року дані показники зменшуються в Україні, в досліджуваному регіоні темпи падіння є не настільки значущими. Так, пересічний показник забезпеченості бібліотечними фондами в регіоні складає 591 примірників на 100 осіб, а в Львівській області він перевищує 700.

Серед музейних закладів Карпатського регіону (111 установа, майже 28% від загальноукраїнського показника) переважають краєзнавчі, історичні, меморіальні. Найбільше їх у обласних центрах (лідером, є Львів). Показник відвідуваності музеїв в областях регіону є вищим (в 2019 р. – 51 відвідування на 100 осіб), ніж в Україні загалом (39 відвідувань на 100 осіб) і продовжує зростати. Вищі показники від пересічного по регіону зафіксовані в Закарпатській та Львівській областях (48 і 75 відвідувань на 100 мешканців відповідно), найнижчі – в Чернівецькій (31 відвідування на 100 мешканців) [10, с. 158]. Причиною такої значної амплітуди можуть бути як кількісні показники музеїв як таких, так і практичний інтерес туристів та рекреантів до подібної форми відпочинку.

Найбільша кількість професійних театрів у Львівській області (9 із 112, які функціонують в Україні). В регіоні загалом – 21. Щодо відвідуваності, то не зважаючи на усталений штамп, що населення західної України є поціновувачем театрального мистецтва, показники є нижчими, ніж в Україні – 11 відвідувань на 100 мешканців (винятком є Львівська область – 18 відвідувань на 100 мешканців) [10, с. 158]. Слід відзначити, що в даному показнику є значна туристична складова, адже багато українських та іноземних туристів вважають обов'язковим відвідування театрів в своїх туристичних програмах.

Оцінюючи рівень функціонування складових культурної сфери, слід відзначити, що найвищий їх рівень властивий для Львівської області. Якщо ж аналізувати динаміку окремих показників, то від 2000 до 2019 рр. в областях Карпатського регіону спостерігається погіршення і відставання від

пересічноукраїнського показника та показника в західноукраїнському регіоні загалом забезпеченості бібліотечними фондами але зростає показник забезпеченості місцями у клубних закладах, є інтерес до відвідування музеїв та зменшується відвідуваність театральних на концертних заходів.

Лікувально-оздоровчий комплекс включає систему медичних та рекреаційних установ, які забезпечують охорону здоров'я (профілактику захворювань, лікування), оздоровлення та відпочинок людей. У закладах охорони здоров'я в межах регіону працює 40 тисяч лікарів усіх спеціальностей (майже 27% від загальноукраїнського показника) та понад 90 тис. осіб середнього медичного персоналу (понад 27% від загальноукраїнського показника). Забезпеченість лікарями в досліджуваному регіоні – одна з найвищих у країні, але відсоток хворих людей постійно збільшується через несприятливі умови життя, нерациональне харчування тощо. Так, від 2000 р. до 2019 р. забезпеченість населення лікарями у розрахунку на 10 осіб в Карпатському зростає від 45 до 53 фахівців (в Україні цей показник суттєво нижчий). На високому рівні тримається показник забезпеченості населення середнім медичним персоналом (понад 100 на 1 тис. населення) та лікарняним ліжками (понад 77 на 10 тис. населення). Найвищі показники властиві для Івано-Франківської та Львівської областей.

Досить напруженою є ситуація з плановою ємністю амбулаторно-поліклінічних закладів (всі медичні заклади, що ведуть амбулаторний прийом – поліклініки, амбулаторії, диспансери, поліклінічні відділення лікарняних закладів, лікарські пункти охорони здоров'я тощо). Ситуація покращується від 2011 р., але відстає від загальноукраїнських показників. Тільки в Закарпатській області планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів є вищою від середнього показника в Україні.

Медична сфера за обраними критеріями має найвищий показник функціональності в Івано-Франківській та Львівській областях. В решті регіонів рейтингові позиції медичної сфери є досить низькими і відповідно свідчать про проблемність її розвитку.

Житлово-комунальне господарство задовольняє потреби людей у житлі, забезпечує функціонування житлових будинків, готелів, невеликих підприємств і установ. Цей напрямок соціальної сфери забезпечує утримання та ремонт житлового фонду і комунальної інфраструктури. Весь житловий фонд в Карпатському регіоні складає 206 млн. м², що складає понад 21% житлового фонду держави. Миський житловий фонд має вищий порівняно із сільським рівень забезпечення газом, гарячим водопостачанням, водопроводом і каналізацією. В межах досліджуваного регіону основні житлові площі зосереджені в сільській місцевості (понад 55% від загально регіонального показника). На сьогодні з метою поліпшення житлових умов населення значна увага приділяється розвитку інвестиційного (за рахунок приватних котів фізичних та юридичних осіб) та індивідуального житлового будівництва. Середній показник забезпеченості житловими площами в регіоні є вищим (27,8 м²/особу), ніж в Україні загалом (23,9 м²/особу).

Комунальна інфраструктура виступає складовою житлово-побутових потреб населення та підприємств та охоплює електропостачання, теплопостачання, газопостачання, водопостачання, каналізацію, займається благоустроєм та санітарним прибиранням території населеного пункту. Серед показників, що характеризують облаштування квартир в Карпатському регіоні, найвищими є показники забезпеченості природнім газом, каналізацією та централізованим водопостачанням. За показником забезпеченості природних газом найвищий показник властивий для Чернівецької області. Найкраще водопровідне постачання, каналізаційне обслуговування та гаряче водопостачання властиве для Львівської області.

Торгівля і громадське харчування охоплюють підприємства роздрібною торгівлі і заклади масового харчування. Найвищий показник забезпеченості торгівельними площами в розрахунку на число мешканців мають Львівська та Івано-Франківська області, досить високі – в Закарпатській.

В загальному обсязі товарообігу продовольчі товари становлять 65%, непродовольчі – 35%. Найвищі показники роздрібного товарообігу на одну людину – у Львівській області (13,5 тис. грн/особу, показник перевищує пересічноукраїнський). Крім традиційних підприємств галузі розвивається мережа спеціалізованих магазинів, закладів громадського харчування швидкого обслуговування. За показниками, що характеризують сектор торгівлі та масового харчування, слід констатувати дуже незначну амплітуду між областями, що дозволяє твердити про практично однаковий рівень функціонування торгівельної сфери.

Зв'язок як галузь господарства складається з підприємств, ліній і вузлів, які забезпечують процес передачі інформації на відстань (т. зв. телекомунікації). Сюди входять відділення зв'язку, телефонно-телеграфні станції, пошта, радіомовлення, телебачення та ін.

З початку ХХІ ст. поряд із засобами масової інформації (радіо і телебачення) надзвичайно активно розвивається індивідуальний зв'язок. При цьому традиційний його вид – телефонний зв'язок – удосконалюється, переплітаючись з іншими видами (супутниковим, радіозв'язком). Інша група найновіших засобів телекомунікацій широко використовує відеоапаратуру та комп'ютери. Це – телефакс, електронна пошта, скайп-зв'язок та ін.

За доступністю до нових форм та видів зв'язку суттєво вирізняється на фоні областей регіону Львівська, досить високий показник властивий для Закарпатської області. Якщо є оцінювати частку регіону від показника кількості абонентів мобільного зв'язку чи кількості абонентів кабельного телебачення, то він дещо перевищує 10%, що відповідає кореляційною показнику частки населення в загальноукраїнському показнику.

Висновки. В процесі розгляду кожної складової соціальної сфери Карпатського регіону нами було зроблено аналіз базових критеріїв. Це дозволило визначити диференціацію рівнів сформованості соціальної сфери регіону загалом. На фоні регіонального показника функціонування та сформованості соціальної сфери суттєво вирізняється Львівська область, яка відзначається високою

організацією освітньої сфери, сфери культури, торгівлі та масового харчування, а також зв'язку – ці показники забезпечили лідируючі позиції області. Для більшості областей регіону (Закарпатська, Івано-Франківська) властива дуже вузька амплітуда сумативних показників, що може бути підтвердженням, що в консолідованому вигляді соціальна сфера не має суттєвих відмін в цих областях. Слабка сформованість соціальної сфери Чернівецької області за обраними нами критеріями ґрунтується на низьких позиціях культурної сфери, житлово-комунального господарства та медичної сфери.

Список використаних джерел:

1. Гукалова І. В. До питання осмислення територіальної ідентичності у сучасній соціальній географії. Регіональні проблеми України: Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. Зб. наук. праць за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конференції (8-9 жовтня 2015 р., Херсон) / За ред. І.О. Пилипенка, Д.С. Мальчикової. Херсон: ПП Вишемирський, 2015. С.129-135.
2. Гукалова І.В., Покляцький С.А. Стан соціальної сфери і охорони здоров'я та їх роль у житті населення Київського Придніпров'я. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність. 2015. Вип. 19 (33). С. 127-139.
3. Кузіншин А.В. Геопросторова диференціація елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. № 1 (44). С. 64-71.
4. Куценко В.І. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект: монографія / В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук. Київ: Оріони, 2005. 400 с.
5. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Соціальний локалітет життя особистостей і територіальних спільностей. Економічна та соціальна географія // Відп. ред. Ішук С.І. 2012. Вип. 2 (65). С.3-22.
6. Поплавська І.В. Кластерний аналіз соціальної сфери областей Подільського регіону. Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії: Матер. Всеукр. наук. онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 17 груд. 2020 р.). Львів : Простір-М, 2021. С. 221-224.
7. Підрушний Г.П., Мезенцев К.В. Привабливість території для проживання людини: методологічні та прикладні аспекти дослідження. Український географічний журнал. 2015. Вип. 1. С. 32-41.
8. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» ; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
9. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. К.: Фенікс, 2019. 304 с.
10. Статистичний збірник «Регіони України», 2019. Частина 1. За ред. І.С. Вернера. Київ, 2020. 276 с.
11. Статистичний збірник «Регіони України», 2019. Частина 2. За ред. І.С. Вернера. Київ, 2020. 640 с.
12. Царик Л.П., Поплавська І.В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2021. № 1 (50). С. 47-57.
13. Kuzyshyn, I. Poplavska. Analysis of Territorial Differences of the Social Sphere elements in the Areas of the Carpathian-Podillia Region. Journal of Geology, Geography and Geocology. Dnipro, 2018. № 27(2). P. 285-293.
14. Kuzyshyn A. Spatial diversification of the social sphere development in the Carpathian-Podillia region (Ukraine). Folia Geographica. Volume 61, 2019, No. 2. p. 144-162.

ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПРИХИЛЬНІСТЬ ВИБОРЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Основою суспільного розвитку регіонів держави сьогодні традиційно виступає показник політичної свідомості та політичної активності населення, що найяскравіше прослідковується в форматі виборів. Вони не лише представляють волевиявлення населення, а дозволяють спрогнозувати настрої місцевих мешканців стосовно політичної, економічної та соціальної політики в певному регіоні.

Проблема електоральної диференціації території країни є досить популярною в українській науці. У цій царині мають напрацювання Ю. Остапець [5], М. Дністрянський [1], В. Шишацький [7] і багато інших науковців. Проте їх праці охоплюють не всі виборчі цикли, що особливо стосується рівня місцевих виборів. Оцінка електоральної прихильності до певних політичних сил на рівні Тернопільської області була здійснена в дослідженнях А. Кузишина [2, 3, 4].

Актуальність нашого дослідження очевидна з огляду на відсутність комплексного вивчення виборчих процесів місцевого рівня на прикладі Тернопільської області в 2015-2020 рр.

На місцевих виборах в межах Тернопільської області з 2015 року було вимушено застосовано укрупнюючу джерімендрінгову технологію – зменшення кількості виборчих округів згідно з чинним законодавством. Число територіальних виборчих округів (а відповідно і число депутатів) було зменшено до 64 (попередньо Тернопільська область ділилась на 120 ТВО з виборів депутатів до обласної ради).

Критерієм нарізки виборчих округів було обрано кількісний показник виборців. Найбільший округ, з числом виборців 18,4 тис осіб, охоплює одну з частин м. Тернополя (до речі, в обласному центрі розташовуються і інші два округи з найбільшою кількістю виборців). Найменша кількість виборців – 9,5 тис. виборців, приписана до 34 ТВО, що охоплює північно-східну частину Підволочиського району. Таким чином коливання в чисельності виборців в межах виборчих округів складає майже 50%, що важко назвати позитивним показником в плані репрезентативності інтересів конкретних громад.

Другим показником нарізки, який варто оцінити є кількість округів в межах адміністративних одиниць обласного рівня. Так, 12 округів представлено в м. Тернополі. По чотири виборчі округи є в Борщівському, Бучацькому, Гусятинському, Кременецькому, Тербовлянському, Тернопільському районах; по три – в Заліщицькому, Збараському, Зборівському, Підволочиському, Чортківському районах. Лише по два округи представлено в Бережанському, Козівському, Лановецькому, Монастириському, Шумському районах. І тільки один округ представлено в Підгаєцькому районі. Якщо оцінювати описаний підхід з

позиції кількості виборців, він себе однозначно оправдовує, але його застосування з позиції територіальної організації є дещо ускладненим, так як велика кількість населених пунктів, які входять до округу не дозволяють рівномірно розподілити увагу депутата на проблеми конкретного поселення (зокрема, такі переконання формуються на основі огляду територіального охоплення ТВО № 2 (частина Бережанського району), ТВО № 19 (частина Збарзького району), ТВО № 23 (частина Зборівського району), в кожному з яких понад 35 населених пунктів).

Оцінюючи активність голосування у виборах-2015 варто нагадати, що Тернопільська область продемонструвала один з найвищих показників – 56,5%. Нижче цього порогу активність була лише в містах Тернополі, Чорткові, Кременці та Борщівському районі. Найвища активність (понад 62 %) була властива для Бучацького, Гусятинського, Зборівського, Козівського районів.

У виборчому процесі 2015 року брало участь 12 партій, які представляли центристську ідеологію (партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Батьківщина», Громадський рух «Народний контроль», «Громадська позиція», «Добрий самарянин», Об'єднання «Самопоміч», «Українське об'єднання патріотів – УКРОП», Радикальна партія Олега Ляшка) праві партії (Народний рух України, ВО «Свобода», Українська галицька партія), лівоцентристські партії («Соціалісти»).

Таблиця 1

Виборча активність в ході місцевих виборів
до Тернопільської обласної ради 25.10.2015 р.

Адміністративно-територіальна одиниця	К-сть виборців в уточнених списках виборців	К-сть виборців, які отримали виборчі бюлетені	%
м Бережани	31626	18743	59,3
Борщівський район	53496	29652	55,4
Бучацький район	47330	29424	62,2
Гусятинський район	47531	28624	60,2
Заліщицький район	37444	23250	62,1
Збарзький район	42932	25979	60,5
Зборівський район	33110	21268	64,2
Козівський район	28649	17976	62,7
м Кременець	53080	26582	50,1
Лановецький район	23111	13738	59,4
Монастириський район	23149	13738	59,3
Підволочиський район	33427	20032	59,9
Підгаєцький район	15061	9324	61,9
Теребовлянський район	50304	29961	59,6
Тернопільський район	52303	31540	60,3
Чортківський район	36248	22036	60,8
Шумський район	25013	14944	59,7
м Тернопіль	177840	83647	47
м Чортків	22171	10508	47,4
Разом	833825	470966	56,5

В розрізі виборчих округів в усіх районах області основну підтримку отримали партії центристського спрямування (партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Батьківщина», Громадський рух «Народний контроль», «Громадська позиція», Об'єднання «Самопоміч», «Українське об'єднання патріотів – УКРОП», Радикальна партія Олега Ляшка). Партії націонал-патріотичного спрямування, насамперед ВО «Свобода», отримала перемогу в значній кількості округів м. Тернополя (ТВО № 42, 43, 44, 46, 49, 48, 51, 52, 53), одному з округів м. Чорткова, сході Гусятинського району, на південному-сході Борщівського району.

В ході виборів 2020 р. загалом збереглися тенденція підтримки тих партій та блоків, які вже мали певну історію політичного життя та за своїми поглядами є звичними для регіону.

В 2020 році територія області ділиться на 6 виборчих округів для формування обласної ради. Переформатування виборчих округів було викликано адміністративною реформою, що мала бути узгоджена з територіальною організацією виборчого процесу. Щоправда, кількість депутатів обласної ради залишилась беззмінною, що варто вважати позитивним моментом та ознакою нормування виборчого процесу на території області.

У виборчому процесі 2020 року брало участь 13 партій. Традиційно більшість претендентів представляли партії центристського спрямування («Європейська солідарність», «За майбутнє», «Слуга народу», «Батьківщина», «Довіра», «Голос», «Наш край», «Порядок. Відповідальність. Справедливість», «Сила людей». Радикальна партія Олега Ляшка). Не численною, але впливовою була група партій правого спрямування (ВО «Свобода», «Українська галицька партія»). Ліво-центристські погляди сповідувала партія «Опозиційна платформа – за життя».

Щодо активності участі у виборах 2020 року, слід відзначити падіння інтересу електорату до волевиявлення на місцевих виборах. Пересічний показник електоральної активності в області склав 45,81%. Тільки в одному виборчому окрузі на території частини Тернопільського району, а саме – Бережанська міська громада, Великоберезовицька селищна громада, Великогаївська сільська громада, Залозецька селищна громада, Зборівська міська громада, Козівська селищна громада, Козлівська селищна громада, Купчинецька сільська громада, Нарайівська сільська громада, Озернянська сільська громада, Підгаєцька міська громада, Підгороднянська сільська громада, Саранчуківська сільська громада, показник відвідуваності перевищує 50%. В Тернопільській міській територіальній громаді участь взяли дещо більше 40% виборців.

Щодо ідеологічної прихильності, то центристські партії з прихильністю до правих поглядів («Європейська солідарність», «Батьківщина») мали в цій виборчій каденції відносно потужну підтримку. Ці партії підтримувало від 25% виборців в північних районах області і до 30% в центральних та південних територіях.

Праві партії мали максимальну підтримку в Тернопільській міській

громаді (понад 30% тих, хто голосували), а мінімальну – в південних територіальних громадах області (Більче-Золотецька сільська громада, Борщівська міська громада, Васильковецька сільська громада, Гримайлівська селищна громада, Гусятинська селищна громада, Заліщицька міська громада, Іване-Пустенська сільська громада, Колиндянська сільська громада, Копичинецька міська громада, Мельнице-Подільська селищна громада, Скала-Подільська селищна громада, Хоростківська міська громада).

Водночас центристські партії з прихильністю до ліберальних ідей («За майбутнє», «Слуга народу», «Довіра», «Наш край», «Сила людей») мали відносно незначну (особливо в порівнянні із загальноукраїнськими показниками) підтримку, яка тим не менше, забезпечена їм проходження до обласної ради.

Висновки. Результати голосування на місцевих виборах 2015-2020 рр. варто вважати досить репрезентативними. Зважаючи на це є можливість оцінки за їх результатами геопросторових проявів уречевлення громадської думки через електоральну прихильність населення відповідних територій. Основну підтримку населення Тернопільської області традиційно надало партіям націонал-патріотичного спрямування (від 40-30% у адміністративних районах центру та заходу області до 25-30% у адміністративних районах півночі та північного-сходу). Але з плином виборчих каденцій відбувається деяка переорієнтація уподобань населення області від крайньо-правих поглядів до правоцентристських – партії цього спрямування більшу увагу приділяють соціально-економічним характеристикам і водночас підтримують націонал-патріотичну ідеологію. Інші ідеологічні течії суттєво не відобразили прихильність громадської думки, що констатованою позицією мешканців досліджуваних територій. Варто відзначити однотайність населення досліджуваної території у ставленні до лівих ідеологій. Такі результати є правомірними та реалістичними для досліджуваних територій та відображають усталені політичні, соціально-культурні та економічні підходи до розуміння регіональних співвідношень. Населення Тернопільської області виступає структурованим електоратом, виборче рішення якого є результатом тривалої партійної ідентифікації, обумовленої структурою існуючих соціально-політичних поділів.

Список використаних джерел:

1. Дністрянський М.С. Периферійність соціального розвитку віддалених депресивних районів України як чинник електоральної активності населення. Вісник Львівського університету. Серія: Географічна, 2007. Вип. 34. С. 83-89.
2. Кузишин А.В. Політична географія області. Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т.2. Населення. Господарство. За ред. М.Я. Сивого та Л.Б. Заставецької. Тернопіль: Крок, 2017. С.324-339.
3. Кузишин А.В. Ретроспективний аналіз територіальної організації місцевих виборів на прикладі Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 4 (випуск 4), 2020. С. 26-30.
4. Кузишин А.В. Тренди електоральних уподобань населення Тернопільської області. Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. Монографія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2016. С.486-494.
5. Остапець Ю.О. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний вимір: автореф. дис. ... докт. політол. наук: 23.00.02. – Львів, 2016. – 42 с.
6. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / Б.П. Яценко, В.І. Стеценко,

Ю.С. Брайчевський та ін.; за ред. Б.П. Яценка. – К.:Либідь, 2007. – 255 с.

7. Шишацький В.Б. Електорально-географічна поляризація в Україні як чинник регіональної дестабілізації держави. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Географія, 2006. Вип. 53. С. 27-30.

8. Сайт Центральної виборчої комісії URL: <http://www.cvk.gov.ua>

Шегера В.

магістрант II-го курсу

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник – доц. Заставецький Т.Б.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ФІНЛЯНДІЇ

Постановка проблеми. Сфера туризму у численних країнах світу є важливою складовою економіки, і одним із джерел доходу у державний бюджет. Фінляндії є провідною країною Північної Європи, з широким спектром туристичних ресурсів, які є перспективними, і спонукають розвитку туристичної сфери. Якщо у 2013 році на туристичну галузь припадало приблизно 2,5% ВВП країни, то у 2019 році, на туристичну галузь припадає 8% ВВП країни, і це становить приблизно 19 млрд.євро.

Метою статті є виділити найпривабливіші туристичні регіони Фінляндії, проаналізувати динаміку та структуру туристичних потоків країни, зазначити проблеми, які існують туристичній галузі, здійснити оцінку сучасного стану та окреслити перспектив розвитку туризму в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінляндія (Фінляндська Республіка) розташована в Північній Європі й межує зі Швецією (586 км), Норвегією (716 км), Російською Федерацією (1269 км). На півдні й на заході береги країни омивають води Балтійського моря та його заток – Фінської і Ботнічної. Площа країни 338,2 тис. км² а населення 5,5 млн. осіб, грошова одиниця – євро [1, с. 426].

Рельєф території країни здебільшого рівнинний, але на півночі простягаються невисокі хребти, клімат помірно-континентальний завдяки теплій течії Гольфстрім, та великій кількості внутрішніх вод. Більше 10% території вкривають озера та ріки, тому Фінляндію заслужено називають – країною тисячі озер. Слід зауважити і те що за даними ЮНЕСКО, країна займає перше місце у світі за якістю ґрунтових вод. Фінляндія є однією з країн яка зацікавлює туристів своєю унікальною природою [3].

На території країни зосереджена потужна база історико-культурних ресурсів. Понад 300 музеї різного спрямування, архіви, бібліотеки, та культурні центри. А за останніх декілька років почали проводити фестивалі та ярмарки Враховуючи вищесказане в країні поширеними є такі види туризму як: гірськолижний, екологічний, пізнавальний, релігійний та санаторно-курортний.

За природними та історико-культурними особливостями у Фінляндії виділяють кілька туристичних районів: Південну Фінляндію із організаційним центром у Гельсінкі, Західну Фінляндію з центром у Турку, Центральну Фінляндію з двома великими центрами: Тампере і столицею лижного туризму Лахті; Східну Фінляндію

з центром у головному морському порту Котка; Північ Фінляндії займає Лапландія з центром у Рованіємі [4].

У столиці Фінляндії Гельсінкі проводять фестивалі, є багато музеїв різного спрямування, найвідоміші «Kiasma» та «Ateneum», Катедральний собор та парк атракціонів «Ліннанмякі».

Турку це місто-порт визнане найстарішим містом країни, тут представлено широкий спектр замків та музеїв, і саме в Турку встановлюють головну ялинку Фінляндії.

У місті Тампере представлено колекцію витворів фінського мистецтва, починаючи з 19 століття. Тут же відкриті тематичні виставки. Найпопулярніша – «Долина мумії-троллей», присвячена персонажам книг Тувве Янсен. Всього в місті близько 20 музеїв, є навіть музей Леніна (Lenin-museo).

Лахті відомий в міжнародному масштабі як провідний світовий центр зимових видів спорту. У Лахті є прекрасні можливості для сімейного туризму, активного відпочинку, для любителів культури, а також для занять спортом [5].

Котка це місто парків, тут функціонує Аквапарк Maretarium Aquarium, Водний парк Сапокка (Sapokka), природний парк Лангінкоски, Морський центр «Велламо». Також тут розвинений санаторно-курортний туризм [2]. У Лапландії з центром у місті Рованієм розвинений гірськолижний туризм, також Лапландію вважають батьківщиною Санта Клауса, і тут можна спостерігати за Північним сяйвом [3].

У регіонах країни добре розвинена туристична інфраструктура. Доступними є усі види транспорту, а вихід до Балтійського моря позитивно впливає кількість іноземних туристів. На території країни функціонує велика кількість туристичних компаній (найпопулярнішими є Rustraveloy, SeverTourOY, Voyage Line, FinnWay) та установ громадського харчування.

Станом на 2020 рік в Фінляндії функціонує 1142 заклади для розміщення туристів. Нас рис. 1 показано кількість закладів в країні за типами.

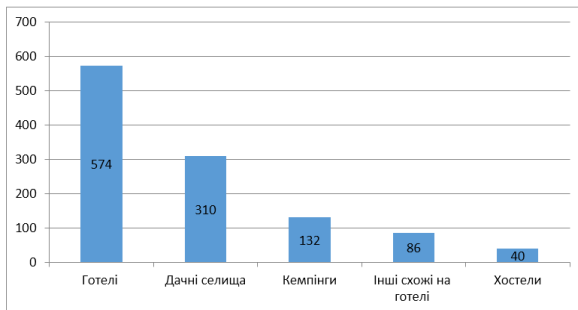

Рис 1. Кількість закладів розміщення у Фінляндії в 2020 році за типами [6].

У заклади розміщення приїжджають подорожуючі з усього світу, але основними країнами-постачальниками туристів є Велика Британія, Росія, Німеччина, Швеція, Китай, Естонія, США, Японія. На рис. 2 висвітлено

кількість туристичних прибуттів.

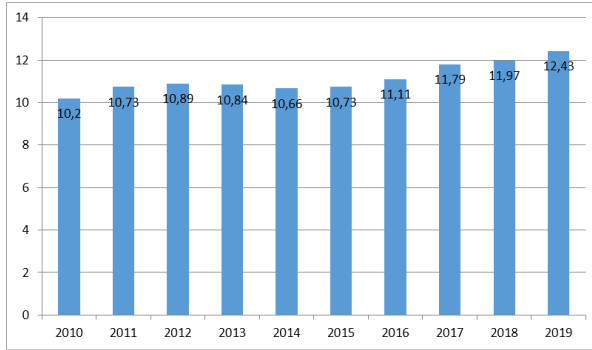

Рис 2. Кількість туристичних прибуттів у Фінляндію [6].

З 2010 р. спостерігається позитивна тенденція збільшення туристичних прибуттів, окрім (2014 р. – 10,66 млн осіб). У 2019 р. до закладів розміщення у Фінляндію прибуло близько 12,43 млн туристів, це майже на 500 тис. більше ніж у минулому році. У зв'язку зі спалахом коронавірусної інфекції у грудні 2019 р., 19 березня 2020 р. країна обмежила прикордонний рух і закрила свої кордони для іноземних туристів. Вже у грудні 2020 р. кількість ночівель іноземних туристів скоротились на 92% порівняно з груднем 2019 р. і склали 64 тис. Внутрішній туризм скоротився лише на 29% порівняно з груднем 2019 р. і склав 700 тис. ночей.

При розвитку внутрішнього туризму, міжнародний туризм є менш поширеним. Основними причинами, що гальмують розвиток міжнародного туризму є поширення коронавірусної інфекції, світова економічна криза, високі ціни на тури (Фінляндія на 20 місці у списку країн за ціновою доступністю), конкуренція із скандинавськими країнами, у яких розвиваються схожі види туризму.

Щодо перспектив розвитку туризму то варто зауважити те, що за даними центрального управління статистики Фінляндії, прогнозується збільшення кількості іноземних прибутків, адже Фінляндія почала вести активну політику для залучення туристів з інших країн, збільшення кількості доходів від туристичної сфери та стрімкий ріст робочих місць у сфері туризму. Перспективним напрямком в Фінляндії є екологічний туризм, він буде приваблювати іноземних туристів, адже поширення коронавірусної інфекції змінило ставлення, людей до подорожей. Вони не хочуть відвідувати країни де є масове скупчення людей, та ризикувати здоров'ям, а зважаючи на те що Фінляндія є екологічно чистою країною, де невелика кількість населення, багато національних парків, та розроблено пішохідні маршрути, то вона має свої переваги [3].

Висновок. Отже, туристична галузь є достатньо розвиненою у Фінляндії завдяки основним елементам туристичної інфраструктури. Вдале географічне положення, потужна база природних та історико-культурних ресурсів,

хороше транспортне сполучення, достатня кількість установ з розміщення туристів, туристичних агентств, закладів громадського харчування підвищує якість туристичних послуг на міжнародному туристичному ринку. Хоча існує ряд проблем, але державна політика, спрямована на їх вирішення, адже туристична галузь є перспективною, і за прогнозами фахівців дохід від туризму до 2025 року зросте до 25 млрд євро.

Список використаних джерел

1. Адміністративно-територіальний устрій країн Європейського Союзу: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, М. К. Орлаого. К.: НАДУ, 2015. 628 с.
2. КОТКА - ПАМ'ЯТКИ, РЕСТОРАНИ – ЩО ПОДИВИТИСЯ, ЧИМ ЗАЙНЯТИСЯ І ЯК ДІСТАТИСЯ В КОТКУ. URL: <http://mapme.club/mista/724-kotka.html>.
3. Національна туристична система Фінляндії. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44776>.
4. Оцінка ресурсного потенціалу Фінляндії, як туристичного центру URL:<http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/24559/1/411.pdf>.
5. Розділ «ФІНЛЯНДІЯ» URL: <https://textbook.com.ua/turizm/1473453523/s-15?page=6>
6. Statista. Статистичний портал для ринкових даних. URL:<https://www.statista.com/markets/420/travel-tourism-hospitality/>.

Горошко А.

*магістрант II-го курсу
спеціальності 242 Туризм*

Науковий керівник – доц. Поплавська І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ

Процес формування конкурентостійкості підприємства здійснюється у різній послідовності залежно від етапів життєвого циклу створення та використання конкурентних переваг. Розглянемо комплекс досліджень (стратегічний маркетинг) і дій (компоненти маркетингу), які мають бути реалізовані для забезпечення цільового рівня конкурентостійкості – це заходи щодо поліпшення товару і його асортименту, вивчення покупців, конкурентів і конкуренції, забезпечення цінової політики, формування попиту, стимулювання збуту і реклами, оптимізація каналів руху товару і організація збуту, організації сервісу і розширення асортименту сервісних послуг, що надаються.

Методи формування конкурентостійкості на засадах маркетингу полягають у такому:

- проведення аналізу зовнішнього середовища, в яке входить не тільки ринок, але і політичні, соціальні, культурні та інші умови, що дозволяє виявити чинники, що сприяють комерційному успіху або перешкоджають йому. У результаті аналізу формується банк даних для оцінки навколишнього середовища та його можливостей;
- проведення аналізу споживачів як реальних, так і потенційних. Цей аналіз полягає в дослідженні демографічних, економічних, соціальних, географічних і інших характеристик людей, що ухвалюють рішення про покупку, а також їх потреб у широкому сенсі цього поняття і процесів придбання ними товарів;
- вивчення вимог до продукту (товару/послуги), розробка концепцій створення нових товарів (послуг) та модернізації старих, включаючи їх асортимент і параметричні ряди і под.;
- планування товароруху і збуту, включаючи створення, за необхідності, відповідних власних збутових мереж;
- забезпечення формування попиту і стимулювання збуту (ФОССТІС) шляхом комбінації реклами, особистого продажу, некомерційних престижних заходів («паблік рілейшнз») і різного роду матеріальних стимулів, спрямованих на покупців, агентів і конкретних продавців;
- забезпечення цінової політики, що полягає в плануванні рівня цін на товари/

послуги, визначенні «технології» використання цін, кредитів, знижок і под.;

- забезпечення відповідності технічним і соціальним нормам регіону, в якому реалізується товар, що означає обов'язок забезпечити належну безпеку використання товару і захисту навколишнього середовища, відповідність морально-етичним правилам, належний рівень споживчої цінності товару;
- управління маркетинговою діяльністю як системою, тобто планування, виконання і контроль маркетингової програми й індивідуальних обов'язків кожного учасника роботи підприємства, оцінка ризиків і прибутків, ефективності маркетингових рішень.

Поняття «комплекс маркетингу» вперше науково закріплене в 1964 р. професором Гарвардської школи бізнесу Нейлом Борденом. Проте вперше згадується цей термін у 40-і роки минулого сторіччя, коли Д. Каллітон вперше застосував так званий «рецептний підхід» до вивчення витрат на маркетинг. Продавець був визначений ним як «укладач маркетингової програми з інгредієнтів», оскільки саме він здійснює планування стратегії конкуренції, виступаючи одночасно менеджером, здатним інтегрувати всі складові в комплекс маркетингу. У 1960 р. Маккарті, в цілях створення кваліфікованих кадрів маркетологів, синтезував комплекс маркетингу з таких елементів, як, ціна, розподіл і просування, створивши модель «4Р» [2].

Концепція Маккарті «4Р», вперше опублікована в 1965 р. у статті «The Concept of the Marketing Mix», автором якої був Нейл Борден, полягає в тому, що комплекс маркетингу складається з чотирьох компонентів: продукт, ціна, просування товарів на ринку і доставка продукту споживачам [4].

Маркетинг в туризмі – це діяльність по плануванню і розробці туристських товарів і послуг, продажу, просування товарів і послуг, стимулювання на них попиту та ціноутворення. Ця діяльність допомагає просувати товари або послуги від виробника до споживача з метою одержання максимального прибутку при найбільш ефективному задоволенні потреб цільової групи туристів. Специфічний характер маркетингу в туризмі визначається особливостями і відмінними характеристиками туристичного продукту (в порівнянні з іншими споживчими товарами і послугами), а також особливістю споживачів і виробників туристських товарів і послуг. Туристичний продукт – це сукупність речових (фізичних товарів) та нематеріальних (у формі послуг) споживчих вартостей, необхідних для задоволення потреб туриста, що виникли в період його подорожі. Турпродукт складається з трьох частин: туру (туристська поїздка за певним маршрутом); туристсько-екскурсійних послуг (розміщення, харчування, транспортування, екскурсійні програми та інші послуги на маршруті, що відносяться до мети подорожі) і товарів – предметів споживання. Туристські послуги мають 7 відмінних характеристик:

1. Нездатність до зберігання. Місця в готелі або на літаку в разі відсутності на них попиту в даний момент не можуть бути складовані з метою їх продажу в майбутньому. Отже, менеджерам необхідно докласти зусиль до стимулювання попиту на ці послуги в даному короткостроковому періоді.

2. Невідчутність послуг. Для оцінки турпродукту немає мірних величин: неможливо мати уявлення про якість продукту до його покупки і споживання. У зв'язку з цим особливу значимість для споживачів при покупці має імідж фірми на ринку, престижність її товарів (послуг).

3. Схильність до сезонних коливань. Маркетингові заходи турфірми будуть відрізнятися в пік сезону і в міжсезонні. У міжсезоння необхідні додаткові заходи стимулювання попиту: низькі ціни, різні додаткові послуги, варіювання різними видами туризму (диверсифікація пропозицій).

4. Значна статичність, прихильність до певного місця (турбазі, аеропорту, оскільки їх неможливо перенести в інше місце).

5. Розбіжність у часі факту продажу турпослуги та її споживання. Купівля товарів (послуг) туризму проводиться за тижні або за місяці до початку їх споживання. У цьому випадку велику роль відіграє рекламна друкована продукція, що надає наочну інформацію а купується турпродукте і дозволяє створити відчуття вигод, які можуть бути вилучені з його споживання в майбутньому. Велике значення на стадії продажу турпродукта надається мірі достовірності інформації, а також надійності продукту (відповідності якості продукту його ціною).

6. Територіальна роз'єднаність споживача і виробника на туристському ринку. Важливі заходи щодо інформування та реклами на більш широкому (міжнародному) рівні.

7. Покупець долає відстань, що відділяє його від продукту та місця споживання, а не навпаки. Свої специфічні особливості мають також виробники та споживачі туристських послуг. Попит на турпослуги відрізняється значною еластичністю в залежності від кон'юнктури, доходу, рівня освіти, реклами, ціни. Оцінка якості турпослуг досить суб'єктивна: великий вплив на оцінку споживача роблять зовнішні фактори або особи, що не мають прямого відношення до пакету придбаних послуг (місцеві жителі, інші відпочиваючі, учасники тургрупи, члени сім'ї). Туристський маркетинг адресований не тільки «кінцевим споживачам» – туристам, але і проміжним інстанціях – турагентствам, партнерам, суспільним туристським об'єднанням, державним органам по регулюванню туризму. До особливостей виробників турпослуг можна віднести такі відмітні властивості, як взаємодоповнюваність, взаємодію один з одним. Цей зв'язок особливо видима в довгостроковій перспективі, що відбиває композитний характер турпродукту: рентабельність транспортних компаній залежить від завантаження і якості засобів розміщення, а їх виживаність на ринку визначається якістю визначних пам'яток і ступенем відвідуваності даного напрямку. У короткому періоді в розробці своїх маркетингових програм різні постачальники турпослуг не враховують інтереси один одного. Практика показує переважання в розробці маркетингових стратегій саме такий короткострокової орієнтації [3].

Виробники в туризмі – це значна кількість незалежних і різних за профілем і спеціалізації турпідприємств (туроператор, турагентство, готель, ресторан, турбюро) з різними цілями. Тут розрізняють кілька рівнів маркетингу: підприємств, громадських організацій та державних органів. Туризм – складна система, симбіоз економіки, політики, соціології, екології та культури, тому для

досягнення позитивного маркетингового ефекту необхідна тісна координація маркетингу різних організацій сфери туризму. Складовими елементами загальної системи маркетингу в туристській галузі виступають: держава, місцеві органи влади, національні та місцеві (регіональні) туристські організації та підприємства. Західний досвід роботи показує, що спільні зусилля приватних фірм і офіційних урядових турорганізацій в просуванні туристської індустрії дають найбільший ефект. Між різними рівнями маркетингу існує тісний зв'язок: держава, місцеві органи та асоціації беруть дані про ринок, в тому числі і з інформації, що надходить від підприємств, а підприємства, в свою чергу, засновують свої маркетингові концепції на національних і місцевих концепціях туризму. Маркетингові розробки держави є не директивною, а рекомендацією, орієнтиром для підприємства. На частку національних організацій і регіональних рівнів припадають такі функції: проведення маркетингових досліджень на національному рівні; розробка маркетингових концепцій з рекомендаціями щодо їх реалізації для підприємств; правова та інвестиційна підтримка розвитку туристської інфраструктури; консультативні послуги з питань реалізації маркетингової концепції; допомога у проведенні заходів по зв'язках з громадськістю та у галузі реклами (виставки та ярмарки, проспекти); створення позитивного іміджу країни, просування країни як привабливого туристського напрямку для іноземних туристів. Найбільш типовим асортиментом сільського зеленого туризму є номенклатура з трьох позицій [5].

Варіант 1. «Тур вихідного дня». Селянин на два вихідні дні (дві доби) надає послуги по проживанню як основний пакет послуг. Додатково надає послуги з організації рибного лову, баню, організовує «пікнік», прогулянку в лісі, огляд місцевих визначних пам'яток і т. п. Причому додаткові послуги надаються за окрему плату, за домовленістю. Проживання з харчуванням – наприклад, традиційна українська кухня. При цьому туристи як би приїжджають "в гості", в кількості від 2 до 5 осіб (тобто сім'я), господар забезпечує їм проживання та харчування; розвага – за бажанням. Це фактично безвитратний для жителя села варіант. Для залучення клієнтів досить розмістити оголошення в мережі Інтернет, направити відповідні пропозиції кільком туристичним агентствам. Розміщення туристів буде проводитися на наявних житлових площах. Розмір доходу при такому варіанті не буде значним, а на первинному етапі – особливо. Надалі все залежатиме від якості відпочинку у конкретної людини і від інтенсивності реклами «від клієнта до клієнта».

Варіант 2. «Спокійний сільський відпочинок без вишукувань і міських благ, але з усіма необхідними зручностями для життя». Селянин надає послуги з проживання на строк від 5 до 10 днів. Набір додаткових послуг може бути таким самим, як і у першому варіанті. Вартість основної послуги також базовий. Однак цей варіант потребує великих витрат. Необхідно організувати проживання «гостей» в окремому приміщенні, будуть потрібні додаткові витрати на рекламу, на обладнання (наприклад, рибальські снасті). По-перше, тому, що до тривалого відпочинку клієнти будуть пред'являти

більш високі вимоги, особливо що стосуються комфортабельності проживання. По-друге, селянину необхідно отримувати дохід з здійснених витрат, для чого буде потрібно інтенсивне залучення туристів.

Варіант 3. «Відпочинок на сільській садибі». Селянин надає туристам послуги з проживання та харчування в спеціально призначеному для цього приміщенні (наприклад, стилізований сільський будинок – «садиба»). Крім того, організовує спеціальні розважальні заходи, залежно від спеціалізації свого господарства: кінні прогулянки, риболовля на спеціально зарибненому ставку, демонстрація процесів сільськогосподарського виробництва (збір меду, стрижка овець, догляд за тваринами, виробництво сиру, сметани та ін.), ознайомлення з традиційними народними промислами, організація екскурсій для огляду місцевих визначних пам'яток.

Це найбільш витратний варіант, який передбачає, за сутністю, організацію приватного готельного комплексу на базі фермерського господарства. При використанні цього варіанта дохід від послуг сільського туризму стає одним з основних, а може бути й основним. Термін здійснення такого проекту становить не менше року. Обсяг необхідних інвестицій слід розраховувати по кожному конкретному господарству, як і визначати передбачувану ціну послуг.

Найважливіші функції просування: створення вигляду престижності, низьких цін, інновацій; інформація про товар і його параметри; збереження популярності товарів (послуг); зміна вигляду використання товару; створення ентузіазму серед учасників збуту; переконання покупців переходити до дорожчих товарів; відповіді на питання споживачів; сприятлива інформація про компанію.

Список використаних джерел

1. Кирчата І. М. Оцінка конкурентного потенціалу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) Маріуполь, 2007. 20 с.
2. Піддубний І. О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. 264 с.
3. Реутов В. Є. Конкурентоздатність підприємства: критерії, показники і методики оцінювання. Економіка та держава. 2006. № 5. С. 65 – 67.
4. Шаповалова І. В. Методичний підхід щодо формування системи управління конкурентоспроможністю підприємств залізничної галузі. Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. Вип. IX. № 244. С. 78-82.
5. Kerin Hartley. Rudelius Marketing. The Core. 4th Edition. McGraw Hill Publishing, 2001. 452 p.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЙ В СФЕРІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

На сьогоднішній день на світовому ринку рекреаційно-туристичних товарів та послуг, який набирає потужностей дуже швидкими темпами, Україна виглядає досить скромно. До причин такого становища можна віднести, насамперед, відсутність розвинутої інфраструктури, низьку якість обслуговування, відсутність якісної реклами та інформації на світовому рівні про готелі, санаторії, туристичні бази та бази відпочинку в межах країни та про послуги, які надаються. Тобто, рекреаційно-туристична інфраструктура в Україні є недостатньо розвинутою і раціональною, що в поєднанні з низькою якістю сервісу зумовлює її низьку привабливість і, відповідно, прибутковість на фоні аналогічних показників в інших країнах [5].

Актуальність даної проблеми полягає ще й в тому, що від рівня розвитку інфраструктури залежить конкурентоспроможність країни в цілому. Факти свідчать, що найбільш конкурентоспроможними є ті економіки, в яких типи розвитку інфраструктурних ланок випереджають темпи розвитку інших галузей економіки. Адаже на сьогодні інфраструктура принципово відрізняється за своїми функціями та механізмом дії від колишнього розуміння цього поняття. З проміжної ланки господарської системи, вона перетворилася на безпосереднього активного учасника, регулятора та координатора економічних процесів, виконуючи функцію самостійного виробника послуг на ринку у різних сферах економічної діяльності [6].

В теперішній час рекреаційно-туристична інфраструктура є саме тією ланкою, яка не тільки обслуговує, а й забезпечує розвиток рекреаційно-туристичного процесу як ринкової системи. Тому формування інститутів ринкової інфраструктури, на наш погляд, є ключовою проблемою розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Україні.

Одразу відмітимо, що під ринковою інфраструктурою в рекреаційно-туристичній сфері слід розуміти сукупність елементів, які забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів цієї сфери і регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та зовнішнім середовищем.

Принциповим у наведеному визначенні є виділення двох функцій інфраструктури: а) функція забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери; б) функція регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Слід зазначити, що за своєю суттю ці функції відрізняються одна від одної. Так, функція забезпечення має пасивний характер, оскільки в даному випадку інфраструктура створює для рекреаційно-туристичної системи умови

для виконання її функцій у ринковому середовищі. Регулююча функція, навпаки, є активною, що забезпечує функціональну життєздатність рекреаційно-туристичної системи в її зв'язках з іншими економічними підсистемами у рамках усїєї економічної системи країни. Обидві функції тісно між собою взаємопов'язані: перша з них фактично спрямована на створення рекреаційно-туристичного продукту, друга – забезпечує його реалізацію [3].

Зазначимо, що за своїм складом, потужністю, кількістю і якістю окремих елементів рекреаційно-туристична інфраструктура повинна відповідати потребам рекреантів і туристів. Без такої відповідності різко знижуються рівень і якість рекреаційно-туристичного обслуговування, що, у свою чергу, викликає зменшення розміру виручки від реалізації рекреаційно-туристичного продукту [1].

При цьому слід пам'ятати, що виробнича база галузі сформувалась в основному за радянських часів з орієнтацією переважно на невибагливого відпочиваючого, тому серед об'єктів інфраструктури переважають великі (порівняно з аналогічними закордонними) комплекси, із значною концентрацією місць та низьким рівнем комфортності [5].

Активним напрямком удосконалювання розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури є благоустрій і модернізація, інтенсифікація її матеріально-технічної бази. Цьому процесу повинен передувати аналіз системи показників, що характеризує кількісні і якісні параметри її розвитку. До них відносяться: показники потужності мережі установ; забезпеченість установ основними фондами; фізичний стан основних фондів; інженерний і санітарно-гігієнічний благоустрій; наявність інших інфраструктурних утворень.

Дані про забезпеченість рекреаційно-туристичної інфраструктури площами потрібні для корегування планів нового будівництва, перепрофілізації та реконструкції установ відповідно до санаторно-гігієнічних нормативів і зміни вимог до стану рекреаційно-туристичної інфраструктури.

Розробки по розміщенню мережі установ рекреаційно-туристичної інфраструктури повинні опиратися не тільки на розміри, але й погоджуватися з конкретною територією, підвищуючи привабливість рекреаційно-туристичного середовища й підвищуючи її екологічний стан.

Визначення оптимального розміру установ охорони здоров'я дасть можливість знайти найбільш оптимальну структуру установ рекреаційно-туристичної інфраструктури, і одночасно є однією з істотних передумов підвищення ефективності капітальних вкладень у рекреаційно-туристичну діяльність.

Отже, розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури – проблема серйозна і складна, особливо з огляду на те, що в Україні практично відсутній середній клас, на який розраховувалися при проектуванні та будівництві об'єкти рекреаційно-туристичної інфраструктури. На сьогодні ці установи не задовольняють зрослим вимогам до якості, рівня оснащення й обслуговування

того шару рекреантів і туристів, який би зміг оплатити ці послуги. Та частина населення, що не має можливості виїхати відпочити за кордоном, не в змозі оплатити навіть тих послуг, які надають вітчизняні установи. У зв'язку із цим необхідно в корені переглянути відношення до використання наявних об'єктів рекреаційно-туристичної інфраструктури та тих, які ще проєктуються. Актуальним напрямком при цьому є вдосконалювання форм галузевої та територіальної організації рекреаційно-туристичної інфраструктури, у тому числі збалансованість видів послуг. Модернізуючи ці форми, вирішуються завдання найбільш повного задоволення потреб населення, за рахунок підвищення якості рекреаційно-туристичного обслуговування, удосконалювання рівня рекреаційно-туристичної інфраструктури й поліпшення використання всіх елементів основних і оборотних фондів. Особлива увага при цьому повинна бути приділена впливу інфраструктури на навколишнє середовище.

При цьому, одним з найважливіших факторів при плануванні та проєктуванні будівництва таких об'єктів, за умов дотримання принципів раціонального та продуманого розвитку рекреаційно-туристичних територій, є першочергове вирішення задвандь енергозабезпечення та водопостачання на курортних територіях.

Ясно, що розвиток курортів багато в чому залежить від витрат на паливно-енергетичні ресурси, збереження яких є предметом державної політики. Залежно від умов розвитку, більшість курортів не має традиційних джерел енергії. Тому виникає необхідність ширшого впровадження на курортних територіях нетрадиційних видів енергетики. В цьому напрямі передбачається ліквідація енергетичного дефіциту курортів за рахунок застосування енергозберігаючих технологій, відтворюваних і нетрадиційних джерел енергії, встановлення лічильників обліку тепла, газу, гарячої та холодної води. Це в свою чергу сприятиме підвищенню якості екологічного стану курортів.

Також обов'язково необхідне розв'язання проблем водопостачання вітчизняних курортів. Для цього, за оцінками фахівців, необхідно здійснити комплекс таких заходів:

- реконструкція існуючих і будівництво нових об'єктів водогосподарського комплексу;
- впровадження сучасних технологій очищення води та залучення додаткових джерел водопостачання;
- ремонт та реконструкція існуючих аварійних мереж водопостачання і водовідводу;
- створення системи автоматизації та диспетчеризації водопостачання курортних об'єктів незалежно від форми власності та підпорядкування;
- розвідування нових запасів підземних вод для питного водопостачання та раціональне використання існуючих місцевих джерел;
- створення замкнених систем водопостачання як частини безвідходних технологій;
- реконструкція існуючих та будівництво нових каналізаційних споруд.

Отже, розвиток і становлення курортів України, конкурентоспроможних на світовому ринку, неможливе за існуючого режиму енергозабезпечення та водопостачання. І ця проблема потребує першочергового розв'язання, оскільки, на наш погляд, вона є первинною для раціоналізації процесу будівництва нових чи реконструкції існуючих об'єктів розміщення рекреантів та туристів [2].

Ще одним із дійових засобів прискорення розвитку рекреації та туризму в Україні є розвиток транспортної складової інфраструктури, оскільки питання «як дібратися?» інколи відіграє вирішальну роль при виборі рекреантом чи туристом місця відпочинку. Транспорт (авіаційний, залізничний, автомобільний, річковий, морський) є однією з найважливіших сфер інфраструктурного забезпечення регіонів України, що може сприяти інтенсивному розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

За оцінками експертів, з 13 тис. км автомобільних шляхів державного значення понад 9 тис. км є магістральними, зв'язаними з міжнародними транспортними коридорами. В поєднанні з потужним рекреаційно-туристичним потенціалом нашої країни, цей чинник може стати важливим фактором розвитку вітчизняної економіки [5]. Наведемо також декілька цифр відносно щільності автомобільних та залізничних шляхів сполучення в Україні. Так, щільність автошляхів в середньому по Україні складає 278 км/тис.км², а щільність залізниць – 74 км/тис.км².

Також одне з найважливіших місць взагалі у сучасній інфраструктурі приділяється зв'язку. Це стосується і рекреаційно-туристичної сфери, бо, зважаючи на швидкі темпи життя, приїжджаючи до місць відпочинку сучасний рекреант та турист обов'язково повинен мати доступ до засобів зв'язку. Тобто, в місцях перебування рекреантів та туристів повинні бути наявні значні покриття мереж різних мобільних операторів, (GPRS-покриття, роумінг і т.д.), а також, безумовно, доступ до мережі Internet. Тут же відмітимо, що не останню роль для відпочиваючих відіграють об'єкти комерційної інфраструктури. Так, важливою є наявність банківських відділень чи банкоматів, страхових компаній і т.д. Але Україна зараз, на жаль, суттєво відстає від світового рівня всіх перелічених об'єктів та засобів як за кількістю, так і за якістю [4].

Зауважимо, що при цьому навіть існуючі можливості рекреаційно-туристичної сфери нашої країни недостатньо відомі, як в Україні, так і за її межами, у зв'язку із недостатньою рекламою вітчизняних курортів. Наприклад, у 2015 р. в національному бюджеті на це було передбачено 1,7 млн грн., а реально виділено лише 40 тис. Тому абсолютно зрозуміло, що дуже важко отримати інформацію, особливо за кордоном, про рекреаційно-туристичні послуги, що надаються в Україні. І хоча в 2015 р. в нашій країні було створено власну інформаційну систему (UTIS – Ukrainian Tourism Information System), вона в значній мірі носить комерційно-інформаційний, а не іміджовий характер. Зовсім інакше за кордоном. Наприклад, Великобританія, котру і так не потрібно особливо рекламувати, витрачає на ці цілі 80 млн. фунтів щорічно. На перший погляд здається, що це марнотратство. Але як було підраховано кожний вкладений у рекламу фунт приносить дохід від залучених туристів у 27 фунтів. Тому спрямування

переважної частини коштів на рекламу України та її широких рекреаційно-туристичних можливостей та лікувальних природних ресурсів по всьому світу, на нашу думку, буде правильним рішенням [5].

Удосконалення механізмів рекламування і просування на національному та міжнародному ринках вітчизняних і місцевих рекреаційно-туристичних, екскурсійних, готельних, транспортних, а також ряду санаторно-курортних і медичних послуг (поряд із нарощуванням їх пропозиції, поліпшенням якості та доступності, покращенням естетичних і побутових характеристик місць перебування) підвищать рекреаційно-туристичну привабливість України.

Отже, розвиток інфраструктури курортів потребує розв'язання територіальних, соціально-економічних завдань, і таких, що пов'язані з розподілом і визначенням пріоритетних напрямів використання природних лікувальних ресурсів і пошуками шляхів збалансування міжгалузевих інтересів, вирішення питань розміщення курортного, житлового, соціального, інженерно-транспортного, комунального та інших видів будівництва, відтворення культурно-історичної спадщини, охорони та збагачення природного середовища курортів.

Створення та належне використання розвинутої рекреаційно-туристичної інфраструктури сприятиме збільшенню обсягів рекреаційно-туристичних товарів і послуг, залученню рекреантів та туристів до нашої країни, а, відповідно, і додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також позитивним змінам у структурі зайнятості населення.

Список використаних джерел:

1. Бардаченко В.В. Регіональний розвиток та необхідність його інвестування. Экономические инновации: Сб. научн. трудов. Одесса, 2001. Вып. 11. С. 32-38.
2. Воробйова О. А. Рекреаційно-туристична інфраструктура як чинник реалізації конкурентних переваг Українського Причорномор'я. Экономические инновации: Сб. научн. трудов. Одеса, 2007. Вып. 28. С. 58-67.
3. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг. Регіональна економіка. 1999. №2. С.172-177.
4. Горелова Е.И., Бродовой Ю.Д. Совершенствование рыночной инфраструктуры в странах СНГ. Экономические инновации: Сб. научн. трудов. Одеса, 2001. Вып. 11. С. 163-169.
5. Лащик І. П. Соціально-економічний аспект розвитку туристичної інфраструктури України. Туризм в Україні: сучасний стан та пріоритети розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 20-22 жовтня 2005 р. Львів, 2005. С. 52- 55.
6. Свелеба Н.А., Серета С.А. Развитие инфраструктуры как базовая основа развития туризма. Туризм в Україні: сучасний стан та пріоритети розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. конф.. Львів, 20-22 жовт. 2005 р. Львів, 2005. С. 84-86.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ТУРИСТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ПП «КАТАРІНА ТУР»

Постановка проблеми. Сучасний постіндустріальний ринок характеризується глобалізаційними процесами, масовим застосуванням новітніх технологій, гіперконкуренцією та зміною характеру розподілу праці. Результатом таких перетворень є виникнення принципово нових умов господарювання, що вимагає від учасників ринку професійної поведінки та використання адаптаційних підходів в умовах ринкової невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями системи стратегічного управління займалися такі вчені: І. Ансофф, А. Чендлер, Дж. Гейблерт, П. Друкер, К. Ендрюс, Г. Міцберг та ін. У працях зазначених авторів важливим теоретичним здобутком є поширення розуміння «стратегії», як всебічного плану, завдяки якому підприємство досягає поставленої мети. Вчені акцентують увагу на розумінні стратегії як «комбінації із запланованих дій і швидких рішень з адаптації до нових досягнень».

Метою статті є дослідження системи стратегічного управління на туристичному підприємстві та обґрунтування нової концепції управління та стратегічного плану в умовах ринкової невизначеності за матеріалами ПП «Катаріна Тур».

Управління туристичним підприємством ПП «Катаріна Тур» з використанням системного підходу дає змогу здійснити аналіз різних за своєю природою і складністю об'єктів з єдиної точки зору, виявити при цьому найважливіші характерні риси функціонування системи і врахувати найбільш вагомі фактори, що впливають на її розвиток.

Якісна трансформація ринкових умов господарювання сучасних підприємств викликає необхідність вирішення принципово нових проблем, в основі яких пошук адекватних методів і способів досягнення та утримання конкурентних позицій, розробка стратегії і тактики забезпечення довгострокового успіху підприємства. У цих умовах перед керівниками підприємств постає завдання формування такої системи управління, яка б забезпечила стратегічну гнучкість організації. Одне з важливих завдань стратегічного управління – визначення цілей. Саме для їх досягнення створюється, функціонує та розвивається підприємство як цілісна система.

Розробку концепції розпочнемо із побудови дерева цілей із розгалуженням на цілі другого та третього рівнів (рис. 1). Розроблене дерево цілей передбачає його розширення до третього рівня та включення головних системних елементів стратегічного управління. Для ефективною роботи і взаємозв'язку між поставленими цілями потрібно використовувати принцип системності у роботі

усього підприємства. Головною ціллю підприємства є збільшення частки ринку.

Рис. 1. Удосконалене дерево цілей туристичної агенції «Катаріна Тур»

Для визначення найбільш перспективних напрямів побудуємо матрицю БКГ (рис. 2).

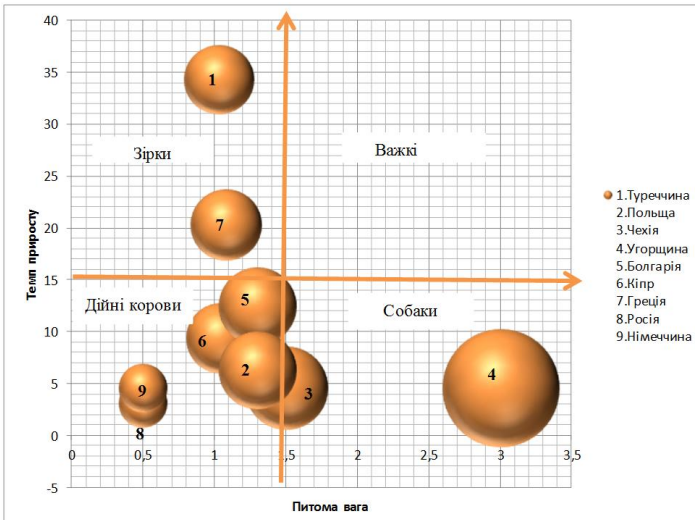

Рис. 2. Матриця БКГ основних туристичних напрямів ПП «Катаріна Тур»

Аналізуючи матрицю БКГ робимо висновки, що найбільш прибутковими є такі напрями як: Туреччина та Греція, перехідним вважається напрям Болгарія (має високі темпи проросту). До категорії «Дійні корови» входять Кіпр та Польща. На перехресті між «Дійними коровами» та «Собаками» розташувалась

Чехія, що вказує на те потрібно звернути увагу саме на цей напрям.

Для впровадження потрібно:

1. Розширити асортимент послуг за рахунок надання додаткових послуг та розробки нових маршрутів. Так як туристична агенція «Катаріна Тур» має ліцензію на здійснення туроператорської діяльності потрібно розвивати саме цей напрямок. Тому, потрібно переорієнтуватись на внутрішній ринок і розробляти тури Україною. Для цього розробимо можливі напрями:

1. Гірськолижні курорти
2. Літній відпочинок
3. Екскурсійні тури Україною.

Надання послуг включає також і використання новітніх технологій, а саме:

- створення веб – сайту, на якому будуть запропоновані нові маршрути із детальним описом кожного туру із можливістю туристу самостійно підібрати собі місце в готелі чи при трансфері, залишати побажання з приводу туру;
- при підборі туру використовувати не просто картинки чи фото місця відпочинку, а пропонувати відео перегляд із веб-камер. «Цифрові» інструменти швидкі, найбільш доступні, одночасно є спеціалізованими та зручними для клієнтів.

Наступна підсистема – маркетинг. Звичайно жодна із підсистем не можливе без використання рекламних заходів та методів стимулювання збуту. Система маркетингу буде полягати в тому щоб створити імідж підприємства, для цього потрібно залучити спеціалістів, які розроблять програму відповідних заходів. По-перше, це розповсюдження інформації про ПП «Катаріна Тур», позитивних відгуків. Наступний крок повинен стосуватися залучення підприємства як спонсора у масових заходах міста. Для прикладу це може стати День міста із розіграшом призів, одним із яких стане поїздка у подарунок.

Основу будь якої системи складають фінанси і від того на скільки вміло ними управляти залежить успіх усіх інших підсистем стратегічного управління. Потрібно використовувати три основні умови фінансового планування.

Розглянувши основні цілі, підсистеми та заходи щодо їх реалізації перейдемо до вибору стратегії. Найефективнішою стратегією для ПП «Катаріна Тур» є стратегія вибіркового розвитку.

Стратегії вибіркового розвитку підприємства (ділові стратегії) пов'язані з діяльністю підприємства в цілому, використанням всіх ресурсів і орієнтовані на виконання цілей подальшого розвитку бізнесу. За своїм економічним змістом стратегія вибіркового розвитку туристичні підприємства є стратегією встановлення і закріплення довгострокової конкурентоспроможної позиції підприємства в конкретно обраних сегментах ринку туристичних послуг. Ця стратегія передбачає:

- інвестування сегментів, де ризик низький, а рентабельні сит висока;
- спеціалізація на сегменті, що зростає;
- пошук шляхів отримання конкурентних переваг.

Картина буде більш цілісною, якщо до ділової стратегії додається вибрана

конкурентна стратегія. Охарактеризуємо основні переваги та ризики, пов'язані з вибором тієї чи іншої стратегії досягнення конкурентних переваг, які враховують особливості туристичної послуги (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги і ризики, пов'язані із застосуванням конкурентних стратегій для
ПП «Катаріна Тур»

Види конкурентних стратегій	Передумови	Переваги стратегії	Ризики стратегії
1. Лідерство за рахунок економії на витратах.	Велика частка ринку, суворий контроль витрат	Підприємства рентабельні навіть в умовах сильної конкуренції	Висока ступінь невизначеності зовнішнього середовища
2. Стратегія диверсифікації	Особистий імідж підприємства. Високий потенціал для підвищення якості туристичної послуги за рахунок розширення сервісного обслуговування	Споживачі мають особисті переваги до сприйняття окремих туристичних продуктів та передбачають її неповторність, що створює високі вхідні бар'єри для конкурентів та дозволяє підвищувати прибуток в розрахунку на одного споживача	Можливе імітування туристичної послуги конкурентами, що приведе до зниження переваг, пов'язаних з диференціюванням. Зміна системи цінностей споживача, що може привести до втрати значної кількості цільових споживачів.
3. Стратегія фокусування на окремих сегментах.	Підприємство повинно задовольняти вимоги споживачів ефективніше, ніж конкуренти	Можливість формування банку цільових споживачів та використання мотиваційного механізму для збереження цієї кількості.	Можливе виділення найбільш привабливих сегментів ринку.

Відповідно до даних характеристик найбільше для ПП «Катаріна Тур» підходить стратегія диверсифікації, а як альтернативний варіант буде використовуватись стратегія фокусування на окремих сегментах. Стратегії конкуренції являють собою основу конкурентної поведінки підприємства на ринку і описують схему забезпечення переваг над конкурентами. Агафонов Л.Г. [1, с. 432] вказує, що для встановлення і зміцнення довгострокової конкурентоспроможної позиції підприємства на ринку, ділова стратегія розробляється за такими основними напрямками:

1) реагування на зміни, що відбуваються в даній галузі, в економіці в цілому, в політиці і в інших значущих сферах;

2) розробка конкурентоспроможних заходів і дій, ринкових підходів, які можуть дати міцну перевагу перед конкурентами.

Володіючи значною конкурентною перевагою, ПП «Катаріна Тур» може розраховувати на більш високий рівень прибутковості, ніж в середньому по галузі, і на свій успіх. Без такої переваги підприємство ризикує програти сильнішим конкурентам і залишитися на другорядних позиціях.

Метою зазначених стратегій є створення та розширення меж сервісного обслуговування та впливу на конкурентоспроможність послуги, а також сприяння довгостроковим відносинам між споживачем та туристичним підприємством.

Таким чином, можна вважати, що модель системи стратегічного управління дозволяє здійснювати альтернативний вибір взаємопов'язаних ділової та конкурентної стратегії.

Список використаних джерел

1. Агафонова Л.Г. Визначення конкурентоспроможності туристичного продукту. Міжнародна стратегія розвитку туристичної індустрії та, громадського харчування. (25-26 жовт. 2006 р., Київ) / А.А. Мазаракі, Л.Г. Агафонова. Київ: КТЕУ, 2015. С. 430–434.
2. Ансофф И. Стратегический менеджмент. Санкт Петербург: Питер, 2014. 312с.
3. Дикань В.Л., Зубенко О.В., Маковоз О.В., Токмакова І. В., Шпраменко О.В. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 272 с.
4. Мазаракі А.А., Ткаченко Т.І., Мельниченко С.В. та ін. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія /за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ нац. торг.- екон. ун-т, 2015. 596с.
5. Хемел Дж., Прахалад К. Конкуруючи за майбутнє/ пер. з англ. Київ: Основи, 2015. 426 с.

Махітко Є.

магістрант II курсу

спеціальності 242 Туризм

Науковий керівник – викл. Рудакевич І.Р.

МІЖНАРОДНІ СПОРТИВНІ ЗАХОДИ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ КРАЇН ЄВРОПИ

Постановка та актуальність теми. За останні роки свого існування подієвий туризм привернув велику кількість шанувальників. Такі тури надають унікальну можливість поглянути на відомі туристичні дестинації з іншого боку. А вже останні дослідження показують, що стандартного знайомства з країною вже недостатньо для сучасних туристів, вони хочуть отримати більше задоволення від своєї подорожі. Виходячи з цього можна стверджувати, що дослідження цієї теми може дати розширене пояснення, а також можливі шляхи розвитку спортивного подієвого туризму.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі склалася ціла індустрія спортивного подієвого туризму. За даними статистики, в системі світового туризму частка спортивного подієвого туризму стабільно збільшується приблизно на 1,5% на рік. Крім того, відбулися істотні зміни в структурі вікового і майнового складу туристських потоків. Так, частка подорожуючих

осіб у віці до 30 років займає більше 40% від загального числа мандрівників.

Перелік спортивних подій в світі є дуже великим і надає широкий вибір для любителів різних видів спорту. Однак за популярністю найбільшого поширення набуває футбол – ігровий вид спорту, який став частиною національної культури багатьох країн і об'єктом національної гордості. Це багато в чому визначає високий рівень інтересу, що виявляється до футболу.

Друге місце за популярністю в спортивно-подієвому туризмі займають тури на змагання «Формула 1». Інтерес туристів до цього змагання дуже великий. Статистика показує, що тільки кількість турів на Олімпійські ігри і чемпіонат світу з футболу перевершують кількість турів на «Формулу 1» [2].

Але Олімпіади (зимові або літні) проходять 1 раз в два роки, чемпіонат світу з футболу – раз на чотири роки, а «Формула 1» свої гран-прі розіграє досить часто – 18-19 разів на рік.

Перші автомобільні гонки, які отримали назву «Формула 1», проходили в 1927 р. в Італії. З тих пір число країн, які мають траси для проведення змагань в даному виді спорту, досягло двадцяти [2].

Виходить, що учасники турів на гонки «Формула 1», мають прекрасну можливість зробити справжню подорож навколо світу протягом року, якщо будуть переміщатися разом зі спортсменами. Так, наприклад, один з маршрутів «Формули 1» є подорож наступними країнами: Бахрейн, Малайзія, Австралія, Сан-Марино, Німеччина, Монако, Угорщина. Звичайно, в даному турі можуть дозволити собі брати участь тільки ті люди, у яких дохід значно перевищує середній [2].

Тенісні турніри також користуються високою популярністю. Найбільш популярними є великі міжнародні турніри: WTA, ATP і Великий шолом.

Спортивно-подієвий туризм в Західній Європі набув бурхливого розвитку наприкінці XIX ст. Це пов'язують, в першу чергу з розвитком інфраструктури, а особливо – з розвитком транспорту, адже саме в цей період відбувається розвиток залізничного, морського, автомобільного транспорту, а також – засобів масової інформації – телефонів, радіо, телеграфу [2].

Все це справило своєрідну революцію і в туризмі – скоротився час на здійснення подорожей, підвищилася комфортність поїздок, знизилася їх вартість. Туризм стає масовим явищем, так як подорожі заради відпочинку, лікування, пізнання є тепер надбанням численного середнього класу, а не тільки аристократії. XIX ст. – це початок нового етапу в світовому туристичному русі [3].

В даний час в світі щорічно реєструється понад 800 млн міжнародних туристських подорожей. Рекордним став 2006 рік, коли було зафіксовано 842 млн туристських подорожей. Вельми істотну роль в світовому туризмі грає подієвий туризм.

Велике місце в подієвому туризмі, як і в Стародавній Греції, займають спортивні заходи, особливо грандіозні за масштабами і кількістю аудиторії видовища: літні і зимові Олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи з футболу, автоперегони «Формули 1», Вімблдонський тенісний турнір [3].

Всі названі вище і ряд інших заходів збирають велику кількість учасників. Найчисленнішим серед них є півний фестиваль Октоберфест в Мюнхені (7 млн відвідувачів), занесений в Книгу рекордів Гіннеса як найбільш масовий в світі захід [2].

Коли в регіоні проходять масові значущі суспільні заходи, не тільки зростає вартість готельного фонду, але можуть повністю бути відсутнім вільні місця. Дуже часто номера в готелях викуповуються за півроку, а часом і за кілька років до їх проведення.

Статистика стверджує, що кожен учасник щорічного Кельнського карнавалу витрачає на квитки, їжу, напої і сувеніри в середньому 160 євро. Окремою статтею витрат є придбання карнавальних костюмів. Кельнський карнавал щорічно приносить економіці Німеччини близько 250 млн євро.

За два тижні зимової Олімпіади в Турині в 2006 р. було продано 900 тис. квитків на змагання і 30 тис. на тренування спортсменів. Сам Турин і область П'ємонт відвідало близько мільйона туристів. Громадський транспорт перевіз в гори, де проходило багато змагань, близько 3 млн чол. За даними Оргкомітету ігор і мерії Турину, витрати на проведення ігор склали близько 707 млн євро. Заробити на Олімпіаді вдалося 974,4 млн євро: 470 – внаслідок продаж прав на телетрансляцію, 420 надали спонсори, 15 виручено від продажу ліцензій, 69,4 зароблено на продажу квитків на олімпійські змагання.

Таким чином, чистий прибуток від Олімпіади в Турині склали 267 млн євро [2]. Тому, подієвий туризм сприяє відродженню місцевих культурних традицій, звичаїв, розвитку народної творчості. Уряди різних країн проводять політику його підтримки, так як заходи подієвого туризму роблять позитивний вплив на розвиток регіону і всієї країни.

Подієвий туризм є дієвим інструментом формування позитивного образу країни в світі. Так, більшість іноземців, які відвідали Німеччину під час чемпіонату світу з футболу в 2006 р., сказали, що рекомендуватимуть країну своїм знайомим як місце відпочинку. Після проведення олімпійських ігор в Барселоні та Сіднеї кількість туристів, які приїжджають туди зі всього світу, зросла вже в наступні після олімпіад роки більш ніж на 30% [6].

Що стосується України, то для неї головну роль у формуванні позитивного іміджу відіграло проведення Євро-2012.

В очах іноземців Україна здебільшого є туристично-привабливою країною за рахунок культурно-історичної спадщини, сільського туризму та природних заповідників. Морські курорти, екологічний туризм та паломництво не вважаються найперспективнішими туристичними напрямками в Україні. Іноземці дотримуються думки, що Україна – це аграрна, релігійна країна. Половина опитаних вважає її європейською державою. Також велика частина опитаних сприймають Україну як недостатньо безпечну для відвідування та перебування країну. Рівень обізнаності іноземців з українськими традиційними та сучасними культурою та мистецтвом також виявилися досить низькими.

А саме проведення Чемпіонату Європи стало поштовхом для України змінити цю тенденцію. Воно надало пересічним європейцям можливість

сформувані своє уявлення про Україну як державу не на основі політичних заяв чи публікацій у медіа, а виключно на підставі власного досвіду і вражень.

Інститут світової політики (ІСП) за підтримки USAID та у партнерстві з РАСТ та Uniter замовив соціологічній компанії GfK Ukraine опитування серед громадян Європейського Союзу, котрі відвідали Україну під час фінальної частини чемпіонату. Опитування було проведено в чотирьох приймаючих містах Євро-2012 на виходах зі стадіонів, тому отримало назву 1-го Євро екзитполу [1].

Серед опитаних майже половина (44,28%) – це європейці віком від 25 до 34 років, тобто люди, котрі визначатимуть майбутнє Європейського Союзу, формуючи відповідну громадську думку про Україну і її членство в ЄС. Крім того, майже половина з опитаних уболівальників (45,61%) мають вищу освіту (бакалавра або магістра). Нарешті, переважна більшість із них (84,64%) до Євро-2012 жодного разу не були в Україні. Тому для європейських фанів Україна дійсно була справжнім відкриттям, і з допомогою таких людей можемо зробити висновок про те, які перші асоціації викликає наша країна в пересічного європейця і які реальні іміджеві прогалини існують у нас у Євросоюзі.

Опитування підтвердило, що Євро-2012 змінило на краще ставлення пересічних європейців до України, проте фактично не змінило ставлення до її потенційного членства в ЄС. Якщо 52,25% опитаних підтвердили, що після футбольного чемпіонату їхнє сприйняття України покращилося, то 37,60% відповіли, що Євро-2012 не вплинуло на їхнє ставлення до вступу України в ЄС.

Хоча 42,56% опитаних європейців стверджують, що Україна заслуговує на вступ у ЄС найближчим часом. Ще третина (30,92%) вважає, що Україна може стати членом Євросоюзу в середньостроковій перспективі, якщо поліпшить політико-економічну ситуацію. Лише 2,77% заявили, що не хочуть, аби Україна взагалі коли-небудь була в ЄС [1].

Важливим є також, що 52,39% опитаних висловились за введення безвізового режиму з Україною. Ще 24,52% підтримують установаження безвізового режиму найближчими роками, якщо будуть виконані всі необхідні умови з українського боку.

На думку опитаних, для можливого членства України в ЄС існують три ключові перешкоди: погана економічна ситуація (43,34%), корупція в уряді (40,23%) та наявність політичних в'язнів (38,81%).

Позитивним є те, що при ближчому знайомстві Україна думка іноземців змінилась на краще. Симпатія – це саме те почуття, яке залишилося до України в більшості уболівальників (55,82%). Ще в 37,50% – повага. І в 31,87% – бажання підтримати.

Якщо виходити із попередніх оцінок, найбільше на Євро заробив Львів. За підрахунками директора департаменту Євро-2012 у Львівській міськраді Олега Засадного, це майже півмільярда гривень [6]. У свою чергу, донецький мер Олександр Лук'янченко повідомив, що за час турніру місто отримало близько

300 млн грн. А от столиця, за даними КМДА, заробила всього 84 млн грн. У плюсах, безсумнівно, залишилися всі аеропорти України. Так, харківський аеропорт збільшив пасажиропотік у чотири з половиною рази, донецький та львівський – у два з половиною, київський «Бориспіль» – у три. Тому можна з певністю сказати, що Євро-2012 покращило туристичний імідж України.

Висновки. Використовуючи різні методи дослідження ми дійшли висновків, що на сьогоднішній день спортивний подієвий туризм, крізь призму різноманітних спортивних заходів – це одна з провідних галузей, що динамічно розвиваються. У багатьох країнах саме спортивний подієвий туризм відіграє значну роль, а іноді і чільну, в формуванні внутрішньої економіки, створенні додаткових робочих місць і сезонної зайнятості населення, створює позитивний імідж країни. В даний час подієвий туризм набуває все більш глобального характеру. Багато підприємств індустрії туризму, об'єднуючись в великі господарські комплекси, долають рамки окремих держав і тягнуть за собою падіння національних бар'єрів.

Список використаних джерел

1. Результати Євро-2012: європейці кажуть Україні yes. URL: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/rezultati_evro.2012_evropeytsi_kazhut_ukrayini_yes_html червона картка критикам України. URL: <http://for-ua.com/analytics/2012/07/04/080243.html>.
2. Самые зрелищные события мира. Событийный вояж. URL: http://eventvoyage.com/stati/sobytij_nyj_tuizm.
3. Туристичні ресурси світу: навчальний посібник / Смаль І.В. Ніжин: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
4. Donald Getz Event Tourism – Definition, Evolution and Research – Calgary: Elsevier, 2008. P. 403–428
5. Hodur N.M. and Leistriz F.L., Estimating the Economic Impact of Event Tourism // A Review of Issues and Methods, Journal of Convention and Event Tourism, Vol. 8, No. 4, 2006. pp. 63-79.
6. José Manuel Hernández-Mogollón, José Antonio FolgadoFernández, Paulo Alexandre Oliveira Duarte Event tourism analysis and state of the art. European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation, Vol. 5, Issue 2, Portugal, 2014. P. 83–102.

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДІВ У ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

Постановка проблеми. Використання різноманітності природних ресурсів для відпочинку, оздоровлення та лікування людини стало основою для класифікації закладів, які надають відповідні послуги. Оздоровчий туризм стає принципово новою течією, розрахованою на здорових людей, які прагнуть підтримати та поліпшити загальний стан здоров'я, самопочуття, отримати нові враження та емоції. Тому оздоровчий туризм (велнес) не є суто лікувальним, а в більшій мірі є профілактичним (підтримуючим та поліпшуючим стан здоров'я).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями особливостей класифікації лікувально-оздоровчих закладів у туристичній індустрії займалися такі вчені: Бабарицька В.К., Любіцева О.О., Мальська М.П., Стафійчук В.І., Худо В.В. У працях зазначених авторів важливим теоретичним здобутком є поширення розуміння класифікації лікувально-оздоровчих закладів у туристичній індустрії.

Метою статті є дослідження та вивчення особливостей класифікації лікувально-оздоровчих у туристичній індустрії.

Класифікація наявних у світі курортів за двома ключовими групами критеріїв – функціональним та геопросторовим.

Функціональні критерії типології курортів – це критерії, які акцентують увагу на виокремленні пріоритетного функціонального профілю курорту як територіальної системи чи закладу сфери послуг, зорієнтованого на обслуговування певного сегмента споживачів його послуг. Серед множини функціональних критеріїв у науковій типології курортів найчастіше використовують медичні, соціопсихологічні, ціннісно-смакові й вікові.

Відповідно до структури рекреаційних потреб людини прийнято виділяти такі три головні функціональні класи курортів:

- приморські рекреаційно-відпочинкові;
- гірські активно-туристичні;
- лікувально-оздоровчі.

Кожен з названих класів курортів також поділяють на низку типів і підтипів, зокрема, приморські курорти на: курорти-SPA, таласокурорти, поселення з інфраструктурою так званого пасивного пляжного відпочинку, курортні центри з інфраструктурою активної рекреації (аквапарками, яхтингом, серфінгом тощо), історико-культурні курортні центри (наприклад, Монако), курортполіси з модерними рекреаційно-готельними комплексами. Гірські курорти поділяють на два підкласи курортів (цілорічної дії і сезонної дії), на підставі чого виокремлюють курорти гірськолижні, літні активно-туристичні (маунт-байк, скелелазання, сплави гірськими річками тощо), екотуристичні, агротуристичні,

мисливсько-туристичні, кліматично-оздоровчі, термально-оздоровчі тощо. Лікувально-оздоровчі курорти поділяють на питні, грязьові, купально-ропні, купально-термальні, кліматичні, спелеологічні (підземні) та ін.

У рекреології і курортно-рекреаційній географії поширені наукові типології курортів, що ґрунтуються на тих чи інших критеріях геопростору.

Геопросторові критерії типології курортів – це критерії, які акцентують увагу на просторових (географічне положення, ландшафт, соціально-економічне освоєння території тощо) характеристиках розміщення курорту як територіальної системи чи закладу сфери послуг, зорієнтованого на обслуговування певного сегмента споживачів його послуг.

Серед множини геопросторових критеріїв у науковій типології курортів найчастіше використовують ландшафтні, рекреаційно-кліматичні, рекреаційно-ресурсні й урбодемографічні. Загалом ці критерії прийнято об'єднувати у дві групи: природничо-ї та суспільно-географічні. І саме вони (а не функціональні критерії) є в основі наукових типологій курортно-рекреаційних систем макрорегіонального, регіонально-секторного й локального рангів.

Найпоширеніші типології курортів за геопросторовими критеріями:

- за орографічним критерієм: низинні, височинні, передгірні, гірські;
- за секторно-географічним критерієм: приморські, континентальні;
- за зональними рекреаційно-кліматичними критеріями: високогірно-кліматичні (альпійські), помірно кліматичні сезонної дії, середземноморсько-кліматичного типу, тропічні;
- за ландшафтоформувальними критеріями: приморські, континентальні;
- за специфічними природними критеріями: питні водооздоровчі, термальні, приакуаторіально-сольові (ропні), іонізаційно-сольові алергологічні (спелеологічні), грязьові, нафталанові, фітонцидні тощо;
- за демографічно-урбаністичними критеріями: курортполіси, великі поліфункціональні курортні центри, малі вузькоспеціалізовані курортні поселення, територіально відособлені локальні санаторно-курортні комплекси;
- за суспільними й економічними критеріями: місцевого значення, внутрішньодержавні, міжнародного класу; недорогі, респектабельні, фешенебельні; вузького (спеціалізовані) й широкого (загальнооздоровчо-відпочинкові) профілів тощо [4].

Поділяють курорти за основним курортним чинником (ландшафтно-кліматичні умови, лікувальні грязі, мінеральні води:

1. Бальнеологічний курорт – основний лікувальний чинник це природні мінеральні води.
2. Грязьовий курорт – основний лікувальний чинник це природні лікувальні грязі.
3. Кліматичний курорт: приморський кліматичний курорт; гірський кліматичний курорт.

Поділ курортів за головним природним чинником є досить умовним, тому що багато них мають декілька основних чинників. Тому поряд з трьома

основними типами курортів – бальнеологічними, грязьовими і кліматичними – виділяються перехідні типи. Курорти перехідного типу добре розвинені в Європі. Останніми роками широкого поширення набули спа курорти. Такі курорти організуються не тільки в рекреаційних зонах, але і у великих мегаполісах, навіть в готелях, призначених для ділового туризму.

У класифікації лікувально-оздоровчих закладів відсутній єдиний стандарт. Українська СПА асоціація та Союз професіоналів СПА, готелів та велнес-курортів України не пропонують власних класифікацій. Натомість в Україні існує їх офіційна статистична класифікація [4].

Нижче наведено співставлення міжнародної класифікації спа-закладів та їх аналогів, існуючих в Україні.

Таблиця 1

Співвідношення класифікації спа-закладів [4, с. 14]

Класифікація спа закладів за Міжнародною СПА Асоціацією (ISPA)	Аналогічні заклади в Україні
Клубні спа (без послуг проживання) Спа	Спа-центри клубного типу – центри клубного типу – заклади, що надають побутові послуги для населення
Спа -круїзи	Морські, річкові круїзи з елементами спа
Денні спа (без послуг проживання)	Салони краси, спа центри, сауни, лазні та інші подібні заклади – що надають побутові послуги для населення Курортні поліклініки, бальнеологічні та грязелікарні тощо (без послуг проживання)
Спа-дестинації Спа-готелі	Санаторії та пансіонати з лікуванням Готелі зі спа-зоною Будинки, пансіонати, бази та інші заклади відпочинку зі спа-зоно
Спа медичні заклади	Стаціонарні лікувальні заклади
Спа мінеральні джерела	Санаторії та пансіонати з лікуванням, що базуються на мінеральних джерелах
Спа-курорти	Санаторії та пансіонати з лікуванням

За рекомендаціями UNWTO, відповідно до яких санаторно-курортні та оздоровчі заклади (санаторії, пансіонати з лікуванням, будинки й бази відпочинку та ін.) належать до туристичної індустрії, а вітчизняні та іноземні громадяни, які використовують їхні послуги, – є туристами.

Список використаних джерел

1. Любіцева О.О. В.К. Бабарицька Туризмознавство: вступ до фаху: підручник. Київ: Вид.-поліграф. Центр «Київський університет», 2008. 335 с.
2. Мальська М.П., Худо В.В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності. Навч. посіб. Львів: Вид.-чий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 314 с.
3. Курортні ресурси України. Київ: ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», «ТАМЕД», 1999. 344с.
4. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2006. 264 с.

Пясецька Х.
магістрантка II-го курсу
спеціальності 242 Туризм
Науковий керівник – доц. Дударчук К.Д.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ

Наявність стійкої системи визначень, концепцій і класифікацій, що охоплюють основні показники туризму, туристичного попиту та пропозиції, економічних наслідків туризму, вимагають розробки загальної методологічної основи реалізації інформаційно-статистичного забезпечення управління розвитком туристичної діяльності. У цьому аспекті особливого значення набуває формування загальних підходів методико-методологічного забезпечення досліджень у сфері статистики іноземного туризму та реалізації її результатів, у тому числі щодо дослідження привабливості туристичних ресурсів для іноземного туризму.

Основу методології вивчення туристичної сфери (зокрема туристичних ресурсів та їх привабливості) становить концепція єдиномоністкого розуміння Всесвіту, головною вимогою якої є вивчення всіх явищ і процесів у їх постійному розвитку та взаємозв'язку. В межах такої концепції досить легко визначити місце географічного дослідження, мета якого полягає у визначенні закономірностей територіальної організації суспільства у сфері міжнародної туристичної інформації. Сутність обраної світоглядної методологічної концепції при конкретизації об'єкту дослідження вимагає застосування системного підходу, структурного аналізу і синтезу як загальнонаукових методів дослідження згідно з його предметом і завданням [5].

Повний комплекс досліджень мав би включати використання як зазначених загальнонаукових методів, так і спеціальних: різних видів моделювання (графового, математичного, графічного), математико-статистичних (кореляційного, факторного, кластерного аналізу, теорії ймовірності), бальної оцінки, районування тощо.

Емпіричний характер дослідження визначає індукцію як основний методичний шлях отримання результатів. Він передбачає три її основні форми: узагальнюючо-описову, статистичну і абстрактно-аналітичну. Згідно з цим відбувається вирішення поставлених завдань і реалізація трьох стадій дослідження. Вихідна інформаційна основа формується на дескриптивній (описовій) стадії. При цьому завдання інвентаризації та систематизації досліджуваного матеріалу вимагає застосування методів порівняльного аналізу та експертної оцінки, статистичних методів та методів первинної обробки даних: вивчення середнього у виборці, відхилень від його значення тощо. Аналітична (інтерпретативна) стадія – пояснення та аналізу досліджуваного об'єкту, його специфічних ознак, як і синтетична (конструктивна) – розробка оптимальних цілей і рекомендацій для управління, передбачають залучення більш складного математичного апарату.

Методи теорії ймовірності дозволяють оцінити інформаційну сутність явищ, ознак та характеристик об'єкту.

Тісноту суспільно-географічних зв'язків між виділеними компонентами дозволяє встановити кореляційний аналіз. Коефіцієнт кореляції також дає можливість з'ясувати, яка доля змін ознаки зумовлена впливом основного фактору, а яка – впливом інших факторів.

Концептуально визначена взаємозумовленість ознак і багатоаспектний взаємозв'язок між компонентами досліджуваного об'єкту визначають можливість застосування факторного аналізу з тим, щоб показати параметри, що спостерігаються у вигляді лінійних комбінацій факторів. Поглиблення кореляційного аналізу факторним дозволяє наблизитися до вирішення завдання типологій та класифікацій різноманітності досліджених ознак і характеристик об'єкту [3].

Методологічним доповненням факторного аналізу, який пояснює зв'язок між певними параметрами, є кластерний аналіз, який дозволяє проводити об'єднання отриманих даних в групи за подібністю (кластери).

Інтерпретація отриманих результатів вимагає широкого використання картографічних методів: картограм, якісного та кількісного фону із застосуванням як розірваних, так і нерозірваних шкал.

Значний потенціал ілюстративності містить у собі метод теоретико-графового моделювання. Головними проблемами, які розв'язують за допомогою даного підходу на емпіричному рівні досліджень, є вивчення просторової диференціації туристичної індустрії та її структурних частин, встановлення основних напрямків туристичних потоків.

Поетапне застосування вищеописаних методів формувало б методику дослідження, яка б реалізувалась у формулюванні концептуальної моделі досліджуваного об'єкту на дискретивній стадії, характеристиці факторів його розвитку, компонентів організаційно-управлінської структури – на аналітичній стадії та закінчилося б побудовою реальної моделі територіальної організації та визначенням напрямів комплексно-пропорційного розвитку комплексу внутрішнього та міжнародного туризму – на синтетичній стадії.

Результати отриманих досліджень повинні своєчасно доходити до користувача і викликати зворотній зв'язок [4]. Це повинно забезпечуватись розвитком інформаційно-управлінських зв'язків системи статистичного забезпечення туризму, що в загальному розумінні являють потоки інформації невиробничого характеру, які спрямовані на забезпечення певної виробничої мети. У цьому випадку виникає необхідність вичленування головних агентів зв'язку – компонентів, які приймають участь у відношеннях зв'язку і є елементами, де конкретний потік зв'язку або починається, або закінчується. Пропонується виділяти три головних агенти зв'язків:

- основні економічні агенти на туристичному ринку як джерело статистичної інформації;
- національні дослідницькі організації;
- державні органи, туристичні фірми та інші економічні агенти

туристичного ринку як користувачі обробленою інформацією, наявність якої вимагає від них певних (адекватних) дій.

Інформаційні потоки від першого до другого агента являють потоки статистичної інформації на основі відповідної звітності.

Інформаційні потоки від другого до третього агента являють результати статистичних досліджень. Але тут потрібно розглянути два випадки третього агента. В першому випадку таким виступають державні органи, які на основі отриманих даних розробляють державну політику в сфері туризму. Результати зазначеної діяльності державних органів разом з вказаними результатами досліджень впливають на туристичні фірми та інші економічні агенти туристичного ринку – другий випадок, що проявляється у формуванні власної політики та діяльності останніх, а ще створює передумови для отримання нових результатів діяльності за кожний наступний рік, які поглиблюють систему досліджень і є зворотнім зв'язком на вже отримані результати кожного попереднього року [1].

З викладеного вище видно, що важливим методологічним питанням є питання забезпечення статистичною інформацією. На сучасному етапі доступна інформація має переважно обмежений і неповний характер і в основному зосереджується лише на звичайних обрахуваннях туристичних прибуттів без якого-небудь попереднього чи наступного аналізу впливу діяльності туризму на економіку різних країн та світу в цілому.

Список використаних джерел

1. Виноградська А.К. Напрямки розвитку туристичного бізнесу в Україні. Проблеми якості у громадському харчуванні, готельному господарстві і туризмі: Зб. наук. пр. К.: Мін. освіти і науки України, Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2000. 317 с.
2. Новиков В., Корягін Ю. Економічні проблеми іноземного туризму в Україні. К.: Економіка України, 1992. № 7. 96 с.
3. Полторацька О.В., Книт О.В., Мельниченко С.В. Розвиток туристичної галузі в Україні. Стан та перспективи. Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму. Мат. всеукр. студ. наук. конф. К.: Мін. освіти і науки України, Київ. держ. торг.-екон. у-т, 2000. 379 с.
4. Сокол Т.Г. Матеріальна база іноземного туризму в Україні: проблеми розвитку. Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної пам'яті народу засобами туризму. Всеукр. наук.-практ. конф. – К.-Косів.: Укр. ін-т туризму, 1994. Ч. 1. 125 с.
5. Ткаченко Т.І., Гаврилук С.П. Міжнародна туристична діяльність як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери туризму в Україні: теоретичні та практичні аспекти розвитку. Проблеми якості у господарському харчуванні, готельному господарстві і туризмі: Зб. наук. пр.. К.: Мін. освіти і науки, Київ. держ. торг.-екон. у-т, 2000. 317 с.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ ЯК ПРИВАБЛИВА ТУРИСТИЧНА ДЕСТИНАЦІЯ

Розвиток регіонального туристичного бізнесу в Західноукраїнському регіоні сприятиме створенню спеціальних малих і середніх підприємств, а також активізації та стимулюванню роботи цілої мережі галузей національного господарства: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництва товарів масового споживання, транспорту і зв'язку, формуванню сучасної кадрової політики в регіоні і поетапному виходу регіонального туристичного бізнесу як на загальнодержавний, так і на світовий рівень туристичних послуг. У зв'язку з цим постає завдання виявлення сучасного стану та умов формування туристичного ринку адміністративної території. Це питання видається нам своєчасним та актуальним.

Об'єктом дослідження даної публікації є туристичний ринок Закарпатської області з позиції його кількісної та якісної оцінки. Предмет дослідження – сучасний стан та перспективи розвитку туристичного ринку Закарпатської області.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити теоретико-методологічні основи розуміння ринку туристичних послуг та рекреаційної організації території;
- проаналізувати туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття ньюму;
- провести покомпонентний аналіз туристичних можливостей Закарпатської області та їх затребуваність на регіональному туристичному ринку.

У сучасній вітчизняній науці розроблено теоретико-методологічні основи оцінки туристично-ресурсного потенціалу Закарпатської області та формування місцевого туристичного ринку. Серед численних наукових публікацій щодо цієї проблеми, слід відзначити праці В.І. Гетьмана [4], присвячені ландшафтам області та їх природно-рекреаційним ресурсам (1999 р.), бальнеологічним та курортним ресурсам (2001 р.) та ландшафтно-рекреаційним ресурсам Українських Карпат (2010 р.). Дослідженням проблем туристичної діяльності, її впливу на розвиток регіонів займалися ряд вчених, серед яких І. Волошин [1, 2, 7], Н. Габчак [3], А. Кузишин [5, 9], В. Папп [6], Г. Симочко [7]. Сучасна статистична інформація була отримана з сайту Головного управління статистики у Закарпатській області [8, 10].

Виклад основного матеріалу. 2019 рік було оголошено роком розвитку туристичної інфраструктури та оздоровчого туризму в Закарпатській області. Для створення системи сучасних туристичних шляхів, які функціонували б на високому рівні із необхідною інфраструктурою в області проводились роботи зі знакування та маркування маршрутів: було промарковано чотири туристичні маршрути протяжністю 18,3 км по Ужанському національному

природному парку, а також промаркували значну частину територій трьох районів (протяжністю 80 км): Рахівського, Міжгірського і Тячівського, де проходить Закарпатський Туристичний Шлях.

Також проводились пізнавальні тури регіоном для учасників туристичного ринку, також для кінотовиробників, членів Представництва американської торгівельної палати в Україні. Такі тури було розроблено з метою презентації привабливих туристичних місць області важливим гостям. Серед розроблених турів були такі як: «Скаут-тур для представників кіноіндустрії», «Відкрий Закарпаття. Земля наближена до неба», еногастрономічний тур «Винний тур Боржавською вузькоколіійкою», «Місцями Першої світової війни», «Гуцульська бриндзя».

На сьогоднішній день сітка рекреаційно-туристичних об'єктів області налічує 511 одиниць, з них:

- 362 – туристичних об'єкти;
- 126 – рекреаційні об'єкти;
- 23 – оздоровчі об'єкти.

Окрім того, у Закарпатській області налічується 63 діючі гірськолижні витяги, 33 ратраки, а також 44 пункти прокату.

Також 460 сільських садиб зеленого туризму області готові організувати дозвілля туристів, надавати послуги розміщення та харчування гостей краю. З ціллю розвивати сільський зелений туризм та отримання прибутку, власники садиб об'єднуються у спілки та асоціації, працюють над залученням нових представників, а також створюють нові послуги, пропагують туризм, приваблюють відпочиваючих.

Туризм у області динамічно розвивається. За останні роки у рази збільшилася кількість туристів, які відвідали Закарпатський край. Це в основному – внутрішні туристи. Бажано, щоб кількість іноземних туристів мала таку ж динаміку (табл. 1).

Закарпаттю є, що показати найвибагливішому туристу. Відвідувачі області приємно себе почувають завдяки неповторній природі, чудовій гастрономії та гостинності місцевих жителів.

Матеріально-технічною базою туристичної дестинації є туристична інфраструктура.

В інфраструктурі туризму Закарпаття готелі та аналогічні засоби розміщення посідають одне з ключових місць. У Закарпатській області у 2017 році працювало 208 таких підприємств, зареєстровані як юридичні та фізичні особи-підприємці, з них: найбільше готелів – 147, туристичних баз, гірських притулків та студентських літніх таборів – 44, мотелів – 12, хостелів – 4, гуртожитків – 1. У функціональній структурі підприємств, що надають послуги розміщення, найпоширеніші залишаються готелі (рис. 1).

Таблиця 1.

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у
Закарпатській області 2000-2018рр*

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України - всього	Із загальної кількості туристів		
		Іноземні туристи	Туристи громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи
2000	144775	6411	97181	41183
2001	71104	6542	20518	44044
2002	77225	6708	16675	53842
2003	91054	11339	13881	65834
2004	52569	10112	5320	37137
2005	63796	14728	7377	41691
2006	69942	11726	10011	48205
2007	72970	8985	11456	52529
2008	76965	10735	12710	53520
2009	56320	7761	9305	39254
2010	52080	8425	11423	32232
2011	57029	9096	10931	37002
2012	20180	733	11792	7655
2013	19892	515	12963	6414
2014	11625	6	9815	1804
2015	10656	13	7594	3049
2016	11601	68	7939	3594
2017	14652	102	10534	4016
2018	25348	183	18907	6258

*складено за [10]

Відповідно до статистичних даних отриманих від Головного управління статистики в Закарпатській області, протягом 2017 року послугами готелів та аналогічних засобів розміщення скористалися 237,9 тис. подорожуючих, що на 16,4 % більше, ніж у попередньому році (204,4 тис. осіб). Із них 208,1 тис. осіб – громадяни України, 29,8 тис. – іноземці. Найбільше приїжджих зупиняються у містах Ужгород (42,4 тис. осіб або 17,8%), Ужгородському районі (32,1 тис. осіб або 13,5%), Виноградівському районі (24,4 тис. осіб або 10,3%), Міжгірському районі (19,9 тис. осіб або 8,4%), Перечинському районі (19,2 тис. осіб або 8,1%), м. Мукачево (18,1 тис. осіб або 7,6%), Мукачівському районі (16,4 тис. осіб або 6,9%), місті Берегово (15,0 тис. осіб або 6,3%), Рахівському районі (12,2 тис. осіб або 5,1%) та Свалявському районі (11,6 тис. осіб або 4,9%). Готелями обслужено 74,0% від загальної кількості розміщених гостей в області, туристичними базами, гірськими притулками, студентськими літніми таборами – 22,0%, хостелами – 2,3%, мотелями – 1,6% та гуртожитками для приїжджих – 0,1%.

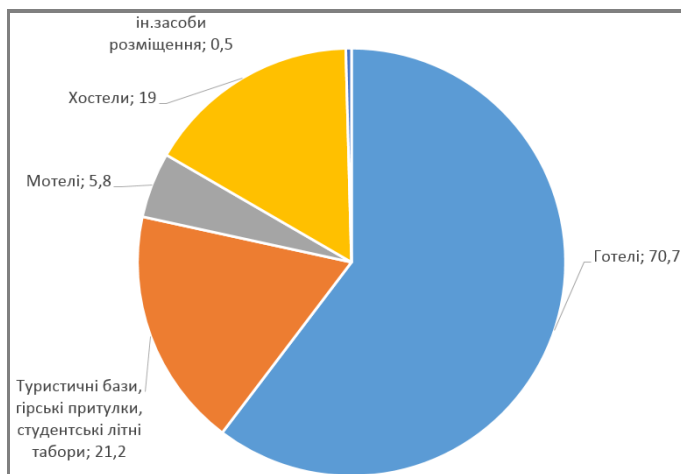

Рис.1. Структура готелів та аналогічних засобів розміщення Закарпатської області, 2018 р., % [10]

Щодо місткості готелів та аналогічних засобів розміщення, то загальна місткість в загальному по області складала у 2017 році 10 169 місць. З них, відповідно до даних Головного управління статистики у Закарпатській області, лідерами по кількості місць були Рахівський район – 1609, м. Ужгород – 1586, Виноградівський район – 1268 та Свалявський район – 1066 місць. Порівнюючи загальну місткість з попереднім роком, то кількість скоротилася на 489 місць (на 4,6 %), тоді як загальна становила 10658 місць (проти 10169 місць у 2017 р.).

Проте, не дивлячись на зменшення кількості місць у засобах розміщення, кількість обслугованих приїжджих збільшилася з 204,4 тис. осіб у 2016 (з них 21,9 тис. іноземців) до 237,9 тис. осіб у 2017 році (в тому числі 29,8 тис. іноземців), тобто на 16,4 %.

До мережі спеціалізованих засобів розміщування у Закарпатті в 2017 році увійшли: 16 санаторіїв, 2 дитячі санаторії, 1 пансіонат з лікуванням, 3 дитячих заклади оздоровлення цілорічної дії та дитячих центри, 3 будинки відпочинку, 1 пансіонат відпочинку, 14 баз відпочинку та інших закладів відпочинку (крім турбаз), 2 оздоровчі заклади 1-2 денного перебування.

Згідно наявних статистичних даних, в кінці 2017 року в області діяло 69 підприємств ресторанного господарства, проти 65 у кінці 2016 року. Якщо порівнювати кількість підприємств громадського харчування по області, то найбільша їх кількість зосереджена в м. Ужгород – 12, м. Мукачево – 11, м. Берегово – 8, м. Хуст та Ужгородському районі – по 7, та Свалявському районі – 6 підприємств. Проте, інформація є не зовсім повною, оскільки деякі дані на вимогу Закону України «Про державну статистику», який захищає конфіденційність інформації не оприлюднюються.

Закарпаття – стратегічно важливий регіон України, що має надзвичайні культурні, політичні та економічні властивості. Маючи унікальне прикордонне

розміщення та сусідство чотирьох країн Європейського Союзу, область має перспективи стати найбільшим рекреаційно-туристичним та курортним регіоном Західної України. Могутній природно-ресурсний потенціал, в поєднанні з унікальною історико-культурною спадщиною, величезним досвідом у галузі туризму та рекреації сприяють тому, щоб індустрія туризму та рекреації мала пріоритет номер один для розвитку в області. Щоб Закарпатська область гостинно приймала як вітчизняних, так і закордонних туристів.

За останній період – на Закарпатті здійснена велика робота щодо розвитку туристичної інфраструктури. Тут з'явилися сучасні готелі, санаторії, гірськолижні комплекси, заклади харчування, насамперед ресторани. Левова частка фінансових інвестицій у Закарпатський регіон саме у туристичній галузі.

Розглядаючи не дуже високий рівень індустріалізації регіону у контексті розвитку туризму й рекреації, говоримо про вагомі підстави у структурі формування та експлуатації туристичного іміджу регіону та його екологічної атрактивності.

Територія області вважається сприятливим районом для розвитку різноманітних видів рекреації і туризму. Будь-який аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу Закарпаття говорить про те, що регіон має всі передумови для перспективного розвитку майже всіх видів туризму, зокрема, пізнавального, гірськолижного, сільського, спортивно оздоровчого, також лікувальної та оздоровчої рекреації.

Відповідно до плану заходів на 2019 рік для реалізації Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області затвердженій рішенням обласної ради від 22 грудня 2015 року № 95 (зі змінами від 14 червня, 22 вересня, 07 та 22 грудня 2016 року, 21 вересня 2017 року, 29 березня, 07 червня, 13 грудня 2018 року), здійснювались організаційні заходи щодо покращення туристичної інфраструктури області (знакування і маркування туристичних шляхів та маршрутів територією області). У рамках співпраці управління туризму та курортів департаменту облдержадміністрації та ГО «Карпатські стежки» у теперішній час здійснюється маркування відрізка Закарпатського Туристичного Шляху від перевалу Ужоцький до смт Воловець протяжністю 61,5 км.

У 2019 року профінансовано 3 проекти, надані інститутами громадянського суспільства у сфері туризму та курортів, які спрямовані на популяризацію туристичного потенціалу Закарпатської області.

Також в Ужгородському районі розроблено та пройшов конкурсний відбір і на сьогодні фінансується за рахунок коштів, отриманих від ЄС у рамках Програми підтримки секторальної політики проект регіонального розвитку «Розвиток інфраструктури у сфері туризму і рекреації Закарпаття шляхом реставрації пам'яток архітектури національного значення – Невицького замку (перша черга невідкладних робіт)».

З метою популяризації туристичного потенціалу Закарпатської області, постійно оновлюється офіційний туристично-інформаційний портал «Вітаємо на Закарпатті». Також, виготовлено відеоролики про іміджеві туристичні продукти Закарпаття англійською та українською мовами, а саме:

«Драйвові Закарпаття», «Історико-архітектурне Закарпаття», «Туристична Тячівщина».

Крім цього, на території області нараховується 25 туристично-інформаційних центрів, які надають інформацію щодо наявного туристично-рекреаційного потенціалу Закарпаття.

З метою представлення туристичного потенціалу та покращення туристичного іміджу області на вітчизняному та міжнародному туристичних ринках представники облдержадміністрації спільно з представниками структурних підрозділів з питань розвитку туризму райдержадміністрацій (міськвиконкомів), об'єднаних територіальних громад та суб'єктами туристичної діяльності взяли участь у наступних спеціалізованих заходах:

Міжнародній виставці туристичних можливостей у регіоні «REGIONTOUR 2019» (2019, січень, м. Брно, Чеська Республіка); туристичній виставці-ярмарку «INFOTOUR&CYKLOTURISTIKA» (2019, березень, м. Градец Кралове, Чеська Республіка); 25-й Міжнародній туристичній виставці UITT «Україна – Подорожі та туризм» (2019, березень, м. Київ); українсько-польських Днях Добросусідства (2019, травень та серпень, с. Лубня Великоберезнянський район); словацько-українських Днях Добросусідства (травень, с. Убля Словацька Республіка); XXVII Міжнародній виставці-ярмарку «TT WARSHAWA» (листопад, м. Варшава, Республіка Польща) та ін.

Крім цього, у рамках проведення Міжнародного туристичного тижня на Закарпатті організовано та проведено: XVIII Міжнародну туристичну виставку-ярмарок «Тур'євроцентр – Закарпаття 2019» (2019, вересень, м. Ужгород); конференцію на тему: «Нові послуги в бальнеології та Wellness Закарпаття» (2019, вересень, с. Нижнє Солотвино Ужгородського району, санаторний комплекс «Деренівська купіль») тощо.

Для популяризації закарпатського туристичного продукту та збільшення відвідуваності фестивалів, які проводяться у області, протягом року було підготовлено до друку та встановлено на територіях інших регіонів 22 інформаційні стенди.

Для представників преси і туристичних компаній України та з-за кордону організовано та проведено інформаційно-пізнавальні тури місцями туристично-рекреаційної привабливості області:

- інформаційно-пізнавальний тур «Закарпаття відкрите для всіх»;
- пізнавальний тур «Винний тур Боржавською вузькоколійкою»;
- інформаційно-пізнавальний скаут-тур для українських та іноземних режисерів, операторів і продюсерів.

З метою покращення розвитку сільських територій, особливо в гірській місцевості, управління туризму та курортів департаменту проводить постійну роботу щодо залучення населення, у т.ч. непрацевлаштованих, до започаткування своєї власної справи, шляхом організації послуг у сільському туризмі. Понад 500 сільських садиб області готові надавати послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля. Власники сільських садиб

постійно працюють над створенням нового туристичного продукту для відпочиваючих та туристів.

У 2019 році до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 8560,1 тис грн туристичного збору, що у 2,3 рази більше, ніж аналогічного періоду минулого року. Найбільші суми туристичного збору за підсумками 2019 року надійшли до бюджетів об'єднаної територіальної громади с. Поляна (Свалявський район) – 2049,4 тис. грн. та м. Ужгород – 1376,9 тис. грн., Берегівського району – 953,5 тис. грн., Міжгірського – 604,3 тис. грн., Ужгородського району – 569,2 тис. грн., м. Мукачево – 490,5 тис. грн., Хустського району – 344,9 тис. грн., та м. Берегове – 334,6 тис. грн., Воловецького – 294,0 тис. грн., Перечинського району – 278,8 тис. грн., Виноградівського району – 273,9 тис. грн., Рахівського – 195,9 тис. грн.

Висновки. Закарпатська область – приваблива дестинація, що має величезну кількість атрактивних об'єктів, бальнеологічні комплекси, можливість для відпочинку і відновлення в умовах лісу, сприятливі для оздоровлення людини висоти, сформовані туристичні умови, унікальні природні та історичні пам'ятки, унікальні гірськолижні курорти, багатонаціональна культура і гастрономія, а також розвинуту туристичну інфраструктуру.

Список використаних джерел

1. Волошин І.М. Туристична привабливість природно-заповідного фонду Закарпатської області та перспективи його використання/ І.М. Волошин, Г.В. Симочко. Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. Вип. 587-588. Чернівці, 2011. С.54-59.
2. Волошин І., Ненько К., Щуракова Р. Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2015. № 1 (44). С. 124-131.
3. Габчак Н.Ф. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття: обґрунтування сутності та складових формування// Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2008. Вип.24. С. 54-59.
4. Гетьман В.І. Курортно-ресурсні системи Українських Карпат. Український географічний журнал. 1999. № 3. С. 34-37.
5. Кузишин А.В. Геопросторова диференціація елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. № 1 (44). С. 64-71.
6. Пап В.В., Бошота Н.В. Туризм як пріоритетний напрям розвитку економіки регіону (на прикладі Закарпатської області) // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2014, Вип. 3(107). С. 528-537.
7. Симочко Г.В., Волошин І.М. Особливості структурних елементів туристично-ресурсного потенціалу Закарпатської області // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. Луцьк, 2011, С. 78-83.
8. Статистичний щорічник Закарпаття 2019. Ужгород, 2020. / За ред. Гриник Г.Д. 448 с.
9. Kuzyshyn A. Spatial diversification of the social sphere development in the Carpathian-Podillia region (Ukraine) // Folia Geographica. Volume 61, 2019, No. 2. p. 144-162.
10. Офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Закарпатській області. – Режим доступу : www.uz.ukrstat.gov.ua
11. Закарпатська обласна рада. URL: <https://zakarpattya.gov.ua/zakarpattya/infrastruktura/turyzm-i-rekreasiya/>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ
ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ТНПУ ім. В. ГНАТЮКА»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Заснований у 2018 році

Відповідальний за випуск,
верстка та дизайн обкладинки:

С. І. Задворний